

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

KOCAELİ’NİN KERPE LİMANINDA YAPILAN SUALTI ARAŞTIRMALARI
VE
AKDENİZ İLE BAĞLANTILARI

Serkan GEDÜK

Danışman
Doç. Dr. Hakan ÖNİZ

Akdeniz Sualtı Kültür Mirası Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

KOCAELİ’NİN KERPE LİMANINDA YAPILAN SUALTI ARAŞTIRMALARI
VE
AKDENİZ İLE BAĞLANTILARI

Serkan GEDÜK

Danışman
Doç. Dr. Hakan ÖNİZ

Akdeniz Sualtı Kültür Mirası Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKADEMİK BEYAN

T.C

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ;

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kocaeli’nin Kerpe Limanında Yapılan Sualtı Araştırmaları ve Akdeniz ile Bağlantıları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

Serkan GEDÜK

İÇİNDEKİLER

HARİTALAR LİSTESİ	VI
LEVHALAR LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR.....	XIX
ÖZET	XX
ABSTRACT	XXI
ÖNSÖZ	XXII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KERPE COĞRAFYASI

1.1 Kerpe'nin Konumu	4
1.1.1 Fiziki ve Tarihi Coğrafya	4
1.1.2 İklim, Bitki Örtüsü.....	6

İKİNCİ BÖLÜM KERPE TARİHİ

2.1 Tarihi Süreçte Kerpe.....	8
2.1.1 Prehistorik Dönem.....	9
2.1.2 Bithynia Krallığı	9
2.1.3 Roma Dönemi.....	10
2.1.4 Bizans Dönemi	11
2.1.5 Osmanlı Dönemi.....	11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KERPE'NİN DENİZLE İLİŞKİLİ ANTİK YAPILARI

3.1 Antik Mendirek ve Liman	13
3.2 Kale.....	15

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTİK DÖNEM DENİZ TİCARETİ

4.1. Antik Dönem Deniz Ticaretine Bir Bakış	16
4.2. Antik Dönem Deniz Ticaretinde Amphoralar; Kökeni ve Tarihçesi.....	17

BEŞİNCİ BÖLÜM

KERPE SUALTI ARAŞTIRMALARINDA TESPİT EDİLEN BULUNTULAR

5.1 Seramikler.....	27
5.1.1 Amphoralar.....	28
5.1.2 Farklı Formlardaki Seramik Kaplar.....	32

SONUÇ	35
KAYNAKÇA	38
KATALOG	47
HARİTALAR	70
RESİMLER	81
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Türkiye Coğrafyası Üzerinde Kerpe'nin Konumu (Uydu Görünümü)

Türkiye'de Kerpe'nin konumunun Google Earth web sürümündeki uydu görünümü. (2020). Erişim adresi: <https://earth.google.com/web/@38.85334418,33.60700916,1176.78234449a,1831594.51518238d,35y,-0.00002691h,0.30893761t,0r> (erişim tarihi: 10.09.2021)

Harita 2: Kandıra / Kınıllı / Kerpe ve Çevresi (Uydu Görünümü)

Kerpe ve çevresinin Google Earth web sürümündeki uydu görünümü. (2020). Erişim adresi: <https://earth.google.com/web/@41.13458589,30.23246785,124.6904272a,33540.55694749d,35y,-0.00000099h,0.24122754t,0r> (erişim tarihi: 10.09.2021)

Harita 3: Ksenophon'un Anabasis'inde Kaleme Aldığı Onbinlerin Yolculuk Güzergâhları

Anabasis metinlerinde geçen tüm güzergâh. (2016). Erişim adresi: <https://i.4pcdn.org/pol/1502005869235.jpg> (erişim tarihi: 10.09.2021)

Harita 4: Ruy Gonzales de Clavijo'nun Kerpe'ye de Uğradığı Seyahat Rotası

Clavijo's Embassy to Tamerlane. (2014). Erişim adresi: <https://depts.washington.edu/silkroad/texts/clavijo/cltxt1.html> (erişim tarihi: 10.09.2021)

Harita 5: Marmara Bölgesi İklim Farklılık ve Yağış Haritası

Marmara Bölgesi Yağış Haritası. (2015). Erişim adresi: <https://depo.sosyal-bilgiler.com/wp-content/uploads/2020/01/Marmara-bolgesi-yagis-haritasi.jpg> (erişim tarihi: 14.06.2021)

Harita 6: Marmara Bölgesi Bitki Örtüsü Haritası

Marmara Bölgesi Bitki Örtüsü Haritası. (2015). Erişim adresi: <https://depo.sosyal-bilgiler.com/wp-content/uploads/2020/01/Marmara-bolgesi-bitki-ortusu-haritasi.jpg> (erişim tarihi: 14.06.2021)

Harita 7: Kerpe Konum

Kerpe ve Çevresi Topografik Haritası. (2020). Erişim adresi: <https://atlas.harita.gov.tr/#11/41.1416/30.2235> (erişim tarihi: 23.04.2021)

Harita 8: Bithynia Bölgesi, Calpe ve Çevresi

Beksaç, E. ve Beksaç, Ş. (2020). Kocaeli ve Çevresinin Erken Tarihi Ve Arkeolojisine Kısa Bir Bakış. Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri. (41 - 59).

Harita 9: Sarısu (alt kısım) ve Kovanağzı (üst kısım) - Prehistorik Buluntu Alanları

Harita 10: Anadolu Haritası, Bithynia, Calpe (Keith Jonston)

Keith Johnston Asia Minor Map Classical Atlas. (2019). Erişim adresi: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ec/Asia_Minor_Map%2C_Classical_Atlas%2C_1886%2C_Keith_Johnston.jpg (erişim tarihi: 14.06.2021)

Harita 11: Bithynia et Pontus ve Çevresi

1865 Spruner Map of Asia Minor – Turkey in Antiquity. (2019). Erişim adresi: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8e/1865_Spruner_Map_of_Asia_Minor_%28Turkey%29_in_Antiquity_-_Geographicus_-_AsiaMinor-spruner-1865.jpg (erişim tarihi: 14.06.2021)

Harita 12: Tabula Peutingeriana / Bithynia ve Çevresi

British Institute at Ankara – Roman Roads & Milestones of Asia Minor. (2016). Erişim adresi: https://biaa.ac.uk/ckeditor/filemanager/userfiles/electronic_publications/Vol.%204%20The%20Roads-Fasc.%204.1.pdf (erişim tarihi: 09.01.2021)

Harita 13: Tabula Peutingeriana / Bithynia ve Çevresi (Modern Harita)

British Institute at Ankara – Roman Roads & Milestones of Asia Minor. (2016). Erişim adresi: https://biaa.ac.uk/ckeditor/filemanager/userfiles/electronic_publications/Vol.%204%20The%20Roads-Fasc.%204.1.pdf (erişim tarihi: 09.01.2021)

Harita 14: Osmanlı Devleti, 14. yy Kocaeli ve Çevresi Fetih Haritası

Konur Alp. (2016). Erişim adresi: <https://www.devletialiyeyi.com/konur-alp-sayfa-297.html> (erişim tarihi: 14.09.2021)

Harita 15: 1453 – 1600 Veba Yayılım Haritası

Black Death. (2010) Erişim adresi: <https://www.history.com/topics/middle-ages/black-death> (erişim tarihi: 14.09.2021)

Harita 16: Antik Mendirek, Liman ve Kale’ye ait uydu görüntüsü

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Harita 17: 2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Çalışma Alanları

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Harita 18: Buluntuların köken haritası (2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması)

LEVHALAR LİSTESİ

Levha I

Resim 1: Kerpe ve hakim olduğu Kerpe Koyu

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi (KBB) – Kandıra. (2012). Erişim adresi: <https://kocaeli.bel.tr/tr/main/birimler/yol-sanat-yapilari-kontrol-sube-mudurlugu/96/17715> (erişim tarihi: 12.09.2021)

Resim 2: Antik Kerpe Limanının bulunduğu kısım

Kerpe, Kandıra - Kerpe Limanı – Kerpe Genel Görünüş. (2017). Erişim adresi: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9b/Kerpe_Genel_G%C3_Liman_C3%BC%C5%9F.jpg (erişim tarihi: 12.09.2021)

Levha II

Resim 3: Ksenophon ve Onbinler'den esinlenme resim

Xenophon, Blacksea. (2015). Erişim adresi: <http://wordsenvisioned.com/?p=2828> (erişim tarihi: 11.04.2021)

Resim 4: Kerpe Araştırma Ormanı

T.C. Orman Genel Müdürlüğü. Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü. Kerpe Araştırma Ormanı. Erişim adresi: <https://kavakcilik.ogm.gov.tr/Sayfalar/ArastirmaOrmani/ aspx> (erişim tarihi: 10.01.2021).

Levha III

Resim 5: Baba Dağı tepesinde yer alan, Akçakoca Bey mezar anıtı

Kandıra Belediyesi 1868 – Tarihin Beşiği Kandıra. (2020). Erişim adresi: https://www.kandira.bel.tr/akcakoca_bey (erişim tarihi: 10.09.2020)

Resim 6: Kerpe / Antik Mendirek ve Liman Alanı

Kerpe, Kandıra - Kerpe Limanı – Kerpe Genel Görünüş. (2017). Erişim adresi: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9b/Kerpe_Genel_G%C3%B6r%C3%BCn%C5%9F.jpg (erişim tarihi: 12.09.2021)

Levha IV

Resim 7: Kerpe Antik Mendirek Alanı

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Resim 8: Kerpe Antik Mendirek Sualtı Görünümü

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Levha V

Resim 9: Kerpe Antik Mendirek ve Liman Alanı Planı

Aslan, 2014: 148.

Levha VI

Resim 10: Kerpe Kale Alanı

Kandıra Kerpe Sahil – Kapak Görseli – Kale. (2019). Erişim adresi:
<http://kocaeliyiseyret.com/Kamera/Index/kandira-kerpe-sahil/1023> (erişim tarihi: 12.09.2021)

Resim 11: Kerpe Kalesi'ne ait duvar yapısı

Fıratlı, 1953: 22.

Levha VII

Resim 12: Khufu (Keops) Gemisi

Keops Gemisi – Khufu Gemisi – Rekonstre edilmiş hali. (2019). Erişim adresi:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Keops_gemisi#/media/Dosya:Gizeh_Sonnenbarke_BW_2.jpg
(erişim tarihi: 14.09.2021)

Resim 13: MÖ 1400 – 1350 / Deniz Ticareti / Kenaan amphoraları Mısır'a getirilirken

Doğer, 1991: 53.

Levha VIII

Resim 14: Gemi içi istif şekli canlandırması

Müzecilik – Gemi içi amphora düzeni örneği. (2019). Erişim adresi: https://lh3.googleusercontent.com/XwkOJJggH9BSqQOov0MuqbtD8_VAI-qJpAj7bvEMRLix5dSEmbQQzSIH9FLgQjewSqf=s151 (erişim tarihi: 14.09.2021)

Resim 15: Gemi içi istif şekli canlandırması

Amphora – World History. (2019). Erişim adresi: <https://www.worldhistory.org/img/r/p/500x600/5525.jpg.avif?v=1618812303> (erişim tarihi: 12.09.2021)

Levha IX

Resim 16: Amphora tiplerine örnekler

Amphores à vin exposées au musée d'histoire de Marseille. (2013). Erişim adresi: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Amphores-vin-1451.jpg> (erişim tarihi: 13.09.2021)

Resim 17: Üç ayaklı destekler üzerindeki amphora örnekleri

Grace, V. (1979). Amphoras and Ancient Wine Trade, Excavations of the Athenian Agora, Picture Book, No.6 (2. edition). ASCSA.

Levha X

Resim 18: SOS amphorası çizimi, British Museum'da bulunan kırık boyun ve ağız parçası

Fragment of neck of Attic ballon amphora - transport amphora – The British Museum. (2018). Erişim adresi: https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1888-0208-59 (erişim tarihi: 12.09.2021)

Resim 19: Korinth A, Korint B, Greko - İtalik amphoraları

Doğer, 1991: 13, 15.

Levha XI

Resim 20: Rodos Mühürlü Amphora Parçası - The Jordan Museum, Amman, Ürdün

Stamped Rhodesian Amphora Handle from Jordan. (2019). Erişim adresi: <https://www.worldhistory.org/image/10091/stamped-rhodesian-amphora-handle-from-jordan/> (erişim tarihi: 12.09.2021)

Resim 21: Mühür görmüş amphora tiplerine örnekler

Doğer, 1991: 86, 118.

Levha XII

Resim 22: Dressel 1A, Dressel 1B ve Dressel 1C amphoraları

Amphorae Ex Hispania: Dressel 1. (2016). Erişim adresi: <http://amphorae.icac.cat/amphorae?page=1> (erişim tarihi: 10.09.2021)

Resim 23: Lamboglia 2, Dressel 6 amphoraları (Dressel 6 A-B farkı)

Atlas du Patrimoine Archeologique Littoral Mediterranéen - Lamboglia 2. (2009). Erişim adresi: <http://www.atlaspalm.fr/fr/glossaire.html> (erişim tarihi: 12.09.2021)

Roman Amphorae: a digital resource / Ads. Dressel 6B. (2014). Erişim adresi: https://archaeologydataservice.ac.uk/catalogue/adsdata/arch-463-2/dissemination/jpg/drawings_small/DR138.jpg (erişim tarihi: 12.09.2021)

Roman Amphorae: a digital resource / Ads. Dressel 6A. (2014). Erişim adresi: https://archaeologydataservice.ac.uk/catalogue/adsdata/arch-463-2/dissemination/jpg/drawings_small/DR137.jpg (erişim tarihi: 12.09.2021)

Levha XIII

Resim 24: Dressel 2-4 amphora tipi örnek varyantları

Potsherd: Atlas Of Roman Pottery - Dressel 2 - 4. (2014). Erişim adresi: <http://potsherd.net/atlas/Ware/DR2-4> (erişim tarihi: 12.09.2021)

Resim 25: Batı Akdeniz’den farklı form tipleri

Amphorae Ex Hispania: Dressel 7 - 11. (2016). Erişim adresi: <http://amphorae.icac.cat/amphorae?page=2> (erişim tarihi: 12.09.2021)

Amphorae Ex Hispania: Dressel 20 - 25. (2016). Erişim adresi: <http://amphorae.icac.cat/amphorae?page=3> (erişim tarihi: 12.09.2021)

Amphorae Ex Hispania: Haltern 70. (2016). Erişim adresi: <http://amphorae.icac.cat/amphorae?page=4> (erişim tarihi: 12.09.2021)

Levha XIV

Resim 26: Gauloise amphora örnekleri

Atlas du Patrimoine Archeologique Littoral Mediterranéen - Lamboglia 2. (2009). Erişim adresi: <http://www.atlaspalm.fr/fr/glossaire.html> (erişim tarihi: 10.09.2021)

Resim 27: MÖ I. yy Akdeniz örnekleri

Roman Amphorae: a digital resource / Ads. Gauloise. (2014). Erişim adresi: https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/drawings.cfm?id=133 (erişim tarihi: 15.09.2021)

Doğer, 1991: 28, 121.

Levha XV

Resim 28: K. Afrika Amphora tiplerine örnekler

Doğer, 1991: 31.

Resim 29: MS II. yy sonrası varil kullanımı

Academic Wine. (2017). Erişim adresi: http://www.academicwino.com/wp-content/uploads/2014/07/CASKS_the_academic_wino-300x160.jpg (erişim tarihi: 13.09.2021)

Levha XVI

Resim 30: MS IV. ile VII. yy arası Filistin, Ege ve Kuzey Afrika’da yaygın kullanım gören amphora tipleri

Doğer, 1991: 32.

Resim 31: MS IV. ile VII. yüzyılda Küçük Asya’da üretilen bazı formlar

Roman Amphorae: a digital resource / Ads. LR1. (2014). Erişim adresi: https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/drawings.cfm?id=236 (erişim tarihi: 12.09.2021)

Roman Amphorae: a digital resource / Ads. LR3. (2014). Erişim adresi: https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/drawings.cfm?id=240 (erişim tarihi: 12.09.2021)

Roman Amphorae: a digital resource / Ads. LR7. (2014). Erişim adresi: https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/drawings.cfm?id=243 (erişim tarihi: 12.09.2021)

LevhaXVII

Resim 32: MS IV. ile XIV. yüzyıl arası kullanım görmüş amphora örnekleri

Mowat, A. (2016). The Late Roman amphoras of Thrace: the perspective from the Molyvoti Peninsula.

Doğer, E. (1991). Antik çağda amphoralar. Sergi Yayınevi. İzmir.

Resim 33: Env. No. 1 / Sinop B/C1

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Tezgör, D. K., Lemaître, S., & Pieri, D. (2003). La collection d'amphores d'Ismaïl Karakan à Sinop. *Anatolia Antiqua*, 11, 169-200.

Levha XVIII

Resim 34: Env. No. 2 / Khios tip 5

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Doğer, E. (1991). Antik çağda amphoralar. Sergi Yayınevi. İzmir, 86.

Resim 35: Env. No. 3 / Pamphylia tip 4

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Doğer, E. (1991). Antik çağda amphoralar. Sergi Yayınevi. İzmir, 121.

Levha XIX

Resim 36: Env. No. 4 / Herakleia tip 3

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Doğer, E. (1991). Antik çağda amphoralar. Sergi Yayınevi. İzmir, 118.

Resim 37: Env. No. 5 / Tip D Sinop I (Sinope B)

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Tezgör, D. K., Lemaître, S., & Pieri, D. (2003). La collection d'amphores d'Ismaël Karakan à Sinop. *Anatolia Antiqua*, 11, 169-200.

Khalvashi, M., & Inaishvili, N. (2012, January). Sinopean imports on the Black Sea littoral of south-west Georgia. In *Sinope, The Results of Fifteen Years of Research. Proceedings of the International Symposium*, 7-9 May 2009 (pp. 487-509). Brill.

Levha XX

Resim 38: Env. No. 8 / Geç Roma 2 (LR 2)

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Öniz, H. (2016). Doğu Akdeniz'de Amphoralar. *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*. İstanbul

Resim 39: Env. No. 11 / Geç Roma 1 (LR 1)

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Briese, M. B., & Vaag, L. E. (Eds.). (2005). Trade Relations in the Eastern Mediterranean from the Late Hellenistic Period to Late Antiquity: The Ceramic Evidence. University Press of Southern Denmark.

Levha XXI

Resim 40: Env. No. 12 / Geç Roma 1 (LR 1)

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Internet Archaeology Late Roman 1 (LR 1). (2014). Erişim adresi: <https://intarch.ac.uk/journal/issue41/3/2.html> (erişim tarihi: 14.09.2021)

Resim 41: Env. No. 14 / Spatheion 3 Tip B?

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Roman Amphorae: a digital resource / Ads.Spatheion 3 Tip B?. (2014). Erişim adresi: https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/zoom.cfm?id=364&img=DR496&CFID=c49edfda-e4e5-4715-ac70-413e8552a3a0&CFTOKEN=0 (erişim tarihi: 14.09.2021)

Levha XXII

Resim 42: Env. No. 22 / Geç Roma 5/6 (LR 5/6)

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Roman Amphorae: a digital resource / Ads. LR 5 - 6. (2014). Erişim adresi: https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/drawings.cfm?id=267 (erişim tarihi: 14.09.2021)

Resim 43: Env. No. 23 / Günsenin 4

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Hill, 2016: 40

Levha XXIII

Resim 44: Sualtı Ekibi

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Resim 45: Sualtı Ekibi

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Levha XXIV

Resim 46: Sualtında Buluntuların Durumu

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Resim 47: Sualtında Buluntuların Durumu

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Levha XXV

Resim 48: Sualtında Buluntuların Durumu

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Resim 49: Çalışmalarda çevresel tahribata açık haldeki amphora

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Levha XXVI

Resim 50: Antik dönem kenet tipleri

Dinsmoor, 150: 241-242

Resim 51: Antik Kerpe Limanı mendireğinde bulunan kenetler yuvaları

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Levha XXVII

Resim 52: Ptolemais limanı örnek kenet yuvaları

Öniz, 2012: 132; Harmandar, 2015: 98

Resim 53: Antik Kerpe Limanı'ından Eski Kerpe Burnuna bakış

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Levha XXVIII

Resim 54: Kerpe Kalesi ve çevresinin görünümü

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

Resim 55: Kerpe Kalesi ve kayalıkların günümüz görünümü

2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi

KISALTMALAR

Arş.	Arşiv	Km	Kilometre
B	Batı	Lev.	Levha
Bkz.	Bakınız	LR	Late Roman
Bul. No:	Buluntu Numarası	lt.	Litre
C.	Cilt	Max.	Maksimum
cm	Santimetre	Min.	Minimum
Çev.	Çeviren	MÖ	Milattan Önce
D	Doğu	MS	Milattan Sonra
D.Y.	Doğum Yılı	Müd.	Müdürlüğü
Env. No:	Envanter Numarası	Ö.Y.	Ölüm Yılı
Erş.	Erişim	s.	Sayfa
Fig.	Figür	seg.	Segment
G	Güney	vb.	Ve Benzerleri
Gör.	Görsel	vd.	Ve Diğerleri
Har.	Harita	Vol.	Volume
K	Kuzey	vs.	Vesaire
Kat.	Katalog	yy	Yüzyıl

ÖZET

Bu tez çalışmasının amacı Kocaeli ilinin Karadeniz’e sahil yapan Kandıra ilçesi Kınıcılı mahallesi’ne bağlı Kerpe belde’sine ait koyda bulunan antik dönem mendirek ve liman alanında gerçekleştirilen ‘2020 Yılı Kocaeli’nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması’ kapsamında çıkarılmış seramik buluntuları değerlendirmek, bu kapsamda aynı zamanda limanın Akdeniz ile ticari ilişkilerini araştırmaktır. Bu çalışmada Kerpe’nin tarihçesi, antik dönem kaynaklardan ve alanı ziyaret etmiş seyyahların kaleme aldığı metinlerden yola çıkılarak sualtı arkeolojisi perspektifinden irdelenmeye çalışılmıştır.

Kerpe, Asya ile Avrupa’nın kesişim noktasında, Marmara’nın Kocaeli körfezi üzerinde Karadeniz’e en kolay ulaşılabilceği bir liman yerleşkesi olarak, hem jeopolitik hem de coğrafi açıdan oldukça önemli bir konuma sahiptir. Bundan dolayı liman çevre merkezler ile ticari faaliyetler konusu başta olmak üzere daha fazla etkileşim içerisine girmiştir. Liman kapsamı itibari ile ticarete ve gemilerin konaklamasına oldukça uygun bir yapıdadır ve antik kaynaklardan edinilen bilgilere göre de çevresindeki diğer limanlara nazaran daha derin ve korunaklı oluşu ile de artı bir tercih sebebidir. Tez kapsamında ele alınan Kerpe sualtı araştırmasında elde edilen veriler ile alanın ticari faaliyetlerde de kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceye ulaşılmasındaki en büyük etken amphora buluntularının yoğunluğu olmuştur. Antik dönem ticaretin, özellikle deniz ticaretinde amphora kullanımı ürünlerin kaplanması ve taşınmasında en önemli araç idi. Bu nedenle koy içerisinde ve liman mendireği çevresinde bulunan amphoralar, Kerpe limanının ticari geçmiş hakkında bilgi almak için önem teşkil etmektedir.

Bu tez kapsamında, Kerpe limanı içerisinde yapılan sualtı araştırmalarında elde edilmiş veriler incelenerek, kökenleri ve Akdeniz bağları araştırılmıştır. Akdeniz oldukça geniş bir alanı temsil etmektedir. Akdenize kıyı şeridi bulunan kentlerin çokluğu Kerpe’nin çok fazla ticari merkez ile iletişim içinde olduğunu kanıtlar bir durum yaratacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kerpe, Calpe, Kalpe, Akdeniz, Deniz Ticareti, Amphora

ABSTRACT

The aim of this thesis study is to evaluate the ceramic finds found within the scope of the 'Underwater Research on the Black Sea Coasts of Kocaeli in 2020' conducted in the ancient period breakwater and harbor area in the bay belonging to Kerpe town of Kınıklı neighborhood of Kandıra district, which coasts to the Black Sea in Kocaeli. In this context, it is also to investigate the commercial relations of the port with the Mediterranean. In this study, the history of Kerpe was tried to be examined from the perspective of underwater archeology, based on ancient sources and texts written by travelers who visited the site.

Kerpe has a very important geopolitical and geographic location as a port settlement at the intersection of Asia and Europe, on the Kocaeli Gulf of Marmara, where the Black Sea can be reached easily. Therefore, the port has had more interaction with the surrounding centers, especially on commercial activities. The port is quite suitable for trade and accommodation of ships in terms of its scope, and according to the information obtained from ancient sources, it is an additional reason for preference because it is deeper and more sheltered than other ports around it. It is thought that the area has also been used in commercial activities with the data obtained from the Kerpe underwater research discussed within the scope of the thesis. The biggest factor in reaching this idea was the density of amphora finds belonging to different regions. Amphors, which were used in ancient trade, especially in maritime trade, were the most important means of coating and transportation of products. For this reason, the amphorae in the bay and around the harbor breakwater are important in terms of obtaining information about the commercial history of Kerpe harbor.

Within the scope of this thesis, the origins and Mediterranean ties were investigated by examining the data obtained from underwater researches in Kerpe harbor. Mediterranean-origin amphorae represent a very large area. The abundance of cities with a coastline to the Mediterranean will prove that Kerpe is in contact with too many commercial centers.

Keywords: Kerpe, Calpe, Kalpe, Mediterranean, Maritime Trade, Amphora

ÖNSÖZ

Çağlar boyunca insanlık kendini geliştirmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda hep çalışmış, çabalamıştır. Kendisini geliştirirken kullandığı araçları da geliştirmiştir. Bu sayede gelişimi daha da hızlanmıştır. Tarih boyunca doğanın bir parçası olmayı kabullenen insanlar doğanın kendilerine kazandırdıklarını kullanmayı bilmiş, kendilerinden eklemeler yaparak daha kullanışlı hale getirmişlerdir. Örneğin; doğa insana dalgalardan korunan bir koy verir, insan bunu kullanışlı bir liman haline getirmeyi dener. İşte bende insanların tarihi öncesi çağlardan itibaren ürettiği ve doğanın korunaklı kollarında bulunan kültür varlıklarını tespit ederek araştırmaya ve yorumlamaya çalıştım bu çalışmalarım sırasında, tecrübeleriyle katkı ve desteklerini esirgemeyen, sonsuz sabır, anlayış ve özveriye sahip tez danışmanım ve değerli hocam Doç. Dr. Hakan ÖNİZ'e, Sayın hocam ve Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Tuncer DEMİR başta olmak üzere, yüksek lisans öğrenimimde emeği geçen Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü eğitim kadrosunun kıymetli tüm üyelerine,

Mesai arkadaşlarım Ali Aytaç ÇOMAK, Cebail BAYKAN, Zeynel CANSEVER ve Ramazan SAYIM'a, sualtı araştırmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen değerli dostlarım Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BİLİR, Günay DÖNMEZ, Ayşenur TOKGÖZ, Elif ANBARKAYA ve Sedat TÜRKMEN'e

Her zaman benimle gurur duyan, güvenen ve her daim yanımda olan annem Şehirban GEDÜK'e ve rahmetli babacığım İsmail GEDÜK'e

Yüksek lisans öğrenimim boyunca sayısız destek ve yardımlarını gördüğüm eşim Doç. Dr. Ayfer GEDÜK'e, oğullarım Oğuz ve Mert GEDÜK'e gönülden teşekkür ederim.

Sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Layık olabilmek dileğiyle...

Serkan GEDÜK

GİRİŞ

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu'nun her köşesi oldukça değerlidir. Özellikle Asya kıtası ile Avrupa kıtasının birleştiği kesimde yer alan Kocaeli ili oldukça fazla kültüre ev sahipliği yapmıştır. Kocaeli ilinin, Kandıra ilçesine bağlı, Kıncıllı mahallesinde yer alan Kerpe beldesi hem bulunduğu konum hem de sahip olduğu doğal koy içerisinde oluşturulmuş limanı sayesinde tarihte oldukça önemli izler bırakmıştır.

28 Eylül ile 30 Ekim 2020 tarihleri arasında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü onayı ile Kocaeli Müze Müdürlüğü'nce "2020 yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırmaları" gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar kapsamında Kocaeli ili Kandıra ilçesinde bulunan Bağırkanlı, Kefken, Babalı ve Kerpe koylarında sualtı araştırmaları yapılarak, bölgelerde bulunan kültür varlıklarının belgelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmalar, Kerpe koyunda yoğunlaştırılmış ve koy içerisinde 4 ayrı alanı kapsayan sualtı araştırmaları ile sualtında tahribe açık vaziyette bulunan kültür varlıkları belgelenmiştir. Yapılan sualtı araştırmasında elde edilen taşınabilir kültür varlıkları Kocaeli Müze Müdürlüğü'nce gerekli bilimsel koşullar sağlanarak koruma altına alınmıştır. Kerpe'de gerçekleştirilen araştırmalar kapsamında 23 adet taşınabilir kültür varlığı gün yüzüne çıkarılmış durumdadır. Bulunan eserlerin geneli seramik ürünlerden oluşmaktadır. Halen sualtında denizel koşullar ve insani faktörler nedeniyle tahribe açık durumda oldukça fazla eser bulunduğu tahmin edilmektedir.

Bu çalışma kapsamında Kandıra ilçesinin Karadeniz sahilinde yer alan Antik Kerpe limanı, diğer ticaret merkezleri ve özellikle Akdeniz bağlantılı deniz ticareti faaliyetleri, gün yüzüne çıkardığımız eserler üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda antik dönem deniz ticareti ve dönem koşullarına veya bulunduğu yere göre değişim göstermiş amphoraların üzerinde durulmuştur. Çalışmamız kapsamında bu araştırmalarda elde edilen kültür varlıkları incelenmiş, tarihlendirmek ve orijinleri ile Kerpe limanı arasındaki bağlantıya ulaşmak amaçlanmıştır.

Kerpe ve sahip olduğu antik liman üzerine yapılmış çalışmaların az olması nedeniyle, antik literatürde geçen bilgiler ve seyyahların betimleri ile antik dönemdeki Kerpe ve çevresinin tasviri yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmamıza Kerpe'nin Asya ve Avrupa için ne denli önemli bir konumda yer aldığını göstermek adına, yerleşkenin konumunun tanımı ile başlanmıştır. İlk bölümde alanın fiziki coğrafyası üzerinde durulmuş, iklim ve bitki örtüsüne değinilmiştir. Antik

dönem eserleri üzerinde yapılan araştırmalarda da özellikle bitki örtüsünün verimliliğine dikkat çekildiği görülmüştür.

Kerpe ve antik limanın tarih boyunca geçirdiği süreçlerini incelediğimizde, alanın yakınlarında ele geçen paleolitik buluntular sayesinde yerleşke ve çevresinin prehistorik dönemlerden günümüze dek izler taşıdığı görülmektedir. Yerleşim yeri üzerine detaylı çalışmalar gerçekleştirilmemiş olması sebebiyle günümüze dek gelen tarihi süreç boyunca eksik noktalar yer almaktadır. Kerpe tarihi üzerine yapılmış araştırmalara göre, Bithynia bölgesinde yer alan yerleşkenin ilk kuruluşu ve ilk yerleşim görmeye başladığı süreç hakkında herhangi net bir bilgi bulunmamaktadır.

Antik yazarların metinlerinde, bölgenin ticari açıdan önemi ve alanın diğer merkezler arasında bir durak olması gibi unsurlar ön planda tutulmuştur. Özellikle MÖ 400 dolaylarında Kerpe'yi tasvir etmiş olan Ksenophon, Kalpe limanının Karadeniz'in hırçın suları arasında korunaklı bir koy içerisinde bulunduğundan bahsetmiştir. Bu doğal koy dalgalara paralel bir mendirek ile korunak oluşturmuş bu sayede büyük gemilerin alana gelip, konaklama ve ticaret yapmasını sağlamış olmalıdır. Limanın bu yoğun dalgalı ve yağışlı denizde yakınındaki diğer limanların aksine hem korunak hem de yüksek derinlik sağlaması sayesinde diğerlerinden daha çok kullanım gördüğü düşünülmektedir. Limanın bulunduğu alanın İstanbul ile Kdz. Ereğli arasında iki merkeze de eşit uzaklıkta bulunması konaklama alanı olarak da kullanılmasını sağlamıştır. Ayrıca limanın hinterlandında bulunan merkez ve yerleşkelere kara ulaşımının kolaylığı yine Kerpe limanının tarih içerisindeki gelişimine katkıda bulunmuş olmalıdır.

Kerpe limanı, sahip olduğu coğrafya ve iklimin bereketi sayesinde ticari açıdan merkezi bir konum yaratmıştır. Alanın sahip olduğu doğal ve yoğun ağaç yapısı Ege ve Akdeniz'de bulunan Hellenistik dönem krallıkları için ihtiyaç malzemesi olarak sürekli ihraç edilmiştir. Bu sayede Hellen dünyasının tanıdığı ve sürekli ticari faaliyet içerisinde olduğu bir merkez olarak görülmesi yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Roma, Bizans dönemlerinde de aktif ticari hayatına devam eden liman Osmanlı döneminde sadece Karadeniz'in Anadolu'ya açılan kapısı olmak dışında başkent İstanbul'un ihtiyaçlarının karşılandığı bir dağıtım ve üretim alanı haline de gelmiştir. Anadolu'da üretilip kara yolu ile Kerpe'ye getirilen ürünler ile bu bölgede imal edilen ürünler bu dönemde İstanbul'a gönderilmiştir. Hatta Kandıra'nın Beylerbeyliği haline geldiği Osmanlı döneminde, devletin denizlerdeki hakimiyetinin artırılma çalışmaları için bu bölgede bir tersane kurulmuş olduğu bilinmektedir.

Bu çalışmada 2020 yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırmaları kapsamında elde edilen buluntulardan amphoralar antik dönem deniz ticaretinin değişmez ürünleri oldukları için form ve özellik açısından incelenecektir. Bu incelemedeki amaç, amphoraların benzerliklerinden yararlanarak, üretim gördükleri veya limana geldikleri kökenleri tespit etmeye çalışmaktır. Yapılan tespitler sonucunda ürünlerin kökeni sayesinde gerçekleştirilen ticaret açı ve Akdeniz bağlantısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu gerçekleştirilen incelemeler kısıtlı veriler dahilinde yapılmış olup, daha kesin sonuçların alanda yapılması muhtemel sualtı kazıları ile ortaya çıkarılabileceği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KERPE COĞRAFYASI

1.1 Kerpe'nin Konumu

Marmara bölgesinin, Kocaeli ilinde bulunan Kandıra ilçesine bağlı Kıncıllı köyünün Karadeniz'e sahil yapan 41° 9'26.84"K - 30°11'49.08"D koordinatlarında yer alan beldedir (**Lev. I; res. 1**). Belde günümüzde turistik bir alan olarak bilinmesi dışında özgün bir tarihi geçmişe sahip liman ve kale kalıntılarına sahiptir. Kandıra merkezden 10 km, İzmit merkezinden ise yak. 55 km uzaklığa sahiptir (**Harita 1**).

Ayrıca Adapazarı, Seyrek, Karasu, Kandıra ve Kefken Adası'nı birbirine bağlayan yerleşke tarih boyunca birçok uygarlık tarafından aktif olarak kullanılmıştır (Konukçu, 2017: 471).

1.1.1 Fiziki ve Tarihi Coğrafya

Kuzey Anadolu sıra dağlarının seviyelerinin azaldığı batı kısmına denk gelen Kandıra ilçesinin Kerpe mevki, kendine has bir koya sahip, Babaçayı'ndan ismini alan Babatepesi'nin¹ hakim olduğu alanda yer alan (**Harita 2**) limanlı bir yerleşkedir. Antik dönemlerde kullanılan birçok isme nazaran Kalpe ve Kirpe isminden günümüze Kerpe adı ile kalmıştır.

Kerpe limanına ait coğrafya ile alakalı antik metinlerden yararlanabildiğimiz gibi bunlardan en yararlı olan bilgileri Bizanslı Stephanos² ve Ksenophon'dan³ alabilmekteyiz. Ksenophon Anabasis'inde Kerpe'yi, bitki örtüsünü ve koya hakim liman alanını şu şekilde tanımlıyor:

“Kalpe limanı adı verilen bu yer Asya Thrakia'sındadır. Pontos Euksenios'un girişinde bulunan ve Herakleia'ya kadar uzanan bu Thrakia, Pontos'a girerken sağda kalır. Kalpe limanı deniz yoluyla bu şehirlerin birinden öbürüne gidilirken Byzantion ile Herakleia arasında yarı yoldadır. Yüksek bir burun denize doğru uzanır, denizde uzanan kısım en alçak kısmının yüksekliği yirmi kulaçtan aşağı olmayan sarp bir kayadır. Bu burnu karaya bağlayan kıstağın iç kısmı on bin kişiyi barındırmağa yeterlidir. Kayanın eteğinde kumsalı batıya bakan liman yer alır. Deniz kıyısında her türden birçok ağaç, özellikle

¹ Babadağı, olarak da anılmaktadır. Kocaeli ili Kandıra ilçesi sınırları içerisinde yer alan 220 metre rakıma sahip, üzerinde Akçakoca Bey'in anıt mezarının yer aldığı tepedir (41° 7'59.64"K - 30°11'0.08"D)

Türkiye Kültür Portalı. 2013. Kültür Envanteri Anıt. Kandıra, Babadağ Akçakoca Anıtı-Kocaeli. Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/babadag-akcakoca> (erişim tarihi: 01.10.2020)

² “Ethnica” isimli coğrafya sözlüğünü kaleme alan, MS VI. yüzyıl dolaylarında yaşamış olan yazardır. * NCBI. 2018. *Hippokrates'ten İslam ve Bizans'a*. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK518576/> (erişim tarihi: 03.11.2020)

³ Xenophon (d.y. MÖ 431 – ö.y. MÖ 354), Yunan filozof, yazar, tarihçi ve asker aynı zamanda da Sokrates'in öğrencisidir. “Anabasis, Cyropaedia, Hellenica, Agesilaus” gibi tarihsel ve biyografik eserlerin yazarı olarak bilinmektedir (Ksenophon, 1974: 7-8).

de gemi yapımına elverişli ağaçlar vardır. Ülkenin geri kalan kısmı güzel ve geniştir birçok kalabalık köy vardır; çünkü toprak arpa, buğday, her çeşit sebze, darı, susam, yeterince incir üretir. Hoş bir şarap veren üzüm ve zeytin ağacı dışında her tür bitki burada yetişir (Ksenophon, 1974: 198-199).

Daha sonraki süreçte ise Bizanslı Stephanos'tan alabildiğimiz bilgiye göre bu limandan ayrı bir de Kerpe kasabası olduğu, İstanbul Boğazından bu limana kadar olan geniş alanda gemicilerin Karadeniz'in hırçın sularından korunabilecekleri başka bir alan olmadığıdır (**Lev. I; res. 2**). Kalpe limanına burun yapan alan, doğu yönünden alçalarak düz bir yokuş görünümü vermektedir. Bu kısımdaki engebenin azlığı alanın kullanımı için avantaj oluşturmuştur.

Limanın doğu cephesine bakan tarafta yer alan Sakarya nehri ve bu akarsu üzerinde kullanılan kayık ve benzeri deniz taşıtları için limanın alçak kısmı iskele hizmeti görmüştür (Ramsay, 1960: 208; Homeros, 2010a: 424).

Bithynia bölgesinin, Marmara denizi kesimi birçok yerleşim görmüşse de Kuzey kısmındaki Karadeniz kıyıları az sayıda yerleşime ev sahipliği yapmıştır. Anabasis'te geçen gemilerin İstanbul Suriçi'nde yer alan Byzantion'dan, Herakleia Pontika / Pontiki⁴ kentine bir gün de ulaştığı bilinmektedir. Yine bu metinlerden öğrendiğimiz, bu iki kent arasında Greklere ait herhangi bir kent bulunmadığı ve bu bölgenin Bithynialıların hâkimiyetinde yer aldığı betimlenmiştir. Bithynialıların hâkim olduğu sahillerde kasaba limanları olarak anılan Kerpe, Cebeci ve Kefken Adası yer almaktadır (Akkaya, 1994: 12). Bu limanlar arasında en güvenilir olanı Kerpe limanı olarak tanımlanmaktadır. Anabasis'te Kerpe ve hinterlandında yer alan bölge Onbinler'in⁵ (**Harita 3**) geçişi ile tasvir edilmiştir (**Lev.II; res.3**). Bu tasvirde bölgenin çok ağaçlık olduğu ve bu ağaçların gemi inşasında kullanılabilen türden olduğu belirtilmiştir. Ayrıca liman çevresindeki toprakların taşsız ve verimli bir arazi oluşturduğu üzerinde durulmuştur. Bölgede bulunan köy ve kasabaların kalabalık olduğu, bu verimli arazilerden birçok ürün alındığı anlatılmıştır (Ksenophon, 1974: 199).

Ruy Gonzales de Clavijo isimli, İspanya Kralının, Semerkand'a gönderdiği Elçi'nin seyahati sırasındaki gözlemlerini aktarması sayesinde 15. Yüzyılın başları hakkında bilgiler edinilmektedir (De Clavjio, 2004: 349). Elçi'nin günlük niteliğindeki metinlerinde, İstanbul'dan bir gemi ile yola çıkarak Şile'den geçip, Karadeniz üzerinden Semerkand'a kara yoluyla ulaşabileceği en uzak limana veya deniz ve hava koşullarının imkân verdiği en yakın limana ulaşmak için çıktığı yolda Kerpe ve çevresi hakkında notlar aktarmıştır (**Harita 4**). Yola

⁴ Günümüz Zonguldak ilinin Karadeniz Ereğli ilçesine, antik dönemde Bithynia bölgesinin Karadeniz sahiline Megaralılar tarafından kurulmuş antik kenttir (41°16'49.92"K - 31°25'10.06"D) (Akkaya, 1994: 11-12).

⁵ Yunanlı Kyros'un kiralararak tuttuğu Hellen askerlerinden oluşan Anabasis ordusudur. (Bkz. Ksenophon, 1974: 7)

çıkmalarının ardından Türk sahillerinde seyahat eden Venedik gemilerinin korunması için Cenevizlilere ait Kefken Adası (Finagia) civarında bekleyen iki silahlı tekneden bahsederken, kefken adasının tamamen kale niteliğinde güçlendirilmiş bir ada olduğunu betimlemiştir (Clavijo, 1993: 74-78). Kefken adasına ait limanın kötü hava koşullarında güvenli olmadığını vurgulayan seyyah, bu bölgeye vardıklarında hava koşullarının olumsuzluğu yüzünden karaya çıkmak istediklerinde savrulan gemilerinden, botlar ile ayrılıp güvenli limana, yani Kerpe (Karpi) limanına 16 Kasım 1403 civarında ulaştıklarını aktarmıştır (Ulugün, 2008: 20-21).

1.1.2 İklim, Bitki Örtüsü

Kocaeli'nin genelinde Marmara Denizi ve Karadeniz iklimlerinin geçişleri yaşansa da Kandıra ilçesinin Karadeniz sahilinde bulunan Kerpe'de net şekilde Karadeniz iklimi özellikleri göstermektedir. Daimi bir şekilde kuzey rüzgârlarına maruz kalan alan, sahillerine doğru var olan dağ ve tepelerin alçalması nedeniyle kışları şiddetli yazları ise sisle beraber rüzgârlı hava koşullarına sahiptir (**Harita 5**). Genel olarak kışları yağmurlu, az miktarda karlı ve soğuk, yazları kurak ve sıcak, bahar süreçlerinde ise yağışlı ve ılık geçmektedir (Kerpe Araştırma Ormanı⁶). Bölgenin iklimi sert olarak adlandırılabilir.

Bölge soğuk iklim koşullarına maruz kalıyor olsa dahi toprağı verimlidir. Kıyı bölgesinde kuzey rüzgârları, yoğun sis ve kırağların gerçekleşiyor olması elde edilen ürünü zayıflatırsa da toprağın verimi, alanı ve çevresini ayakta tutmaktadır. Bölgenin iklim ve bitki örtüsü hakkında bilgiler Ksenophon sayesinde günümüze dek ulaşmıştır. Aktarımın kâğıda döküldüğü yüzyılın son dönemlerinde bile alan verimliliği ile ön plana çıkmıştır. Kerpe ve çevresinde toprağın veriminden dolayı her tür ekimin can bulduğu aktarılmıştır. Fakat Ksenophon, bölgede zeytin ağacının bulunmamasının üzerinde durmuştur (Ksenophon, 1974: 199). Bunun nedeninin hava koşulları olabileceğinin düşünülmektedir. Kerpe, güneyinde bulunan Marmara denizi etkisinin sahip olduğu iklim koşullarında bulunmaması ve Karadeniz'den gelen hava koşullarının alana hakim olması gibi nedenlerden dolayı zeytin ve benzeri ürünlerin yetişebilmesi için uygun hava şartlarına sahip değildir.

İskoç doğumlu, babası kaptan olan seyyah John Galt, gezileri sırasındaki deneyimlerini kaleme aldığı metinlerde 1810'lu yıllardaki Kerpe için Kirpi adını kullanmış ve Kandros (Kandıra) üzerinden Kerpe'ye geçerken alanı tanımlamıştır. Kerpe'nin, Karadeniz'e sahil

⁶ T.C. Orman Genel Müdürlüğü. Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü. Kerpe Araştırma Ormanı. Erişim adresi: <https://kavakcilik.ogm.gov.tr/Sayfalar/ArastirmaOrmani.aspx> (erişim tarihi: 10.01.2021).

yapan gemiler için korunaklı bir koyu bulunan küçük önemsiz bir köy görüntüsüne sahip olduğunu yazmıştır. Bu küçük köyden İstanbul'a kereste ihracının yapıldığını belirtmiştir (Galt, 1813: 190; Ulugün, 2008: 112, 113). Bölgenin hakim olduğu konum itibari ile görülen iklim koşullarının bitki örtüsü çeşitliliğini etkilemekte olduğu ve bu durumun bölgenin ekonomik faaliyetlerini olumlu yönde etkilediği, yalnızca korunaklı bir liman oluşu değil, aktif ticari bir nokta olduğunu da göstermektedir.

Kerpe ve çevresinin verimli topraklara sahip olması ve alana yakın arazilerin günümüzde araştırma ormanı olarak kullanılmasının en büyük nedeni olarak gösterilebilir. Bölgede 1972-1976 yılları arasında 671, 2 Hektar alan (**Lev. II; res.4**) üzerinde temeli atılmış kavak ve hızlı gelişen orman ağaçları araştırma ormanı⁷ yer almaktadır (**Harita 6**).

⁷ Orman birçok ağaç türüne ev sahipliği yapmakta ve sağlık sektöründen, plastik sanayine kadar geniş bir yelpazede ihtiyaç duyulan reçine üretimi alanda yapılmaktadır * T.C. Orman Genel Müdürlüğü. Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü. Kerpe Araştırma Ormanı. Erişim adresi: <https://kavakcilik.ogm.gov.tr/Sayfalar/ArastirmaOrmani/ aspx> (erişim tarihi: 10.01.2021).

İKİNCİ BÖLÜM

KERPE TARİHİ

2.1 Tarihi Süreçte Kerpe

Kefken adasının yaklaşık olarak 8,5 km, Kefken'in 3 km güneybatısında, Kandıra merkezin ise 10 km kuzeydoğusunda ayrıca Göksu ve Sakarya nehirleri⁸ arasında yer alan limana sahip yerleşim yeri Kerpe'yi kısaca konumlandırabilir (**Harita 7**) (Strabon, 1993: 18; Aslan, 2005: 25, 27; Homeros, 2010a: 138).

Kerpe tarihi hakkında net verilere sahip olmamakla birlikte yerleşkenin adı ile ilgili değişimler çağlar boyunca gözlemlenmiştir. Yerleşke, Kalpe / Karpeia / Kirpe / Kirpeh / Karpis / Kalpas / Kerpe gibi birçok isim ile anılmıştır (De Saint-Martin, 1852: 249; Ksenophon, 1974: 194; Akkaya, 1994: 12). Bu adlandırmaları Kronolojik olarak sıralandırmak oldukça güçtür. Bunun nedeni aynı dönemde farklı adlarla anılması olarak gösterilebilir. Kerpe'nin antik dönemdeki kullanımı, Kalpe, Grekçede çanak, çömlek ve bunlara benzer ürünler manasına geliyor olsa da kökeni, asıl köken orijini Luvi / Pelasgos dilindeki kullanımı ile Kaluwa / Kaluwa yani iskelelikten gelmektedir (Umar, 2004: 362). Kerpe limanı'nın ismi antik yazıtların çoğunda, anlaşılabilir bir şekilde Karpe veya Karpis şeklinde kullanılmıştır. Kerpe ismi için kullanılan Kalpe, ilk olarak Ksenophon'un Anabasis'inde yer almaktadır (Ramsay, 1960: 208). Kalpe, Cebel-i Tarık'ın da antik adı olarak kullanılmıştır. Roma döneminden kalma Plinius yazışmalarında ise Kalpas veya Calpas⁹ olarak anılmaktadır (**Harita 8**). (Plinius, 1847: 99-101; Işık, 2001: 31). Calpas antik dönemde Kerpe'den denize dökülen akarsuyun adı olarak bilinmektedir (Ksenophon, 1974: 198, 199; Strabon, 1993: 18). Bu adın yine antik dönemde Kerpe için kullanılan Kalpe ismi ile aynı orijine sahip olduğu aşikârdır (Umar, 2004: 368). Plinius mektuplarında Kerpe'den bahsederken Calpas adını oldukça fazla kullanmıştır (Plinius, 1847: 99-104).

Kerpe çağlar boyunca birbirine yakın dahi olsa birçok isim ile anılmıştır. Bunun dilden dile aktarımda uğradığı farklılıklar olarak görmek mümkündür. Yerleşim yeri ve sahip olduğu limanın binlerce yıl kullanım görmesi ve birçok kültüre ev sahipliği yapmış olması da bu değişimlere neden olarak gösterilebilir. Yapılan çalışmalar, antik kaynaklar ve seyyahların betimlemelerinden yararlanarak, Kerpe tarihi ile ilgili verilere ulaşılabilir. Bölge ile ilgili çok

⁸ Strabon, Kadıköy (Khalkedon) ile Karadeniz Ereğli'si (Herakleia Pontica) arasında Göksu (Psillis), Sakarya (Sangarius / Sagiros) nehirlerinin yer aldığını ayrıca Kerpe yakınlarında Kalpas akarsuyu da bulunmakta olduğunu aktarmıştır (Aslan, 2014: 131).

⁹ Günümüz Kerpe koyunun yaklaşık olarak 2,5 kilometre Kuzeydoğusunda yer alan Kumcağız deresinin bulunduğu kısım da antik kaynaklarda Kalpas / Calpas olarak anılmıştır (Strabon, 1993: 18).

fazla kaynağın bulunmaması, bilimsel çalışma sayısının oldukça az oluşu tarihin yeterince aydınlatılmasını etkilese de ulaşabildiğimiz veriler ışığında Kerpe'nin, Prehistorik dönemlerden günümüze dek yerleşim gördüğü sonucuna varabilmekteyiz. Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde aktif olarak kullanım görmüş ve merkezi bir yerleşke olmuş Kerpe ve Kerpe Limanı tarihine şu başlıklar ile değinebiliriz.

2.1.1 Prehistorik Dönem

Yapılan yüzey araştırmaları ve elde edilen kalıntılar sayesinde Kocaeli'nin kuzey cephesinde Kandıra ilçesinin Karadeniz sahillerinde yer alan yerlerde, özellikle Kerpe Burnu'nun batısında bulunan Sarısu ve çevresinde Orta Paleolitik döneme ait buluntulara rastlanmıştır. Kefken'in doğusunda yer alan Kovanağzı ve Cebeci mevkiilerinde (**Harita 9**) ele geçen buluntuların alt paleolitik döneme tarihlendirilmiş olması, Kerpe çevresinin paleolitik dönemde aktif rol oynadığı görüşünü desteklemektedir (Özdoğan, 1995: 350, 411).

Elde edilen veriler doğrultusunda günümüzde halen aktif olarak yerleşim gören Kerpe ve çevresinin Prehistorik dönemlerden de izler taşıması bölgenin çok uzun bir süredir yaşama elverişli olduğunu kanıtlar niteliktedir.

2.1.2 Bithynia Krallığı

Bithynia bölgesi sınırları içerisinde yer alan Kerpe / Kalpe, yerleşkesinin ne zaman kurulduğuna dair herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Ancak Kerpe'nin MÖ VII. yüzyıl dolaylarında Miletli veya Megaralı kolonistler tarafından Karadeniz'de deniz ticaret yollarının genişlemesi, korunması ve daha fazla kullanılabilmesi için bir emporion¹⁰ ve liman kenti olarak kurulduğu düşünülmektedir (Strabon, 1993: 55) (**Harita 10**). Ksenophon'un Anabasis'inde "Kalpe Limanı" (κάλπη) kullanımı, Limanın yer aldığı yerleşkenin klasik dönemde kullanım halinde olduğunu göstermektedir. Doğal koya sahip yerleşke Antik dönemde merkez iki şehir olan, günümüz İstanbul ve Ereğli arası güvenli bir liman oluşturması, ayrıca iki şehre de 100'er km uzaklıkta olması sayesinde limanın kullanımını arttırmış, Kerpe'nin gelişimine katkı sağlamıştır. Ksenophon sayesinde MÖ 400 dolaylarındaki Kerpe limanın kullanımından ve kalabalık köylerden, bol tarım ürünlerinden ve gemi yapımı için kullanılabilen ağaç zenginliğinden bahsedilmiştir (Ksenophon, 1974: 199).

¹⁰ Miletlilerin, ticaret ağlarını genişletmek yeni pazarlar yaratmak amacıyla oluşturduğu ticaret merkezleridir. Genel olarak kıyı kentlerinden oluşturulan emporionlara Miletliler tarafından kurulmuş Karadeniz kolonileri örnek olarak gösterilebilir (Strabon, 1993: 55).

Polybius, aktarımlarında, Ege ve Akdeniz’de bulunan Hellenistik dönem krallıklarının gemi inşasında kullanmak üzere Kalpe ve çevresinden ham ağaç ihraç ettiğini belirtmiştir (Polybius, 1922: 88). Bahsi geçen Kalpe yerleşkesinin Ege denizinde bulunan Karpathos adası ile aynı adı taşıması o dönemde bir karmaşa yaratmış olup olmadığı bilinmemektedir. Fakat ihraç edilen kerestelerin Karadeniz’de bulunan Kalpe ve çevresinden alındığı belirtilmiştir. Aynı süreçlerde limanın Karadeniz üzerinden Nikomedia kentine ya da Nikomedia’dan Karadenize ticari veya askeri unsurların ulaşabilmesi için bir nakil merkezi haline geldiği düşünülebilir (Hannestad, 2007: 84).

2.1.3 Roma Dönemi

Dönemin Bithynia Kralı IV. Nikomedes tarafından tüm krallık vasiyet yolu ile MÖ 74 dolaylarında Roma’ya devredilmiş ve Bithynia bölgesi, Roma’nın bir eyaleti haline getirilmişti. Ardından gelen 10 yıl içerisinde Doğu’da yer alan Pontus Krallığı’nın batı kesiminin de fethi ile eyalet, Bithynia et Pontus ismi ile anılmaya başlanmıştır (Doğancı, 2003: 80) (**Harita 11**).

Bu dönemlere ait MÖ I. ile MS I. yüzyıl dolaylarında Plinius tarafından kaleme alınmış anlatımda, Dardanel Boğazı¹¹, İstanbul Boğazı ve ardından Boğazın Karadeniz çıkışında yer alan Rhesus/Rheba¹² nehri ile Sangarius nehri arasında yer alan Calpas limanından bahsedilmiştir (Plinius, 1847: 104; Işık, 2001: 31; Arslan, 2005: 27).

MS 86 doğumlu Grek kültürüne hâkim bir Roma vatandaşı olan tarihçi Nikomedialı Arrianus, Kalpe Limanı’nın formu ve derinliği sayesinde büyük gemilerin kullanımı için uygun, korunaklı bir liman olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca yakınlarda bulunan Rhoe on R Rhoes¹³ limanının ise küçük tekneler için ideal olduğunu aktarmıştır (Arslan, 2005: 25).

Roma döneminden kalan, Peutinger haritası (Tabula Peutingeriana)¹⁴, antik Roma yolları hakkında bilgi vermektedir. Bu harita üzerinde Kerpe ve hinterlandında bulunan yollar harita üzerinde net bir şekilde görülebilmektedir. Bithynia bölgesinin yer aldığı segment IX kısmının 2. ve 3. Bölümlerinde Kefken adası ve yakınlarda bulunan akarsular görülebilmektedir (**Harita 12 - 13**). Ayrıca antik kaynaklarda Calpes Portus adıyla yer alan limana ve limanın

¹¹ Dardanellia, günümüz Çanakkale Boğazının antik dönemde kullanılan yaygın adıdır. Boğaz, Asya ile Avrupa kıtalarının ayırım noktasında, Marmara denizini Ege denizine bağlayan kanal görevi görmektedir.

¹² Çayağzı yakınlarda bulunan Riva, nehrinin antik dönemde kullanılan ve kaynaklarda yer almış ismidir (De Graauw, 2016: 144).

¹³ Kefken ve Kefken limanı için kullanılan isimdir. Kefken adası ile karıştırılmamalıdır. Kefken adası için antik kaynaklarda Thynias adası, Apollonia adası isimleri kullanılmaktadır (De Graauw, A., 2016, 144).

¹⁴ Roma’da devlet tarafından işletilen yol ağını gösteren haritadır. Tahminlere göre IV. ve V. Yüzyıllarda düzenlenmiş ve İmparator Agrippa’nın MÖ 27 ile MS 14 yılları arasında hazırlattığı orijinal haritanın XIII. yy. kopyasıdır (Brodersen, 2004: 183-185).

içinde yer aldığı yerleşkeye, Roma döneminde Kadıköy'den başlayarak, Trabzon'a devam eden ticari ve askeri yolun uğradığı tahmin edilmektedir (Miller, 1916: 638).

2.1.4 Bizans Dönemi

Kerpe limanına hâkim Kandıra, özellikle Bizans döneminde Skudarium¹⁵ ile Tarsus arasında haberleşmeyi sağlayan bir santral görevi görmüştür. Bizans döneminde kentin adının Kentri¹⁶ olarak anılmasının en büyük nedeni budur. Kandıranın bu iletişim sağlama görevi Kerpe limanının da işlevselliğini arttırmıştır. Bithynia imparatorluğu döneminde aktif olarak kullanım gören liman, sonraki dönemlerde de Roma, Bizans ve Cenevizlilerin yoğun kullandığı bir liman olmuştur.

Kerpe ve çevresinin Bizans'ın kontrolünde bulunduğu XIII. yüzyıl dolaylarında Karadeniz'de bulunan yerleşke Carpi Limanı¹⁷ olarak ön planda kalmaya devam etmiştir (Baldwin, 1985: 492).

2.1.5 Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti sürecinde özellikle Orhan Bey'in hükümdarlığındaki XIV. yüzyılın başlarında Akçakoca Bey ile Kocaeli ve çevresi Osmanlı egemenliğindeki topraklar arasına katılmıştır. Bu dönemde İzmit harici, bölgeler Bizanslıların elinden alınmış, kuzeye doğru fetih devam etmiş, Kandıra, Kerpe ve çevresi de yine bu dönemde Osmanlı toprağı olmuştur (Memiş ve Yaşa, 2018: 86) (**Harita 14**). Bu sırada İzmit dışında Kefken adası da bir süre Bizans egemenliğinde kalsa da savunmaları kırılarak, yakın süreçte Osmanlı hakimiyetine geçmişlerdir. Akçakoca Bey, vefatının ardından Kerpe koyuna hakim konumdaki Baba Dağı'na (**Lev. III; res. 5**) defnedilmiştir (Konukçu, 2008: 126, 132).

Aslında Kerpe, 1328 dolaylarında orman ürünlerinden yararlanılan yer olarak ön plana çıkmıştır fakat 1453'te Fatih Sultan Mehmed'in fethi sonrası ve Osmanlı dönemi boyunca başkent İstanbul'da ihtiyaç olan, mermer, tomruk, tahta, ağaç, odun kömürü gibi ürünler Kerpe limanından İstanbul'a ulaştırılmıştır. Bu dönemde Kerpe iskelesi, dağlardan gelen ürünlerini ihraç eden ticari bir alana dönüşmüştür (Neşri, 1987: 137-139; Âşıkpaşazâde, 1947: 110-112).

¹⁵ Bizans döneminde Üsküdar için kullanılmış isimdir. Ayrıca Üsküdar, Antik dönemde Khrisopolis, Persler tarafından Hrisopolis, Romalıların ise Scutari adı ile kullanım görmüştür. * T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Üsküdar Müftülüğü. (2016). *İstanbul Üsküdar İlçemizin Tarihçesi* Erişim adresi: <https://istanbul.diyaret.gov.tr/uskudar/Sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal2&ContentId=muftulugumuz> (erişim tarihi: 12.01.2021)

¹⁶ Bizans döneminde Santral, manasına gelen kelimedir.

¹⁷ Kerpe limanının Bizans döneminde yaygın olarak kullanım gören adıdır. Söylenişi nedeni ile Osmanlı döneminde son hali olan Kerpe'ye dönmüş olsa da bölgeyi ziyaret eden seyyahlar hala eski adlarını kullandıkları görülebilmektedir (Baldwin, 1985: 492, 493).

Osmanlı Devleti 1393 civarında Anadolu Beylerbeyliklerini kurup, Kocaeli ili beylik sancağı haline geldiğinde Kandıra ve çevresi özellikle Kefken ve Kerpe merkez konumuna yükselmiştir. Osmanlı'nın denizlerde de hâkimiyet kurmaya çalıştığı dönemde ise Kefken gibi Kerpe iskelesi yakınlarında bir tersane kurulmuştur (Çetin, 1997: 48).

İstanbul'un fethinin ardından 1469 dolaylarında Ceneviz Ticaret Dairesi çalışanı ve deniz ürünleri, kumaş ticaretiyle uğraşan Antonio di Torriglia'nun kaleme aldığı bir mektupta Karadeniz'e yolculuğu sırasında 18 Aralık günü Carpi limanına yanaşan bir gemide bulunduğunu yazmıştır. Dönemle alakalı verdiği bilgilerde ise Veba hastalığının¹⁸ çok hızlı bir şekilde yayıldığından dışarı çıkmaya çekindiğini dile getiriyor olmuştur (**Harita 15**). Antonio di Torriglia, mektubunda Kerpe limanında kimsenin vebadan ölmediğini de yazmış olsa da korkudan gemide yemek yediğini ve kimseye temas etmediğini de mektubuna eklemiştir (Ulugün, 2008: 21,22).

Osmanlı döneminde Karadeniz üzerinde seyahat gerçekleştirmekte olan Baron Felix de Beaujour, belki de Kerpe limanını en güzel şekilde tasvir eden metinleri kaleme almıştır. Sözlerinde Ksenophon'un burada bir kent kurup kralı olmak istediğini de belirten Beaujour, Kefken adasından güneye doğru dönen sahil şeridini izlerken Kerpe limanı ile karşılaşmıştır. Limanın bir kısmının doğal, devamının ise insan eli ile yapıldığını dile getiren askeri – seyyah karaya bağlı bir kaya parçasının denize doğru uzanıp, karayı Karadeniz'in hırçın koşullarından koruyacak bir alan yaratmış olduğundan, ayrıca kente hâkim bir kalenin alana yapılabilme imkânından bahsetmiştir. Limanın iç kısmının rüzgâra kapalı olmasının avantajlarına değinmiş, limanın üstünde bulunan kaya yamacından tatlı su çıktığını ayrıca toprağın veriminden ve çevrenin yoğun ormanlarla kaplı olduğunu kaleme almıştır (Ulugün, 2008: 151).

¹⁸ 1340'lı yıllarda başlayıp 1840'lı yıllara dek Osmanlı'nın hakim olduğu topraklar üzerinde sık aralıklar ile görülmüş veba salgınları görülmüş. Salgının Osmanlı içinde yayılmasının nedeni, toprak genişliği, ticaret ağlarının birleştiği noktaları kapsamı gibi nedenler gösterilebilir. Osmanlı, hastalığın yayılmasını engellemek için şehir temizleme tesisleri, halk sağlığı hizmetleri gibi çalışmaları gerçekleştirmiştir (Varlık, 2018: 32-34).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KERPE'NİN DENİZLE İLİŞKİLİ ANTİK YAPILARI

3.1 Antik Mendirek ve Liman

Kerpe limanı, Kocaeli ilinin Karadeniz kıyısında Kerpe beldesine ait olan koyda yer almaktadır. Antik kaynaklar ve bilimsel çalışmalar ile tarihi süreçleri içinde alınan ve Kerpe'de bulunan antik mendirek ve liman yapısının **(Harita 16)** tarihi çağlar boyunca taşıdığı önem üzerinde durulmasına çalışılmıştır. Kıyı şeridi taşımacılığı ve ticaretinin yapıldığı dönemlerde Karadeniz'in hırçın suları içerisinde korunak sağlayan limanı, ayrıca merkez şehirlere kara yolu ile kolay ulaşım sağlayan alanı ile Kerpe limanı ve çevresi günümüzde antik dönem de kullanılan halinden oldukça uzak sayılabilir **(Lev. III; res. 6)**. Oysa İstanbul boğazının özel nedenlerinden dolayı kapalı olduğu süreçlerde bile (savaş durumu) Kerpe, İzmit'e yakınlığı ve kara yolu düzgünlüğü nedeni ile ticari açıdan önemli bir liman olarak kullanılmasının üzerinde duran seyyahlar bile bulunmaktadır (Ulugün, 2008: 112, 113).

Milet kolonizasyonu, Roma, Bizans ve Osmanlı için oldukça ön planda olan liman ve çevresinin antik dönemde sahip olduğu form günümüze dek korunamamıştır. Fakat kalıntılardan elde edilen veriler limana ait özellikler hakkında fikir verebilmektedir. Günümüzde limana ait mendirek kalıntılarının bir bölümü karada, bir bölümü sualtında yer almaktadır **(Lev. IV; res. 7, res. 8)**. Liman kalıntılarının sualtında bulunan büyük bölümü yaklaşık olarak 80 metre uzunluk ve 36 metre genişliğe sahip bir alanda bulunmaktadır. Mendireğin bulunduğu alan, Kerpe'nin sahip olduğu koyun kuzeydoğu kısmında yaklaşık olarak 2000 metrekarelik dağınık bir alandan oluşmaktadır. Mendirek kalıntıları, mendireğin dalga geliş açısına dik bir şekilde kuzeydoğu-güneybatı hizası üzerinde yapıldığı tahmin edilmektedir (Aslan, 2014: 135, 136) **(Lev. V; res. 9)**. Antik liman mendireğinin dalga yönüne dik açı yaptığının kanıtı olarak, günümüzde yakın çevrede kullanımda olan modern liman mendireklerinin aynı yöne ve doğrultuya bakmaları olarak gösterilebilir. Karaya yakın kısımdaki kalıntılar, ana kaya üzerinde yer almalarının da desteği ile in-situ olarak korunmuş durumdadır. Ana kayanın sualtı alanında yarattığı eğim ile limana ait bloklar karadan uzaklaştıkça yoğunlaştırılmıştır, ana kara üzerinde ise yoğunluk sualtı bloklarına oranla azdır. Su üstünde kalan kısımların birbirlerine moloz yardımı ile iç içe geçtiği gözlemlenebilir durumdadır (Brandon vd., 2010: 195). In-situ halinde bulunan, sualtında incelenebilen alanlarda antik dönem liman inşa tekniği olan sandık tipi duvar tekniği kullanıldığı günümüzde görülebilen kalıntılardan yola çıkılarak söylenebilir (Højte, 2008: 157; Yağcı, 2011: 58). Su üstünde yer alan ve sualtında incelenebilen taş bloklarda kelebek (kırlangıç kuyruğu) kenet

sistemi kullanıldığı görülebilmektedir. Kenetlerin mimari yapılarıdaki kullanımı Mısır Krallıklarının en erken dönemlerine kadar uzanmaktadır. Mimari üzerinde kullanımı Tunç Çağı'nda Anadolu ve Mezopotamya üzerinde nadir olarak nitelendirilebilir. Yunan ve Pers medeniyetlerinde mimari üzerinde kullanım gören kenetler yapıları ile büyük ölçekli olup, dönemin koşullarına göre ahşap, bakır ve bronz malzemelerden yapılmışlardır. Aslında kullanım gören taş yapısına veya bulunduğu mimarinin yapımına göre farklılık gösteren kenet yapıları, tarih boyunca anahtar deliği (balık), düz, T biçimli, çift T biçimli, U (çengel) biçimli, ters düz L (Z) biçimli, çift L biçimli ve kırlangıç kuyruğu (kelebek) biçimlerinde üretim görmüştür (**Lev. XXVI; res. 50**) (Nylander, 1966: 132-135; Dinsmoor, 1950: 241-242). Fakat mimarinin sertliğine göre kenetler zımba yapısında yani kenetin uç kısımlarında taş bloğun içine dik düşen kesimle takviye edilmemiş olması yapının esnemeye ihtiyaç duymasından veya kullanılmış kırlangıç kuyruğu kenet sisteminin erken örneklerinden birinin Antik Kerpe limanında kullanım görmüş olduğunun bir kanıtı olabilir. Bu sistemin ilk mimari örneği MÖ 600 civarında Lidya olduğu bilinmektedir (Nylander, 1970: 66). Liman mendireklerinde Kırlangıç kuyruğu tipi kenet sistemi Hellenistik dönemde kullanım görmeye başladığı ve Roma döneminde de bu kullanımın devam ettiği bilinmektedir (Bingöl, 2004: 100-101; Çördük, 2006: 25-26). Bu genel görüşten yola çıkarak Kerpe antik limanının mendireklerini oluşturan taş blokların Hellenistik dönemde yapılmış olduğu düşünülebilir (**Lev. XXVI; res. 51**). Kırlangıç kuyruğu şeklindeki kenet sisteminin Ptolemaios limanı (Öniz, 2012: 132) (**Lev. XXVII; res. 52**), Kyme limanı, Soli Pomeipoli limanı, Klazomenai limanı mendireklerinde olduğu gibi farklı bölgelerdeki örneklerde de bulunmaktadır (Dumankaya, 2013: 76). Bu tip sistemlerin açık denize dik bakan alanlarda mendireğin sağlamlığını arttırdığı ya da esnekliğini korumasını sağladığı için kullanıldığı düşünülebilir. Bu örneklerden de yola çıkarak MÖ 6. – 7. yüzyıllar aralığına bu kenet sisteminin liman kullanımı tarihlendilebilir olsa da uzun süreler kullanım görmüş tipin, zamanla bu hali aldığı düşüncesi nedeniyle kesin bir tarih verebilmek imkansızdır (Blackman, 1982: 197).

Osmanlı dönemine kadar, Roma, Bizans ve Cenevizler tarafından aktif bir şekilde kullanılarak çağlar boyunca işlevini ve varlığını sürdürmüş olan Kerpe limanı günümüzde dağınmış bir şekilde bulunan blok taşlarından ibarettir (**Lev. XXVII; res. 53**).

3.2 Kale

Kerpe'ye ait limanın yer aldığı koya bakan kuzey kesimde kayalık zeminden de yararlanarak yapılmış, limanı ve çevreyi kontrol etmek için kurulmuş bir kale yapısına ait kalıntılar bulunmaktadır. Kale, halk tarafından Ceneviz kalesi olarak bilinmektedir. Bu kale dışında Kefken adasında bulunan kale, Seyrek kalesi ve yakın bir bölgede bulunan Şile kalesi gibi Karadenizin kıyılarından bulunan kalelerden sadece biridir (**Harita 16**) (Fıratlı, 1953: 19).

Kerpe limanına hakim bir konumda, kayalıklar üzerinde yer alan, 14. yüzyıldan kalma kalıntıları bulunan kale, emniyet ve gözlem alanı olarak, Karadeniz'in karadan denetlenebilen Kuzey ve Batı kesimlerine oldukça hakim bir konumda yer almaktadır (**Lev. VI; res. 10, res. 11**). Kerpe kalesi, Seyrek, Kefken adası kaleleri gibi form olarak orta çağ mimarisine benzese de temellerinin altında Hellenistik döneme dek dayandığı, hatta Roma döneminde onarım gördüğü düşünülebilir (Ulugün vd., 2007: 197). Bu bölgede bulunan kalelerin Karadeniz'de var olan deniz ticaretine güvenlik oluşturmak amacı ile inşa edilmiş olmaları muhtemeldir. Kerpe kalesi de, Marmara'dan Karadeniz'e kıyı şeridi üzerinden giden gemiler için konaklama hem de ticaret noktası oluşturan liman yapısı için inşa edilmiş olmalıdır.

Ksenophon'un Kerpe Limanı'nın üst kısmında bir yerleşke oluşturup burada bir koloni kurarak hükümdarlık sürmek istemiş olduğu fikri, Anabasis metinlerinden bilinmektedir. Alanın bir yerleşke kurulumuna uygunluğu bu metinlerden de anlaşılmaktadır (Ksenophon, 1974: 201). Bu yerleşkenin ve limanın korunması sorunu bir kale yapımının gerekliliğini düşündürmektedir. Kale kalıntılarına yakın bir noktada içilebilir yeraltı su kaynağı bulunmaktadır. Kalenin bulunduğu alan, Baba Tepesi görüş alanı içinde olup, savunma amaçlı kullanıma oldukça yatkın bir konuma sahiptir (Bijişkyan ve Andreasyan, 1969: 6-15; Fıratlı, 1953: 16). Kalenin, Bizans döneminde de etkin olarak kullanılmış ve yenileme görmüş olduğu tahmin edilmektedir (Çetin, 1997: 47, 49) (**Lev. XXVIII; res. 54, res. 55**).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANTİK DÖNEM DENİZ TİCARETİ

4.1. Antik Dönem Deniz Ticaretine Bir Bakış

İnsanoğlunun deniz ile imtihanının ilk olarak sulak bölgelerde yaşaması ve avlanmaya çalışması ile başladığı tahmin edilmektedir. Yerleşik yaşam koşullarını, nehir, göl vb. alanların yakınlarına kuran insanlar bu alanların bereketinden yararlanabilmekteydi. Sulak alanlar, hem avcılıklarının, hem topladıkları ürünlerin, hem de tarımsal ürünlerin daha yoğun olduğu alanlardan oluşuyordu. Onlarda bu bölgelere yerleşerek sudan yararlanan her şey ile hayatlarını devam ettirebiliyorlardı. Sonraları üretim fazlası, ihtiyaç fazlası veya ihtiyaçtan doğan etkenler ile insanlar arasında değiş tokuş yöntemi ile ticari faaliyetler başladı. Bu faaliyetler sayesinde ticari yollar oluşmaya, bu rotalar üzerinde ihtiyaca ulaşılabilecek duraklar yer almaya başlamıştır.

Ticari yolların geneli dönemsel gelişmeye bağlı kara yolu ile sağlanmış olsa bile zamanla daha hızlı ve daha ekonomik koşullar sağlayan, en önemlisi ise kara yolu taşımacılığından çok daha güvenli olan deniz taşımacılığı ön plana çıkmıştır. Ahşap kullanımı öncesi daha farklı ürünler örneğin hayvan organları kullanılarak, deniz araçları imal edilmiş olsa da ilk dayanıklı deniz araçlarının Mısırlılar tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir. Mısırlılarda üçüncü sülalenin son döneminde ahşap tekne boylarının 20 metre uzunluğu aştığı bilinmektedir (Nancy, 1980: 10-14). Khufu gemisi¹⁹ aslında (**Lev. VII; res. 12**) gemi inşasındaki hızı ve gelişimi kanıtlar niteliktedir. Khufu kalıntıları sayesinde daha geçmiş dönemlerde de iyi forma ve kabiliyete sahip gemiler yapılmış olduğu düşünülebilir.

Antik çağlarda, günümüzdeki gibi okyanus ve açık denizlerde gerçekleştirilebilen deniz taşımacılığı yapılamamaktaydı. Çünkü gemiler günümüzdeki özelliklere sahip olmadığı gibi hava ve deniz koşullarına da direnecek alt yapıları bulunmamaktaydı. Günümüzde dahi gemilerin yeterli donanımlara sahip olması bile okyanus ve açık denizlerde rahat yol alabilmelerini sağlayamamakta, tehlikeyi azaltamamaktadır (Casson 2002: 9). Antik çağlarda kullanılan gemiler daha çok kıyı taşımacılığına yardımcı olabilecek donanımları nedeniyle, bu dönemlerde denizciler kıyı takibi ile hedeflerine ulaşacak rotalar kullanmışlardır.

Antik dönem ticari deniz araçlarının en erken örneği, MÖ XIV. yy dolaylarında Mısır duvar resimlerinde (**Lev. VII; res. 13**) çift kulba sahip amphoraların gemilerden indirilmesi ile

¹⁹ Keops gemisi olarak da anılan, Mısır Firavunu Khufu adına yapılmış ahşap gemidir. Ele geçmiş bilinen en eski ve en iyi korunmuş gemi olarak tarihe geçmiştir. 44 metre uzunluğa ve 6 metre genişliğe sahiptir. Gemi üzerinde çivi ile birleşim sağlanmamıştır (Nancy, 1980: 10-12).

betimlenmiştir. Bu ve buna benzer duvar resimleri, kabartmalar, freskler vb. ürünler, ayrıca araştırmalar sonucu ele geçmiş batıklar, bu batıklarda bulunan amphoralar sayesinde antik dönem deniz taşımacılığı hakkında daha net öngörüler elde edebilmekteyiz (Doğer, 1991: 52). MÖ I. yy dolaylarına tarihlendirilmiş, Fransa’da bulunan bir batık kazısında, deniz taşımacılığı yapan bir geminin en önemli iç dinamiğini oluşturan amphoraların üst üste sıralanarak istiflendiği tespit edilmiştir. Bu batık sayesinde gemi içerisine dikey olarak konulmuş amphora sırasının üzerine iki amphora arası boşluktan yararlanarak bir amphora yerleştirilmiş, bu sayede üst sıranın dengesini alt sıradan sağlamış oldukları anlaşılmıştır. Bu şekilde üst üste iki veya üç kat amphora istiflenerek taşınabildiği düşünülmektedir. Amphoraların deniz taşımacılığı sırasında dengeli bir şekilde taşınabilmesi için kulplarından birbirleri içerisine geçirilmiş uzun tahta parçaları veya ipler ile bağlanarak yerlerinden oynamamaları sağlanmaktaydı (**Lev. VIII; res. 14**). Ayrıca amphoraların birbirlerine sürtünmelerini engellemek için çalı, ip ya da hasır parçaları amphoraların aralarına konulmaktaydı (**Lev. VIII; res. 15**). İçlerinde sıvı ürünler bulunan, özellikle şarap, zeytinyağı vb. malların amphoraları dik olarak taşınmaktaydı. Bunun dışında içinde bulunan malların akışkanlık özelliği az olan ürünlerin amphoraları ise yatay olarak taşınmaktaydı. Antik dönemlerde deniz ticaretini sağlayan ortalama ölçülere sahip bir gemi yaklaşık olarak 2000 ile 3000 arasında amphora taşıdığı tahmin edilmektedir (Doğer, 1991: 54, 55). Gemi içerisinde amphoralar istiflenirken ahşap tripodlar, pişmiş toprak eklentiler dışında ringa balığı kemiğinden yararlanarak yapılmış veya ahşap delikli alanlara ya da aralarına saman doldurarak sivri dipleri üzerinde amphoraların kendi başlarına ayakta durmaları sağlanmıştır (Alpözen vd., 1995: 16-18).

4.2. Antik Dönem Deniz Ticaretinde Amphoralar; Kökeni ve Tarihçesi

Araştırmalarda elde ettiğimiz amphoraları incelemeyi önce amphoralar hakkında genel bilgilere değinilmelidir. Grek kökenine ait olan amphora, amphoreus veya amphiphoreus²⁰ kelimelerinden türemiş, iki taraflı veya karşılıklı manasına gelen amphi ve taşımak fiili ile eş değer pherein eyleminden türemiş phoros kelimelerinin birleşimi ile oluşturulmuştur (Doğer, 1991: 7) (**Lev. IX; res. 16**). Manası fiziksel yapısı ile tam anlamıyla uyuşmakta olup, kilden yapılmış, iki kulplu genel olarak sivri dibe sahip olabilen testi olarak kısaca tanımlanabilir (Alpözen vd., 1995: 13; Twede, 2002: 99).

Kelime kökenine baktığımızda, değinmiş olduğumuz “amphoreus” ya da “amphiphoreus” kelimeleri Miken Linear B tabletlerinde bulunmaktadır. Bu tabletlerde benzer

²⁰ Amphoreus (αμφορεύς), amphiphoreus (αμφιφορεύς)

bir görsel ifade ile amphoreus kelimesi (a-pi-po-re-we) betimlenmeye çalışılmıştır (Zemer, 1977: 1).

Amphoralar genelinde iki kulp ve sivri bir uç ile karşımıza çıksalar da antik dönemlerden günümüze dek, birçok değişik form ve tip ile kullanılmıştır. Zeytinyağı ve şarap taşıma kullanımı dışında farklı form ve tipteki amphoralar ile salatalık sosu, incir, tahıl, bal ve bunlara benzer ürünlerin taşınması sağlanmıştır (Doğer, 1991: 7).

Antik dönem kaynaklarında karşımıza çıkan ilk amphora kelimesi Homeros'a ait Odysseia eserinde yer almaktadır. MÖ VIII. yüzyılda kaleme alınmış bu eserde, Babası Odysseus'u aramak için Ithake, Pylos arasında yolculuk yapan Telemakhos, bulunduğu gemide içinde şarap bulunan amphoraların yer aldığını ve bu amphoralardan tanrılara sunu yapıldığını aktarmıştır (Homeros, 2010b: 64).

En erken örneklerinden ilk fiziksel amphora buluntusu ise Ege Denizi'nin Anadolu kıyıları ve Ege adalarında bulunmuştur. Bu bölgedeki yerleşimlerde Tunç çağının erken dönemlerinde kullanım gördüğü tahmin edilmektedir. Bu kullanım görmüş olan amphora tipi, yerleşim yerlerine uygun biçimlidir ve MÖ III. bine tarihlendirilmiş yaklaşık olarak yüksekliği 50 cm olan çift kulba sahip testiler Troia'da (Hisarlık Tepe) gerçekleştirilen bilimsel araştırmalarda ele geçmiştir (Doğer, 1991: 8).

Amphoralar, 19. yüzyılın ilk yarısı dolaylarında araştırmacıların dikkatini çekmeye başlamış, 20. yüzyılda ise ekonomik faaliyetlerin kent gelişimlerine etkilerinin araştırılması nedeniyle farklı açılardan ele alınmaları sayesinde ön plana çıkmışlardır. Bu dönemde tip ve form özellikleri araştırmacılarca amphoraların kökenlerini ortaya koymaya başlamıştır (Morley, 2007: 2-5). Günümüzde antik kent yerleşke kazıları dışında özellikle batıklardan ulaşılan amphoralar sayesinde hamur cinsi, form tipi gibi özellikler ele alınarak, sınıflandırılmaların yapılması kolaylaştırılmıştır. Bu sınıflandırmalar sayesinde antik dönem yerleşimleri ve ticari faaliyetleri hakkında daha fazla bilgiye ulaşılabilmektedir.

Anadolu ve çevresinde ticari açıdan kullanım görmüş amphora çeşitleri, Doğu Akdeniz bölgesinde bulunan Kanaan, Suriye-Filistin ve diğer Doğu Akdeniz ticari amphoraları; Kuzey Afrika bölgesinde Mısır, Kartaca, diğer Kuzey Afrika ticari amphoraları; Ege bölgesinde Sisam/Samos, Midilli/Lesbos, Mende, Taşöz/Thasos, İstanköy/Cos, Rodos, Knidos, Sakız/Chios, Marsilya/Greko, Korinth ve diğer Ege ticari amphoraları; Roma kökenli Spethia, Roma ve Bizans amphoraları olarak sıralanabilmektedir. Bunlar dışında Karadeniz Kolonilerine ait amphora örnekleri de bu sıralamaya eklenebilir.

Ticari açıdan kullanılan amphora tipleri farklı tiplere sahip olsalar da genel olarak içine koyulan ürünü taşımaya ve depolamaya yarayan geçirgenliği olmayan sade görünüşe sahip, ağız kısımları tıkaç ile kapatılabilecek kadar dar, taşımaya uygun, simetrik ya da düşey kulplu kaplardır (Alpözen vd., 1995: 15). Yine genel olarak bahsedebileceğimiz şekilde taşıma, doldurma ve boşaltma esnasında zorluk yaşanmaması ve üçüncü bir tutma alanı yaratabilmesi için dip kısımları sivri yapılmıştır (Şenol, 2009: 7, 8).

Özellikle şarap ve zeytinyağına benzer akışkan ürünlerin naklinde ticari amaçla üretilmiş amphoraların kullanımı oldukça pratiktir. Bu tip amphoralar ortalama 20 ile 30 litre civarı ürün taşıma özelliğine sahiptirler. Ayrıca deniz yolu ticaretinin zor şartlarında sağlam kalabilmeleri için kalın cidarlı üretilmişlerdir (Whitbread, 1995: 19).

Amphoraların iki kulba ve ince sivri dibe sahip olanlarının ayakta durabilmeleri için saz örgü, söğüt dalı veya ahşap kullanılarak üç ayaklı destekler sağlandığı bilinmektedir (**Lev. IX; res. 17**). Bu destekler bazen madeni ürünler kullanılarak da sağlanmaktadır. Bu destek tipi Mısırlıların duvar resimlerinde görülmektedir (Doğer, 1991: 59-61). Grek kültüründe ise kullanılan destek formunun pişmiş topraktan üretilmiş ve tabana doğru genişleyen forma sahip halka biçimindeki sabitleyicilerden oluştuğu görülmüştür. Fakat genel olarak ticari amaçla kullanılan ya da kullanılmayan amphoralar ev veya dükkanlarda duvardan destek alacak şekilde duvarlara yaslanarak istiflenmiş ya da yere açılmış oyukların içine yerleştirilmiş şekilde bulunduğu düşünülmektedir (Alpözen vd., 1995: 16).

Ticari amaçla üretilen iki kulba sahip amphoraların kullanımı Eski Tunç Çağından Kenaanlar'a dayandığı düşünülmektedir. Kenaanlar'a ait Filistin ve Suriye yerleşim yeri mezarlarında birbirine paralel çift kulba sahip, kısa boyunlu, dar ağızlı amphora tiplerine rastlanmıştır. Ayrıca Mısır topraklarında MÖ XV. ile XIV. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiş duvar resimlerinde (**Lev. VII; res. 13**) Kenaanlılar'ın ürün taşıdıkları amphoralar resmedilmiştir. Mezarlarda yer alan duvar görselleri dışında hiyerogliflerde de taşınan amphoraların içlerinde ne tür malzemeler olduğu hakkında bilgiler içermektedir (Grace, 1979: 6). Aslında bu görseller sayesinde Mısırlıların kendi kullandıkları kulpsuz amphoraları, Kenaanlılar'ın kullandığı çift kulplu amphoralara tercih ederek, bu tipi yaygın bir şekilde sadece fiziksel olarak daha uzun ve ince hale getirerek kullandıklarını anlayabiliyoruz (Peacock – Williams 1986; 22 Alpözen vd., 1995: 15).

Kenaanlar'a ait soyun devamı olarak görülen Fenikeliler, MÖ 1600 dolaylarında Lübnan, Suriye ve civarında görülmüş kapların benzerlerini kullanmışlardır. Fenikeliler'in yanı

sıra Mısır ve Filistin halklarının da Kenaan tipi amphoraların üzerinde minimal değişiklikler yaparak yerleşim alanlarında, mezarlarda ve ticari faaliyetlerde kullandıklarını bilmekteyiz (Doğer, 1991: 9).

Yapılmış akademik çalışmalar sonucunda MÖ IX. yüzyılda kolonizasyon dönemi öncesinde Ege denizi ve çevresinde yaşayan yerel Kyklad ve Euboia adaları halklarının Suriye'deki Asi (Orontes) ırmağı yakınındaki Al-Mina ve çevresine yerleşmeleri ile Ege, Akdeniz arasındaki ticari ve kültürel alışverişin yaygınlaştığı bilinmektedir. Bu dönem ve sonrasında ticari faaliyetler oldukça artmış, kültürel maddi ve manevi ürünler tüm bölgelere dağılmaya başlamıştır (Tekin, 2011: 71). Bu döneme dek, Kenaanlılar'ın varisi Fenikeliler'in Akdeniz ve çevresindeki ticari hegemonyası, Egeli Greklerin de bu çevreye hakim olma çabaları ile darbe görmüştür. Bu sayede kültürel ve ticari alışverişler sonucu farklı farklı ürünler, farklı manevi değerler farklı alanlarda görülmeye başlamıştır. Fenikeliler'in tekelinden kurtulan ticari faaliyetler sayesinde Grek, Etrüsk, Fenike, Mısır amphoralarının MÖ VIII. yüzyıl dolaylarında farklı bölgelerde birlikte görülmeye başlandığı bilinmektedir (Doğer, 1991: 11).

Ticari amaçlar için üretilmiş Grek amphoralarının Akdeniz ve çevresinde görülmüş ilk örnekleri MÖ VIII. yüzyılın son çeyreği ile VII. yüzyılın arasına denk gelen dönemde görülmeye başlanmıştır. Ağız ve gövde arasında yer alan boyun kısımlarında kendilerine özgü bezemelere sahip olan bu kaplar, üzerlerinde bulunan “sos” deseni nedeniyle sos amphoraları olarak adlandırılmışlardır (Lawall, 1995: 38). Boyunlarında iki zik zak arası bir daire çizimi bu adı almasındaki en büyük etkendir (**Lev. X; res. 18**). Geniş kaideleri ile destek gerekmeksizin ayakta durabilen bu amphoralar MÖ VIII. yüzyılın son döneminde görülmeye başlanmıştır. Yalın ağız ve dudak yapısının altında, fırınsız kısa bir boyuna sahip bu amphoralarda kesitleri yuvarlak biçimli kulplar bulunmaktadır. Balon biçimli bir gövdeye sahip olan bu kaplar gövdesi fırınlı olup, dışarı doğru çıkıntı vermiş kaideleri sayesinde ayakta durabilmektedirler. Büyük çoğunluğu Atina ve çevre atölyelerden çıkma olan bu amphoraların birçok kentte ve deniz aşırı yerde taklitleri üretilmiştir (Doğer, 1991: 11-12).

Yunanistan, Batı Anadolu ve Ege kıyılarında gerçekleşen kolonizasyon hareketliliği ile MÖ VIII. ile VII. yüzyıl aralığında üretim görmüş belirgin farklılıklara sahip amphora tipleri, MÖ VI. yüzyılın yarısına dek Güney İtalya, Sicilya, Marmara ve hatta Karadeniz'e kadar yayılır. Bu durumdan Greklerin yeni pazarlara açılabilmiş veya kültür etkileşimlerinin hızlanmış olduğu düşüncesine varabiliriz. Bu dönemdeki amphoraları farklı formlarda üretmiş olmaları dönemin amphora kültürünün ne denli yaygınlaştığının bir kanıtı olarak görülebilir.

Bu farklılıkların amphoranın içinde taşıdığı ürünün pazarda tanınmasını sağlamak için yapıldığı ve yöresel olarak çeşitlilik gösterdiği düşünülmektedir (Peacock ve Williams, 1986: 22). Dönemin koşulları nedeniyle tüccarların veya alıcıların ürünün menşei hakkında bilgi alması önemli olmalıdır (Dellaporta vd., 1999: 2). Çünkü alıcıların, hamalların ve alışverişe gönderilmiş kölelerin çoğu okuma yazma bilmiyordu (Nevett ve Nevett, 1987: 8). Bu nedenle amphora menşei ve taşıdığı ürüne göre şekillendirilebiliyordu. Bu duruma Rodos, Knidos, Kos, Samos, Lesbos, Miletos gibi bazı kentlerin kendilerine ait özgün amphoraları örnek gösterilebilmektedir (Doğer, 1991: 11-14).

Kolonizasyon döneminin öncü kentleri arasında yer alan Korinthos kendine özgü amphoraları MÖ VII. yüzyıl dolaylarında üretmeye başlamıştır. Bu süreçte özellikle bu dönemin ilk yarısında küresel gövdeli, kalın bir boyuna, dışa taşkın geniş ağıza sahip, düz ve geniş kaideli Korinth A amphoraları ortaya çıkmıştır. Dönemin ticari koşulları göz önüne alındığında Korinth A amphoralarının sahip olduğu gövde form yapısı nedeniyle ticarete uygun değildir (Koehler, 1981: 451). Bu nedenle MÖ VII. yüzyılın son yarısına doğru ağır ağır evrim geçirmeye başlar, sahip olduğu form zamanla küçülür. MÖ VI. yüzyılın ortasından itibaren bodur gövdeli, yuvarlak, kalın ağız yapılı, kemerli kulplara ve dar silindirik ayaklara sahip olan Korinth B amphoraları ortaya çıkmıştır (Lawall, 1995, 57) (**Lev. X; res. 19**). Akabinde ise MÖ V. yüzyıl dolaylarında geniş omuzlu, kaideye dek daralan gövdeli, yuvarlak kaideli, yuvarlak boyunlu ve dışa taşkın ince ağız yapısına sahip Korinth A' üretilmiştir. Ayrıca Korinth A formuna sahip amphoralarla zeytinyağı, Korinth B tipinde ise şarap taşındığı bilinmektedir (Doğer 1991, 12-13). Korinth B üretim yapısı ve sahip olduğu form biçimi ile farklı üretim merkezlerinde görüldüğü için yöresel olarak değerlendirilmemiş fakat Korinth A ve Korinth A' amphoralarının kolonizasyon kenti Korinthos'un özgün yerel form özelliklerini taşıdığı düşünülmektedir (Koehler, 1981: 456).

MÖ VII. yüzyılın yarısından itibaren kendilerine özgü ticari amphoralarını üreten Batı Anadolu kentleri, MÖ V. yüzyıla dek yoğun bir şekilde bu üretimlerini devam ettirmişlerdir. Fakat bu süreçte yaşanan Persler seferleri nedeni ile hem kentlerin gelişimi, hem de amphora üretimindeki ilerlemeler ağırlaşmıştır. Yunan kolonisi olan Herakleia Pontike, Sinope gibi kentler, Pers yıkımından çok etkilenmemiş ve bu süreçte dönemin ticari açıdan getirisi büyük olan bağcılık sektöründe ilerlemeye başlamışlardır. Bu kentler ürettikleri şarapları, kendi ürünleri olan amphoralara koyup mühürlemişlerdir²¹. Bu mühürlemenin nedeni, MÖ IV. ve MÖ

²¹ Kentlerin amphoralar üzerinde kullandıkları çeşitli mühür baskıları, amphoralar fırınlanmadan önce yapılmaktaydı. Mührün yanı sıra amphoralara fırınlama aşamasının ardından "grafitto" denilen kazıma tekniği, "dipinto" denilen boyama tekniği veya boya kili tekniği olan "firnis" yöntemi ile işaretlenirdi (Doğer, 1991: 71).

III. yüzyılların arasında Doğu Akdeniz ve Ege’de üretim fazlası ve ihtiyaç nedeniyle bol ve ucuz şarap bulunmasından kaynaklı pazarda Rodos (**Lev XI; res. 20**), Kos ve Knidos gibi rakiplerinin olması olarak açıklanabilir. Bu dönemde Büyük İskender’in dağılan ordularının oldukça fazla şarap arzı yaratmaları, şarapların ve böylelikle yerel üretim amphoraların askeri merkezlere yayılımını kolaylaştırmıştır (Doğer, 1991: 16-17).

Mühürlenmiş amphoralara Karadeniz’den Herakleia Pontike örneği, Ege’den ise Khios örnekleri verilebilir. Herakleia Pontike üretimi, Herakleia tip 3 özellikle Ege ve Akdeniz’e yayılım göstermiş yüksek ayaklı, düşük kavisli omuzlu, çift kulplu ve füze biçimine sahip bir MÖ IV-III. yy dolaylarında üretim görmüş bir şarap amphorasıdır (Doğer, 1991: 82, 86-87). Ege’de bulunan, Sakız adasına ait, Khios tip 5 ise Fas kıyılarından, Karadeniz sahillerine dek yayılım göstermiştir. Khios şarabının²² öneminden dolayı amphoraları alıcılar tarafından fark edilebilmesi için mühürlenirlerdi. Khios tip 5, MÖ IV. yüzyılda üretim görmeye başlamış ve fiziksel olarak kulp ve boyun yüksekliği oldukça fazladır. Köşeli omuzlara sahip, amphora gövdeden sapa doğru keskin bir şekilde daralan konik bir yapıya sahiptir. Alt kısmında tutuşa destek olmak için bir tutamak dibe sahip olan amphora MÖ I. yy dek boy oranlarındaki değişimler ile gelişimini sürdürür (**Lev. XI; res. 21**) (Doğer, 1991: 117-119; Özbay, 2019: 81 – 82).

İspanya, Sicilya, Fransa ve İtalya gibi Batı Akdeniz’e sahil yapan merkezlerde MÖ VI. yüzyıl dolaylarında şarap ve zeytinyağı üretimi üzerine yoğunlaşmıştır. İlerleyen süreçte amphora gelişimi açısından önemli bir ayrım olarak ortaya çıkan bir tip gelişmiştir. Bu tip, MÖ IV. – II. yüzyıllarda kısmen Grek, kısmen Roma özellikleri taşıdığı görülmekte, Roma Cumhuriyet dönemi amphoralarının temeli olarak düşünülmekte ve Greko-İtalik ismini taşımaktadır (**Lev. X; res. 19**). Bu amphoralar form itibari ile dışa taşkın bir ağıza ve mantar biçimine sahiptir (Will, 1982: 338-341).

Bu geçiş formu özelliğindeki amphora a,b,c,d,e olmak üzere 5 farklı tipe sahiptir (Will, 1982: 342). Sicilya ve Ege kıyılarında üretildiği düşünülen A tipi Greko-İtalik amphoraların en erken formu olduğu düşünülmektedir. Yine bu amphoranın Cosa ve Pompei civarında üretim gördüğü düşünülen en geç örneği ise D tipidir (Peacock ve Williams, 1986: 24). Greko-İtalik amphoralarının gelişimleri sayesinde Dressel 1 amphoraları ortaya çıkmıştır. Greko-İtalik

²² Khios şarabının ünü, şarap ve bağcılık tanrısı Dionysos’un oğlu olan Oinopion’a dayanmaktadır. Grek komedya yazarı ünlü Hermippos tarafından Khios şarabı “erişilmez” olarak sıfatlandırılmıştır. Bu şarabın kalitesinin yayılımı için büyük bir reklam teşkil etmektedir. Ayrıca ilk siyah renge sahip şarabın Sakız adasında üretildiği düşünülmektedir (Doğer, 1991: 82).

amphoraları ve Dressel 1 amphoraları Roma Cumhuriyet dönemi içerisinde belli bir dönem birlikte kullanılmış olduğu düşünülmektedir (Tchernia, 1986: 42).

MÖ II. yüzyıl dolaylarında ortaya çıkmış olan Dressel 1 amphoraları üretilmeye başlamıştır. Bu amphoralar Dressel 1A, Dressel 1B, Dressel 1C olarak 3 farklı tipe ayrılmaktadır (**Lev. XII; res. 22**) (Peacock ve Williams, 1986: 24). Dressel 1 amphoraları ince ve uzun boyna sahip, silindirik gövde formu ve dikey kulpludur, yüksekliği ise yaklaşık olarak 1 metredir (Gianfrotta ve Pomey, 1981: 154).

MÖ I. yy ile MS I. yy arasında Lamboglia 2 amphoraları görülmektedir. Lamboglia 2 amphoraları form itibari ile Greko-İtalik amphoralardan daha ayırt edici özelliklere sahiptir, yüksek silindirik boyun, kalın bant formu ağız kenarına, kulpları yuvarlak ve kalın kesitli, gövdesi torba biçimli ve kaidesinin uç kısmı sivri ve noktalıdır (Desy, 1989: 10). Tipolojik olarak farklı özellikler göstermesi, üretim amacının içerisinde şarap harici farklı bir ürün taşınmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu ürünün zeytinyağı olduğu varsayımı yapıyor olsa da La Madrugue de Giens batısında yapılmış olan araştırmalarda içinde şarap kalıntılarının bulunduğu bir örnek ele geçirilmiştir (Formenti vd., 1978: 95). Lamboglia 2 tipi, Dressel 6'nın özellikle B tipi ile çok benzerlik göstermektedir ve bu nedenle ayırt edilmesi güç tiplerdendir (**Lev. XII; res. 23**). Dressel 6 amphoralarının MÖ I. yy'ın yarısından sonra Lamboglia amphoralarının yerini aldığı görülmektedir (Şenol, 2000: 125).

MÖ I. yy sonlarına gelindiğinde Lamboglia 2 ve Dressel 1 formları yerlerini farklı formlara bırakmışlardır. Bu süreçte Kos amphoralarının taklitleri şeklinde üretilmiş, Koan amphoraları olarak da geçen, Dressel 2-4 amphoraları görülmektedir. MS II. yy'ın sonları ile MS III. yy'ın başlarına dek üretim gördüğü düşünülen bu amphoralar Roma Erken İmparatorluk döneminin en çok kullanım görmüş olan şarap amphoralarıdır (Doğer, 1991: 23-24) (**Lev. XIII; res. 24**). Dressel 2-4 amphoraları yuvarlak ağız kenarı yuvarlak, gövdesi ince ve silindirik, ikiz kulpları bulunan, hafifçe genişleyen bir kaide yapısına sahip uzun bir amphora tipidir (Peacock ve Williams, 1986: 105).

Batı Akdeniz'in Hispania kökenli Baetica bölgesinde MÖ I. yüzyılın sonlarında başlayan farklı form üretimleri görülmüştür (Alpözen vd., 1995: 47). Bunlar Dressel 7-11, Dressel 20, Dressel 25, Haltern 70 olarak adlandırılan İspanya amphoralarıdır ve içerisinde şarap, zeytinyağı ve balık sosu gibi ürünlerin taşınması için kullanılmaktaydılar (Erkanal vd., 2018: 59) (**Lev. XIII; res. 25**). Bu süreçten sonra yaygın olarak kullanılan MS 1. yüzyılda Gauloise amphoraları görülmüştür. Küçük boyutlu, yuvarlak gövdeli ve geniş kaideli oluşu

(**Lev. XIV; res. 26**) ile diğer amphora formlarından bu özellikler ile ayırım göstermektedir. Gauloise amphoralarından, Gauloise 3 veya Gallica 3²³ amphorası, destek gerekmeksizin kendi başına ayakta durabilecek yapısı ve gövde eğimi sayesinde daha az yer kaplayan ergonomik formu ile oldukça fazla alana yayılım göstermiştir (Doğer, 1991: 25-26). Anadolu’da MS I. yüzyıl civarlarında ise Dressel örneklerine benzer Pamphylia tipleri kullanım görmüştür. Pamphylia tip 4 amphorası²⁴ bu tiplere örnek olarak gösterilebilir (**Lev. XIV; res. 27**). Doğu Akdeniz’den Karadeniz’e dek kullanım gördüğü bilinen amphora, omuz ile gövde ayrımı belirgin olmadan dibe doğru kavis ile daralan ve dipte uç vermiş kısa boyunlu çift kulplu kayısıya benzer formu bulunan bir amphoradır (Grace, 1973: 195-199; Doğer, 1991: 123).

Akdeniz’deki ticari gelişim sırasında Kenaanların varisi Fenikelilerin ticari faaliyetlerinin zayıflaması ile Batı Akdeniz kesiminde yerlerini Kartacalılar almıştır. Bu süreçte Kartacalıların ticaret için kullanmış olduğu amphoralar boyunsuz, küçük kulplu, torba ya da torpil formuna sahip oluşu ile Grek ve Roma tiplerinden ayrılmaktadır. Üretildikleri bölge itibari ile Kuzey Afrika amphoraları²⁵ (**Lev. XV; res. 28**) olarak da adlandırılmaktadırlar (Doğer, 1991: 27-28)

Ticari amphora kullanımı, MS 2. yüzyılın başlarında başlayan ahşaptan üretilme fiçılar nedeniyle sekteye uğramış (**Lev. XV; res. 29**), MS 3. ile 4. yüzyıllar arasında ise ahşap fiçıların deniz ticaretinde popüler olması nedeniyle İtalya ve çevresindeki ticari amphora kullanımını azaltmıştır. Filistin, Ege ve Kuzey Afrika gibi Ahşap fiçi üretiminin ulaşmadığı bazı bölgelerde ticari amphora üretimi MS VII. yüzyıla dek devam ettiği bilinse de aslında 19. yy kadar ticari amphora üretimi devam etmiştir. Bu dönemlerde (MS IV.-VII. yy) yaygın olarak torba formu Filistin üretimi amphoralar ve Ege kökenli Kuzmanov 13 ve Kuzmanov 20 amphoraları, (**Lev. XVI; res. 30**) Kuzey Deniz’inden, Karadeniz sahillerine kadar yayılım göstermiştir (Doğer, 1991: 29)

Geç antik dönemin sonu ile Bizans döneminin başlangıcı arasında net bir ayırım görülememektedir. Bu ifade, MS 4. ile 6. yüzyıl arasındaki geçiş dönemini ifade eden

²³ Archaeology Data Service – Roman Amphorae: a digital resource – University of Southampton (2005 / updated 2014) *Gauloise* 3 – *Gallica* 3 Erişim adresi: https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/amphora_ahrb_2005/details.cfm?id=135 (erişim tarihi: 14.11.2020)

²⁴ L’ Anticopedie - Ressources pédagogiques sur l’archéologie méditerranéenne – (2014) *Amphores*. Erişim adresi: <http://www.anticopedie.fr/download/amphores.pdf> (erişim tarihi: 13.11.2020) S. 11

²⁵ Kuzey Afrika Amphoralarını sınıflandıran araştırmacı J.P. Mana’dır. Bu nedenle literatürde Mana Amphoraları olarak da geçmektedir (Doğer, 1991: 28, 31).

amphoralar içinde geçerlidir. Bu dönemin amphora tipolojileri erken imparatorluk dönemine kadar gelişen formlardan evrilerek bir öncekinden kopmadan süreklilik arz eder (Hill, 2016: 3).

Amphoralar, zamanla Doğu Roma imparatorluğundan, Batı Roma İmparatorluğunun her yerine yayılmıştır. Bu amphoralardan en yaygın biçimli olanı ise Filistin civarında üretilmiş, “Torba formu” amphoradır. MS IV. ve VI. yüzyıllarda görülen diğer yaygın formlar ise Küçük Asya’da üretilen Geç Roma 1-3 (LR 1-3) (**Lev. XVII; res. 32**), Geç Roma 7 (LR 7) ve Peacock ve Williams 35-51’dir (**Lev. XVI; res. 31**). Bu formlar Kuzey Afrika veya Mısır’dan, uzun silindirik veya havuç şeklinde üretilmiş formlardır. Roma’nın düşüşü ve MS V. yüzyılda Batı Roma İmparatorluğu’nun dağılmasıyla doğu yapımı amphoralar Akdeniz’e hakim olmuştur. MS 527 – 565 arasındaki Justinianus döneminde Bizans pazarları İspanya, Kuzey Afrika, Sicilya ve İtalya’nın bazı kısımlarına erişim sağlamıştır (Hill, 2016: 3, 4). Fakat Bizans’ın Güney İtalya dışındaki yerler de hakimiyeti uzun sürmemiştir. MS VII. yüzyılda Bizans üzerine dış baskılar artmış ve hatta MS 630’larda gerçekleşen Arap fetihleri amphora üretimlerine darbe vurmuştur. Kuzey Afrika, Mısır ve Filistin’deki önemli amphora üretim merkezleri kesintiye uğramış ve yüzyıllardır kullanılan birçok form MS VII. yüzyılda sona ermiştir. Arap fethinden sonra Doğu Akdeniz amphora ticareti tamamen sona ermemiştir. Fethedilen bölgelerde birkaç üretim merkezi üretime devam etmekteydi. Üretim merkezi, Geç Roma 5-6 (LR 5-6) olarak adlandırılan yuvarlak, geniş gövdeli, torba formlarda amphoralar üretmeye devam etti. Bu üretim 8. yüzyılın sonuna dek sürmüştür. Aynı dönemlerde Bizans imparatorluğu Güney İtalya ve Küçük Asya’da Geç Roma 5-6’ya (LR 5-6) benzer tipte amphoralar üretmişlerdir (**Lev. XVII; res. 32**) (Doğer, 1991: 29; Hill, 2016: 3-5).

Geç Roma, Bizans döneminde kullanılmış Geç Roma 1 (LR 1) amphorası, MS IV. yüzyılın sonundan MS VII. yüzyılın geç dönemlerine dek üretim görmüştür (Hill, 2016: 10-12) (**Lev. XVI; res. 31**) (**Lev. XVII; res. 32**). Bu amphorada asimetrik olarak, çıkıntılı iki kalın kulplu, gövdenin boyun ve dip kısmında daralan, orta kısmında ise genişleyen yivler yer almaktadır (Peacock ve Williams, 1986: 186) . Erken Hristiyanlık dönemlerinde doğu Akdeniz’de görülen en yaygın türdür. Britanya, İspanya, İtalya, Güney Fransa, Kartaca, Mısır, Toca, Libya, Doğu Akdeniz ve İskenderiye dağılım alanlarının belli başlarının oluşturmaktadır (Öniz, 2016: 126).

Bizans dönemi içerisinde kullanım görmüş Geç Roma 2 (LR 2) amphorası, MS IV. yüzyılın geç dönemleri ile MS VII. yy ortasına dek kullanım gördüğü bilinmektedir (Hill, 2016: 13) (**Lev. XVII; res. 32**). Şekil olarak, küresel bir yapısı, geniş karına ve geniş omuzlara sahiptir. Boynu kısa veya yüksek konik biçiminde olabilmesi ile birlikte fincan biçimli ağzı

bulunmaktadır (Peacock ve Williams, 1986: 182). Gövdesi alt kısımlara doğru eğim yapar, dibinde sivrilan amphora, düğme şeklinde bir dibe sahiptir. Kulp kısımlarının bazen boyundan omuza, bazen ise omuz başlangıcından üst gövde başlangıcına uzandığı görülmektedir Paralel iki kulba sahiptir (Irimia, 1968: 388; Tomber ve Williams, 1986: 46 - 47). Menşei, Ege bölgesi olduğu düşünülmektedir (Hill, 2016: 13).

Geç Roma 3 (LR 3) amphorası, MS IV. yy geç evreleri ile MS VII. yy arasında kullanım görmüştür (Hill, 2016: 14) (**Lev. XVII; res. 32**). Boyu uzun, hafif şişkin gövdeli, küçük kenarlara sahip sivri dipli, iç bükey uzun ve ince bir boyna sahip amphoradır (Şenol, 2009: 152, 153) (**Lev. XVI; res. 31**). Genel olarak boyun ile omuz üzerinde yer alan tek kulplu şekli görünse dahi, boyun, omuz üst başlangıcı arasında bulunan iki kulplu tipleri de bulunmaktadır (Grace, 1961: 27; Bezeczky, 2004: 87). Orijini, Batı Anadolu kıyılarıdır (Hill, 2016: 14).

Geç Roma 4 (LR 4) olarak adlandırılan MS IV. yy ile geç MS VI. yüzyılların arasında Filistin, Gazze topraklarında görülmüş olan amphora tipidir (Alkaç, 2013: 115; Hill, 2016: 17) (**Lev. XVII; res. 32**). Genel olarak boynu bulunmayan yapısı ile farklılık oluşturan bu amphoranın şekli uzun, dar ve silindir biçimindedir. Gövdenin alt kısmından aşağıya yuvarlatılmış dibe doğru daralan bir yapıya sahiptir (Riley, 1975: 30). Bazılarında düztaban da görülmüştür. Ağız yapısı dışa dönük biçimlidir. Omuz kenarlarında halka biçiminde yapılmış, küçük kalın birbirine paralel çift kulba sahiptir. Ayrıca kulpların bitiminde ve dibe yakın taban kısmında pişirilmeden önce o alanlara eklenmiş kil birikintileri bulunmaktadır (Şenol, 2009: 159).

VI. yüzyılın erken evresi ile VII. yy. arasında görülmüş olan, Geç Roma 5/6 (LR 5/6) amphorası, özellikle Filistin ve Mısır çevresinde yoğun olarak görülmüştür. Poşet biçimli, yuvarlak dipli, omuzdan kulplu, kısa boyunlu bir görünümü vardır (**Lev. XVII; res. 32**). Yuvarlak, kalın, dairesel yapılı kulpları içerisinde ve altında düz veya dalga yivler mevcuttur. Ağız kısmı kapak kullanımına uygun, dairesel düz bir ağız bulunmaktadır (Hill, 2016: 20 -22). Geç Roma 7 (LR 7) MS V. ile VII. yüzyılların arasında Mısır ve Nil Vadisinde kullanım görüldüğü bilinen amphora tipidir (**Lev. XVI; res. 31**). Uzun boyna sahip, bu boyundan omza inen çift kulplu uzun havuç biçiminde bir amphoradır. Omuzdan başlayan gövde dibe doğru sivrilerek inmektedir. Sivri ucu bulunan amphoranın boru biçimli boynu ve ağız bulunmaktadır. Bazılarında ağızdan itibaren bazılarında ise omuz altından başlayan yivler dibe kadar devam ettiği görülür (Hill, 2016: 23). MS 12. yüzyıl ile 14. yüzyıl aralığında ise geniş dairesel konik yapılı, gövdeye kavisli omuza sahip, kalın ve ağızdan yüksek m biçimli çift kulba sahip, boyunsuz, Günsenin 4 amphorası kullanım görmüştür (**Lev. XVII; res. 32**). Orijini, Karadeniz

olmasına karşın, Marmara, Ege hatta Dalmaçya sahiline dek yayılım gösterdiği bilinmektedir (Hill, 2016: 40).

BEŞİNCİ BÖLÜM

KERPE SUALTİ ARAŞTIRMALARINDA TESPİT EDİLEN BULUNTULAR

Kocaeli Müze Müdürlüğü'nce, 2020 yılında Kocaeli'nin Karadeniz kıyılarında gerçekleştirilen sualtı araştırmalarında (**Lev. XXIII; res. 44, res. 45**) Kandıra'nın, Kıncıllı köyüne bağlı, Kerpe beldesinde de çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalar kapsamında Kerpe koyunda yer alan daha önceden yapılan çalışmalar ile belirlenmiş 4 ana dalış bölgesinde sualtı araştırmaları yapılmıştır. Bu dalışların üçü koyun kuzey yakasındaki güney cephesinde, diğer dalış ise güneybatı yakasında bulunan kuzeydoğu cephesinde gerçekleştirilmiştir (**Harita 17**).

Koyun kuzey cephesinde gerçekleştirilen çalışmaların konumu;

- 1. dalış alanı: Mendireğin Güneyi.
- 2. dalış alanı: Mendireğin Güney Batısı.
- 4. dalış alanı: Mendireğin Güney Doğusu.

Koyun güneybatı cephesindeki çalışmanın koordinatı ise:

- 3. dalış alanı: Menidreğin Güney Batısı

Kerpe koyu içerisinde yapılan 1. dalış alanında tahribata açık halde amphora ve seramik parçaları, ahşap gemilere ait kısımlar gözlemlenmiştir. 2. dalış alanında ise demir Y çapa parçası, amphoralar çalışmalar kapsamında belgelenmiştir. 4. dalış alanında ise Kalpe limanına ait mendirek kalıntıları ve seramik unsurlar görülmüştür.

2020 Kocaeli Karadeniz kıyıları sualtı araştırmaları sırasında bölgede yaşayan ve balıkçılık ile uğraşan halk tarafından sualtı ve çevre alanda tarihi özelliklere sahip buluntuların varlığı bildirilmiştir. Bu bilgilerin üzerine çalışmaların yoğunlaştırıldığı alanlarda ortaya çıkarılan eserleri amphora ve seramik parçaları, seramik tabak, seramik kapak, testicik olarak sıralayabiliriz (**Kat. Bul. No. 1 – 23**).

5.1 Seramikler

2020 yılında Kerpe Limanının gerçekleştirilen sualtı çalışmalarında gün yüzüne çıkarılan 23 kültür envanteri bulunmaktadır. Bu buluntuların hepsi seramik ürünlerden oluşmaktadır. Farklı tiplerde ayırım yapacak olduğunda bu buluntular, amphoralar ve diğer seramik

buluntular olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmalar kapsamında diğer buluntulara oranla amphoraların yoğunlukta olması sebebiyle amphoralar üzerinde yoğunlaşmıştır (**Lev. XXIV; res. 46, res. 47**).

5.1.1 Amphoralar

Katalog No: 1

Pişmiş toprak amphora 56 cm yüksekliğe sahip olup, ağız ve kulp kısımları kırık, ince bir boyuna sahiptir. Gövdesi ise yivli ve silindir formundadır.

Buluntuya form açısından bakıldığında havuç şeklinde olması çift kulpunun boyundan omza inmesi, yivli gövdesi ve uzun boynu ile MS VI. yüzyılda Sinop ve Karadeniz çevresinde kullanım görmüş, Sinop kökenli olan bu amphora Sinope B/C1 olarak adlandırılmaktadır (Kassap Tezgör, 2003: 178). Sinop B/C1 yaygın olan ağızdan dibe yiv kaplı olan bu örnek Kerpeden çıkan örneklerle birebir uyumaktadır (**Lev. XVII; res. 33**).

Katalog No: 2

Pişmiş toprak bir amphora 60 cm yüksekliğinde olup, kaideye doğru daralan konik bir gövdeye sahiptir. Dip kısmı sivri, ağız boyun ve kulp kısımları kırık ve noksandır.

Amphora, form yapısına bakarak Proto-Rodos tipi veya Doğer'e göre Khios tip 5, bir farklı benzer eser örneğini ise Atila'nın metinlerinde Khios tip IVc ile görmekteyiz. Boyun yapısının uzunluğu, ağız, dudak ve kulp yapısını noksanlıklardan dolayı göremiyor oluşumuz nedeniyle, benzerlikleri var olan kesimler üzerine nitelendirebiliriz. Gövdenin dibe doğru sivrilerek oluşturduğu konik form ve dip kısmında oturtma ucunun yer alması gibi benzerlikler amphoranın iki ayrı tipe de benzediğini göstermektedir. Fakat omuz kısmının gövde ile birleştiği nota üzerinde sert bir köşe yapması amphoranın, Khios tip IVc'ye daha çok benzemesini sağladığı düşünülebilir. Bu tip MÖ IV. yüzyılın sonuna dek gelişim gösteren tip IV'ün alt grubu olarak ortaya çıkmıştır. Eserin benzediği, Khios adası şarap amphorası tipi, MÖ V. yüzyıl ile MS III. yüzyıla dek değişimler görerek üretilmiştir. Fas'tan, Karadeniz kıyılarına kadar geniş bir alanda yayılım göstermiştir. Khios tipinin özellikle Karadeniz'de bulunan kolonilerde yaygın olarak kullanım görmüş olduğu bilinmektedir (**Lev. XVIII; res. 34**) (Doğer, 1991: 86 - 87; Özbay, 2019: 81 – 82; Atila, 2009: 69-80).

Katalog No: 3

Pişmiş topraktan üretilmiş amphora 41 cm yüksekliğindedir. Şişkin oval bir gövdeye sahip olup, gövdenin üst kısmı kırık ve noksandır.

Gövde üstünden, boynu, kulp ve ağız kısımları görülmeyen Amphora, kavisli ve şişkin gövde yapısı yivsiz yüzeyi ile Pamphylia tip 4 amphorasına benzemektedir (**Lev. XVIII; res. 35**). MS I. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren kullanım görmüş bu tip, Roma egemenliğindeki birçok merkezde görülebilmektedir (Grace, 1973: 195-199; Doğer, 1991: 118). Şekil itibarıyla bakıldığında Atina Agorası Grup F 95 örneğiyle benzeştiği görülmektedir. F95 örneği MÖ I. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Robinson, 1959: 20).

Katalog No: 4

Amphora, 46 cm yüksekliğindedir. Gövdenin üst kısmı kırık ve noksandır. Amphora gövdeden dip kısma doğru daralan konik bir forma sahiptir. Dip kısmında gövdeden aşağıya daralan formunun dışa doğru çıkıntı yaptığını görmekteyiz. Bu form amphoranın kullanım özelliği ile ilişkilendirilebilecek bir yapıdır.

Amphora elimizdeki noksan özellikleri göz önünde bulundurulduğunda tipolojik olarak konik yapısı ve dışa kıvrılan dip kısmı sayesinde değerlendirilebilmektedir. Bu özellikleri ile Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi) tip 3 adlı forma benzemektedir (**Lev. XIX; res. 36**). Bu tipin ait olduğu dönemler MÖ III. yy dolaylarında görülmeye başlamıştır (Doğer, 1991: 118). Yine Dominuque Kassap Tezgör'e göre bu kapları MÖ IV. yüzyılın başı ile III. yüzyılın ortaları arasında kullanım gördüğünü aktarmıştır (Tezgör vd., 2003: 169).

Katalog No: 5

Pişmiş toprak amphora 37 cm yüksekliğe sahiptir. Tüm dış cephesi yivlerden oluşan eserin gövdesinin üst kısmı kırık ve noksandır.

Fiziksel olarak, Sinope B amphora tipine benzeyen eser MS VII. yüzyıl dolaylarına tarihlendirilmektedir (Tezgör vd., 2003: 177-178). Inaishvili ve Khalvashi' ye göre ise bu tip Tip D sinop I olarak adlandırılmaktadır. Omuz, ağız ve kulp kısımları kırık, eksik olmasından dolayı eser hakkında yivli oluşu ve geri kalan kısmının formundan yararlanarak yorumlama yapmak gerekmektedir. Eser yiv yoğunluğu ile Sinope B özellikleri göstermektedir. Karadeniz'de yoğun olarak kullanım görmüştür (**Lev. XIX; res. 37**) (Tezgör vd., 2003: 177-178; Inaishvili ve Khalvashi, 2010: 499).

Katalog No: 8

Pişmiş toprak amphora, 28 cm yüksekliğe sahiptir. Eser, yuvarlatılmış dışa çıkıntılı bir dudağa ve içe doğru daralan bir boyun yapısına sahiptir. Çift kulplu olup, kulpları omuz ve boyun arasında yer almaktadır. Omuzdan dibe olan kısım kırık ve noksandır.

Form yapısı olarak MS V. yüzyılın geç dönemleri ile MS VII. yüzyılın erken dönemlerinde başlayarak uzun bir süre kullanım görmüştür Geç Roma 2 (LR 2) amphora tipi ile benzerlik göstermektedir (**Lev. XX; res. 38**). Ağız, boyun ve kulp yapısı bu benzerlikleri oluşturmaktadır (Diamanti, 2010: 41). Köken olarak LR 2 Ege denizi ve çevresinde kullanım görmüştür (Öniz, 2016: 88). Doğu Akdeniz, Suriye, Kuzey Afrika, Mısır, Kos, İtalya, Manş denizi çevresinde ise yayılım gösterdiği bilinmektedir (Alpözen vd., 1995: 115).

Katalog No: 9

MÖ V. yüzyıl ve MÖ IV. yüzyıllarda khios amphoraları ile yapılan şarap ihracatına bakıldığında Karadeniz’de bulunan kolonilere yayıldığı görülmektedir. Bu dönemde Sicilya’ya kadar yayılım gösterdiği görülmektedir (Doğer, 1990: 16). MÖ V. yüzyıl sonu ve MÖ IV. yüzyıl başlarında Tip. 4 ‘den gelişen bu tür amphoralar oldukça yüksek bir boyun, köşeli omuz, konik gövde ve gövdeden net bir şekilde ayrılan kesik konik formu tutamaktan oluşmaktadır (Doğer, 1990: 86). Sualtı çalışmalarından ele geçmiş olan buluntu 9 Khios tip 4 olarak adlandırılmakta MÖ 430/420-400 olarak tarihlendirilmektedir. Kırık, dar ağızlı, ince bilezik dudaklı, uzun dar boyunlu, boyundan omuza bağlanan çift uzun kulplu, fakat boyundan aşağı kısmı ve kulplar kırık ve mevcut değil.

Katalog No: 10

Kahverengi tonlara sahip olan 10 numaralı eser, 10,2 cm ağız çapına sahip olup kırık olan kısma kadar 24,5 cm uzunluğundadır. Form itibarıyla Rhodos amphorasını andırmaktadır. MÖ III. yüzyıl sonu ile MÖ II yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir. Köken Rhodos olup yayılım alanı Doğu Akdeniz, Ege, Rusya, Fransa, İspanya kıyıları (Grace, 1963: 323-325; Alpözen vd., 1983: 92) Kırık, dar ağızlı, ince bilezik dudaklı, uzun dar boyunlu, boyunun üst kısmı hafif bombeli ve aşağı doğru daralan boyun yapısı boyundan omuza bağlanan çift kulplu, iç kısmında derin yivler mevcut. Fakat boyundan aşağı kısmı ve kulplar kırık ve mevcut değil.

Katalog No: 11

Pişmiş toprak amphora parçası 11 cm yüksekliğe sahiptir. Buluntunun büyük bir bölümü kırık ve noksandır.

Elde bulunan kısımlardan dışa dönük dudak yapısı, omuzdan ağza daralan boyun formu ve kulpların tekinin kısmen şeklini veriyor olması ile bu amphora parçası MS V. ve MS VII. yy arasında kullanım görmüş Geç Roma 1C (LR 1C) amphora tipi ile benzerlik göstermektedir

(Hill, 2016: 10). Bu amphora örnekleri kullanım açısından Akdeniz genelinde yaygınlık gösterdiği bilinmektedir (**Lev. XX; res. 39**) (Peacock ve Williams, 1986: 186).

Katalog No: 12

Pişmiş toprak amphorası, 38 cm yüksekliğe sahip olup, düz kısa boyunlu eserin ağız kısmı kırıktır. Boyun omuz arası çift kulplu olmalıdır. Gövde üzerinde yivler gözlemlenebilmektedir. Torpido formuna sahiptir.

Eser MS V. yy. erken ve MS VII. yy. geç dönemlerinde kullanım gördüğü tahmin edilen Romanya Sacidava kazılarında ele geçmiş Sacidava Tip C amphorası ile benzerlikler göstermektedir (Scorpan, 1975: 275, 279). Noksan kısımlarından yola çıkarak yapılacak yorumlamada ise Amphoranın torpido görünümü, kulplarının altından dibe yivleri ve kalın kulpları ile Kuzmanov XIII, Sazanov Tip 28A, Hayes Tip 50, Sazanov-Romanchouk Tip 27 tiplerine de benzediği görülebilmektedir. (**Lev. XXI; res. 40**). Bu amphora tipi Karadeniz'in Kuzeyinde ve Batısında yapılan kazı ve araştırmalarda ele geçmiş, Karadeniz, Marmara ve Ege'de yayılım göstermiştir (Şenol, 2003: 100; Hill, 2016: 10-12).

Katalog No: 14

Pişmiş topraktan yapılmış olan eser gövdeden yukarısı kırıktır. Üzerinde yivler mevcuttur. Kalın bir cidara sahiptir. Cidar ve yapı bakımından Spatheion 3 Tip B Amphorasını andırmaktadır. Fakat bu eserin üzerinde yivler mevcut dip kısmı daha kısa ve üst kısmı tamamen kırık ve yok vaziyettedir. Yassıada batığında bulunan P66 formuyla cidar kalınlığı ve şekil itibarıyla andırmaktadır. Yassıadadaki örnek MS VI. yüzyıl sonu MS VII. yüzyıl başına tarihlendirilmektedir (Bonifay, 2004: 124-129; Bass vd., 1982: 181-182). Buluntu No 14'ün büyük bir kısmının olmaması tanımlama ve tarihlemeyi zorlaştırmaktadır (**Lev. XXI; res. 41**).

Katalog No: 22

Pişmiş toprak amphora 38 cm yüksekliğe sahiptir. Küresel forma sahip yapısı gövde üzeri yivli bir yüzeye sahiptir. Kulpları kulak biçimli olup, boyun kısmı kısadır. Bizans dönemi eserinin gövde kısmında yer yer kırıklar mevcuttur.

Torba yapısına benzer formu, ağız, boyun ve kulp altına dek yivsiz oluşu ile MS VI. yüzyıl erken dönemlerinden VII. yüzyıla dek üretim gördüğü bilinen Geç Roma 5/6 (LR 5/6) amphora tipine benzemektedir (**Lev. XXII; res. 42**). Eserin yarım daire kulak biçimli kulplara sahip olması yivlerin gövde üzerinde genişleyip dibe doğru sıkışmasını diğer benzer yanlar

olarak gösterebiliriz (Hill, 2016: 20). Eser Doğu Akdeniz, Mısır ve Filistin orijinine sahiptir. Ege, Kıbrıs ve Kartaca'ya yayılım gösterdiği bilinmektedir.

Katalog No: 23

Pişmiş topraktan imal edilmiş amphora eser 32 cm'lik yüksekliğe sahiptir. Omuzdan genişleyen gövde formuna sahip eserin, ağız kısmı düz olup boyun kısmı ise kısadır. Omuz ile gövde arası kulp hizasından başlayıp biten yer yer yivli yüzeye sahiptir. Gövde kısmının altı kırık ve noksandır.

Kerpe sualtı araştırmalarında bulunan eserin elde bulunan kısımlarındaki kulp başlangıcı ile bitişi arasındaki omuz üzerinde bulunan yivlerden ve kulplarının form yapısı ağzın ise kulp birleşimi ile başlıyor olması gibi özellikleri sayesinde Günsenin 4 amphora tipi ile benzeşmektedir (**Lev. XXII; res. 43**). Bu amphora tipi MS XII. ve XIV. yüzyıllar arasında üretim görmüş olup, Karadeniz menşei ile Marmara ve Karadeniz'de yayılım göstermiş bir kap olduğu bilinmektedir (Hill, 2016: 40).

5.1.2 Farklı Formlardaki Seramik Kaplar

Katalog No: 6

Boyun ve ağız kısmı mevcut olmayan, testi 32 cm yüksekliğe ve 19,5 cm gövde çapına sahiptir. Omuz kısmında tek kulbun olduğu yer kırık vaziyette bulunmaktadır. Başka bir kulba sahip olmadığı anlaşılabilmektedir. İç kısmında sıralı bir şekilde yivler mevcuttur.

Katalog No: 7

Boyun, ağız ve gövde kısmının yarısı kırık ve mevcut olmayan, testi 37 cm yüksekliğe ve 22 cm gövde çapına sahiptir. Omuz kısmının var olan bölümünde herhangi bir kulp izine raslanılmamıştır. İç kısmında derin olmayan yivler mevcuttur.

Katalog No: 13

19. yy Osmanlı dönemi pişmiş topraktan yonca ağızlı testi, yüksekliği 35,5 kaide çapı 17,2 cm'dir. Kısa bir boyna sahip, boyun omuz arası tek kulplu, omuzdan şişkin ve dibe doğru daralan bir yapısı vardır. Dip kısmı düzdür. Omuzdan başlayarak dibe kadar gövde üstünde yivler gözlemlenebilir. Sadece yeşil rengiyle sırlanmıştır (Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu). Ağız kısmı fırınlanmadan önce orta kısmından bastırılarak kontrollü akıtmak için dar bir akıtaç kısmı yapılmıştır. Hafif yonca ağzı andırmaktadır. Emzik yerine ağzın bastırılmasıyla yapılan akıtaç Dimetoka testilerinde de görülmektedir. Benzer ağız yapısı ve sır özelliklerine sahip bir örnek

19. yüzyıl üretimi olduğu aktarılmıştır (Uçar, 2019: 520). Ağız yapısıyla ve sırlanış biçimiyle benzer bir örnek Çanakkale üretimi olabileceği aktarılmıştır (Liaros, 2015: 205). Bu testininde Çanakkale üretimi olduğu düşünülmektedir.

Katalog No: 15

Roma dönemine ait olduğu düşünülen pişmiş topraktan imal edilmiş tabak, 9,1 cm yüksekliğinde olup 34 cm'lik bir çapa sahiptir. Geniş bir forma sahip eserin yarısı kırık ve noksandır (Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu). Tabağın içerisinde rulet dekoru bezeme bulunmaktadır. Bu tabak Terra Sigilata grubuna ait olabilir.

Katalog No: 16

Roma dönemi pişmiş toprak tabak MS V. yüzyılın son çeyreği ile MS VI. yüzyıl başlarında kullanım görmeye başlanmış, tabak özellikle Ege bölgesi ve çevresinde gerçekleşen kazılardan ele geçmiştir. Tabağın orta kısmında çevresinde yuvarlak dairenin yer aldığı bir haç işareti yer almaktadır. Bu mühür Phocaeen mühürlerinden bir tanesi olarak bilinmektedir. Eserin bir benzeri Atina Agorası'nda yapılan kazılardan ele geçmiştir. Ele geçen tabağın üzerinde de aynı mühür yer almaktadır (Hayes, 2008: 243; Hayes, 2005: 130). Geniş forma sahip eser, 30 cm çapındadır. Kaide 14,6 cm, yükseklik 6,7 cm'dir. Kırık ve noksan bir şekilde ele geçmiştir (Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu).

Katalog No: 17

Pişmiş topraktan kapak 15 cm çapa sahiptir ve Roma dönemine tarihlendirilmiştir. Konik formu eserin tutamaç kısmı dışarıya doğru taşkındır. İç merkezden dışa doğru yivli bir yüzeye sahiptir. Ağız kenarlarına denk gelen alanlar yer yer kırık ve noksandır (Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu). Bu tip formlar yemek yapımında kullanılan güveç vb. yemek kaplarının kapağı olarak kullanılmaktadır. Kara ve sualtı çalışmalarında sıklıkla karşılaşılabilecek malzemelerdendir. Konik yapısı ile Atina Agorası kazılarında ortaya çıkmış G 122 numaralı esere yapısı itibarıyla benzemektedir (Robinson, 1959: 84). Roma coğrafyasında karşımıza sıklıkla çıkan malzemelerden biridir.

Katalog No: 18

Roma dönemi tarihli pişmiş toprak testicik 9 cm yüksekliğe sahiptir. Eser, yuvarlak ağızlı ve dış bükey dudak yapısı ile ağızdan gövdeye şişkin bir forma sahiptir. Ağızdan gövdeye tek kulpa sahip eser, gövde üstünde paralel yivlere sahiptir (Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu). Bu eserin benzeri, Phocaeen Red Slip ware grubu içerisinde yer almaktadır. Eser gövdesindeki

yivli yapısı dudağa kadar devam etmekte olup, dudaktan gövdeye uzan kulbu yer almaktadır. Bu özellikleri ve cidar yapısıyla Beirut'tan çıkan örneklerle birebir uyumaktadır. Bu eser için MS VI. yüzyıl dolayları tarih olarak verilebilmektedir (Hayes, 2005: 23-25). Yine buluntu No 18'e benzer bir örnek Yassıada Batığı'nda ele geçirilmiş ve benzerinde Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde yer aldığı Bass tarafından aktarılmıştır. Bu örnekler her ne kadar elimizde bulunan eserle benzerlik taşıyorsa kulbu hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır (Bass vd., 1982: 173).

Katalog No: 19

Pişmiş toprak testicik, Roma dönemine tarihlendirilmiş ve 9 cm yüksekliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Eser, yuvarlak ağza sahiptir. Düz bir boyuna ve boyundan gövdeye yumuşak şişkin geçişli bir yapısı bulunmaktadır. Boyun gövde arası tek kulba sahip eserin gövde kısmında ve boyunda paralel yivler bulunmaktadır. Gövdeden dibe incelen eserin dibi düz yapıdadır. Kaide çapı 2 cm, ağız çapı ise 2,4 cm'dir (Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu). Kökeni tam olarak saptanmayan eserin Phokaia'daki eserle benzerlikler taşıdığı görülmüştür. Phokaia'daki eser MS III. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu; Özbütev, 1994: 95-97).

Katalog No: 20

19 yy. Osmanlı dönemi pişmiş toprak lüle, uzunluğu 4,2 cm ağız çapı 2,6 cm'dir. Kerpe limanının bulunduğu alanda sualtında bulunmuş olan eserin duman yolu kısmı silindirik biçimli ve ağza yakın bölüm bombeye sahiptir. Çanağın ağız kısmı kırık ve noksan olarak belgelenmiştir. Ayrıca üzerinde bir mühür bulunmaktadır. Bu mühürde Osmanlıca '*Rahmi*' yazmaktadır ve kalıp yapımı olan bu lüleler halk tipidir. (Bakla, 2007: 130, 131; Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu).

Katalog No: 21

Osmanlı dönemi 19 yy. tarihli pişmiş toprak lüle eser 5 cm uzunluğunda, 2,7 cm ağız çapına sahiptir. Kerpe Limanının bulunduğu alanda sualtından ele geçmiş eserin duman yolu kısmı silindirik biçimlidir. Üzerinde bezemelerin yer aldığı eser halk tip olup kalıp yapımı olduğu bilinmektedir. Eserin duman yolunda kırık ve noksanlar mevcuttur. (Bakla, 2007: 130, 131; Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu).

SONUÇ

Çalışma kapsamında ele alınan eserlerin tamamı pişmiş toprak malzemeden seramikler oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen buluntular değerlendirildiğinde, amphoraların yoğunlukta olması sebebiyle amphoralar üzerine yoğunlaşmıştır. Amphoraların tarihlendirilmesi ve köken analizinin yapılması adına tüm formların özellikleri ele alınarak incelenmiş ve tarihlendirme adına benzer eserlerden yararlanılmıştır.

Söz konusu antik liman, konumu ile oldukça önemli bir alana sahiptir. Bu tez kapsamında incelenen Kerpe, tarihi süreçte limanı ile ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Çalışılan alanla ilgili kapsamlı araştırmalar yapılmamış olması sebebi ile bölge hakkındaki bilgilere antik kaynaklardan ve seyyahların yazmış olduğu metinlerden ulaşılabilmektedir. Karadeniz'in sert rüzgârları ve dalgalı denizinden etkilenmeyen Kuzeybatı yönlü doğal koyu sayesinde Antik Kerpe limanı, yüzlerce yıl boyunca Karadeniz'de yol alan gemilerin sığınağı olmuştur. Ayrıca bölgenin ticaret merkezi amaçlı kurulmuş olması da oldukça önemlidir. Liman doğal koy içerisinde, derin bir alana yapılmıştır. Bu durum büyük gemilerin bu limanı tercih etmelerini sağlamıştır. Liman ve yerleşke, Prehistorik dönemlerden, Bithynia İmparatorluğuna, Roma'dan, Bizans'a ve Osmanlı'ya dek birçok kültürden ve tarihi süreçten izler taşımaktadır.

Gerçekleştirilmiş olan sualtı araştırmasında bulunan 23 eserden 13 adedini amphoralar ve amphora parçaları oluşturmaktadır. Bu araştırma Antik Kerpe Limanı tarihine bakıldığında edinilen bilgilerin doğruluğunu tesciller bir nitelik taşımaktadır. Araştırmanın yüzeysel olarak gerçekleştirilmiş olması kısmi bilgi erişimine olanak sağlamış olsa da elde edilen veriler alanda yapılması muhtemel derinlemesine bir araştırmada daha pek çok arkeolojik bulguya ulaşılabilecek olduğunu göstermektedir.

Gün yüzüne çıkarılmış 23 eserden 13'ü amphora, bir tanesi yonca ağızlı 5 testi, 2 tabak, 1 kapak ve 2 lüle bulunmuştur. Bu eserlerin farklı ürünlerden oluşması alanın aktif kullanımına bir örnek olarak düşünülebilir.

Eserler arasında yoğunluğu amphoraların oluşturuyor olması ticari faaliyetlerin izlerini yansıtmaktadır. Var olan eserler genel açıdan değerlendirildiğinde aynı form özelliklerine sahip tek tip ürünler olmamakla beraber aksine bir çeşitlilik arz etmektedir. Bu durum amphoraların içerisinde taşınan ürün yelpazesinin çeşitliliğini de göstermektedir. Bu noktada da farklı üretim noktalarından farklı mahsuller taşınmış olabileceğini düşündürmektedir. Aynı zamanda eserlerin tarihi açıdan değerlendirmesinde de belli bir tarihsel dönem değil aynı formlardaki çeşitlilik gibi dönemlerde de farklılıklar görmekteyiz. Bu farklılık eserlerin tek bir

batık buluntusu olmasının aksine farklı zamanlarda bu noktada bulunulmuş ve farklı dönemlerde de ticaret gerçekleştirilmiş olması ihtimalini gösteriyor olmalıdır. Eserlerin formlar ve dönemsel olarak daha benzer nitelikte ve gruplanabilir olması halinde tek bir batık olması ihtimalini mutlak kılabilirdi fakat burada bir çeşitlilik görülmektedir (**Lev. XXV; res. 48**).

Tez çalışması kapsamında araştırılan eserlerin tarihlendirilmesi ve formlar açıdan Akdeniz bölgesi üretimi olduğu düşünülen amphoralar belgelenmiş böylelikle Akdeniz kıyılarıyla bölgenin ticari bağlantısı anlaşılmıştır. Kerpe Limanı Karadeniz'e açılan bir antik liman olması sebebi ile Akdeniz bölgesinde üretilmiş olan bir ürünün ancak ticari bir sebeple bu noktaya gelmiş olduğu düşünülebilir. Burada ticari kapsamlı bir olgunun akla gelmesinin sebebi ise amphoraların taşımacılıkta kullanılıyor olması ve buluntu yoğunluğu amphora parçalarının oluşturmuş olmasıdır. Akdeniz çevresinde yayılım göstermiş seramik ürünlerin Kerpe limanında oluşu ayrıca, kentteki ticari hareketliliği ve diğer kentlerle oluşturulmuş ilişkiler hakkında fikir de vermektedir. Bu çalışma ile beraber sualtından elde edilen ürünlerin, kökenlerini tespit etmeye çalışmadan önce Kerpe tarihi ve bu bölgede var olmuş kültürler kapsamlı olarak incelenmiştir. Dolayısıyla beldenin geçmişte Nikomedia, Herakleia Pontike, Konstantinopolis kentlerine yakınlığı ve Nikomedia'nın Karadeniz'e çıkış noktası konumunda yer alması yerleşkenin ticari açıdan önemli bir diğer unsurudur.

Kerpe koyu içerisinde yapılan sualtı çalışmalarında elde edilmiş amphoraların tamamına ait fiziki özellikler, tarihlendirilmelerine ve kökenlerinin saptanabilmesine imkan sağlamaktadır. Bu eserlerin 4 tanesinin Karadeniz menşesine sahip olduğu, geride kalan 8 eserin ise Akdeniz ve çevre bölgelere geniş yayılım göstermiş ürünler oldukları düşünülmektedir. Yapılan çalışmalar ile eldeki eserlerin en erken tarihli MÖ IV. yüzyıl dolaylarına, en geç olanı ise MS XIV. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Genel yoğunluk, MS III. ile VII. yüzyıllar arasındadır. Eserlerde en çok Geç Roma ürünlerine rastlanmıştır. Akdeniz kökenli üretim görmüş eserlerin Kerpe Limanı'nda görülmüş olması alanın geniş bir ticaret ağından etkileşim aldığını göstermektedir. Akdeniz havzasındaki Kuzey Afrika, Batı Avrupa sahilleri üzerinden gelmiş olduğu düşünülen eserlerin Ege, Marmara ve Karadeniz çevresine dek yayılım gösterdiği bilinmektedir.

Elde edilen eserler arasında Geç Roma 1 (LR 1), Geç Roma 2 (LR 2), Geç Roma 5/6 (LR 5/6), Khios IVc, Rhodos Amp., Pamphylia 4, Spatheion 3 Tip B? gibi belirgin özellikleri ile Akdeniz ve Ege'nin genelinde, Karadeniz'in ise belli kesimlerinde yoğun kullanım görmüş amphora tipleri dışında, Herakleia Pontika 3, Sinope B/C1, Sacidava Tip C? Kuzmanov XIII?, Günsenin 4 gibi direkt Karadeniz kökenli amphoralar da elde edilmiştir.

Antik Kerpe Limanı'nın ticaret ile bu derecede ilişkilendiriliyor olmasının bir diğer sebebi ise seyyahların da aktarmış olduğu gibi alanın ekolojik anlamda zengin ve verimli bir yapıya sahip oluşudur. Bu sayede uzak noktada bulunan yerleşkelerin ihtiyaçları doğrultusunda ticaret yapılmış ve liman aktif bir şekilde kullanılmıştır. Özellikle alandan diğer yerleşim bölgelerine ihraç edilen odun, Antik Kerpe Limanı kullanmış olan birçok medeniyetin satımını gerçekleştirdiği bir ticaret ürünü olmuştur.

Kerpe Limanı'nın önemini yalnızca bölgede yapılmış sualtı çalışmalarında bulunmuş olan buluntularla sınırlandırılmamalıdır. Çünkü sualtı araştırması sırasında belgelenen ürünler dışında, yapılacak bir sualtı kazısı ile gün yüzüne çıkarılabilecek daha çok eserin alanda bulunduğu gözlemlenmiştir. Sualtında denizel ve insani faktörlerden kaynaklanabilecek tahribata açık durumdaki eserler için alanda bilimsel bir sualtı kazısı ve ardından da koruma faaliyetleri başlatılmalıdır (**Lev. XXV; res. 49**). Bu şekilde sualtında atıl durumda bulunan eserler kültür varlığına dönüştürülerek topluma ulaştırılabilir. Bu sayede kültür varlıklarının tanıtımı sağlanabilir ve sonucunda toplumsal hafızada yeri ve geleceğe aktarımı gerçekleştirilebilir.

Sualtında yer alan eserlerin daha fazlasına ulaşılması Kerpe Limanı'nın geçmişini aydınlatacaktır. Sualtı araştırması gerçekleştirilen kısıtlı bir alanda pek çok arkeolojik buluntuya ulaşılabilmiş olması alanın kültürel açıdan ne denli önemli olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Yapılan incelemelerde bulunulan varsayımların netlik kazanabilmesi ve desteklenebilmesi adına alanda derinlemesine bir araştırma yapılması büyük önem arz etmektedir. Günümüzde yaz turizmi ile ön planda olan belde, sualtı kazı ve araştırmalarının ardından alanda kurulacak dalış parkuru ile arkeoloji ve tarih turizminin yapılabileceği bir alan haline getirilebilir (**Lev. XXVIII; res. 54, res. 55**). Ayrıca sualtından elde edilen eserler yine belde içerisinde oluşturulacak bir müzede sergilenebilir. Alanın bu şekilde değerlendirilecek olması kültürel mirasın korunmasına büyük oranda katkı sağlayacaktır. Söz konusu durumların gerçekleşebilmesi için, Kerpe koyu ve antik mendireğin bulunduğu liman alanındaki bilimsel faaliyetler, arkeolojik kazı ve araştırmalar arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkaya, T. (1994). *Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi)'nin tarihî gelişimi ve eski eserleri*. İstanbul: Troya Yayınları.
- Alkaç, E. (2013). Silifke Müzesinden Doğu Akdeniz Üretimi Amphoralar. *Cedrus, I*, 2013, 107-124.
- Alpözen, O. U. (1983). The Bodrum museum of underwater archaeology. *Museum International*, 35(1), 61-63.
- Alpözen, T. O., Özdaş, A. H., ve Berkaya, B. (1995). *Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi ticari amphoraları: eski çağda Akdeniz deniz ticareti*. Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Yayını.
- American School of Classical Studies at Athens, & Hayes, J. W. (2008). *The Athenian Agora: Results of Excavations Conducted by the American School of Classical Studies at Athens. Roman Pottery: Fine-ware Imports*.
- Arslan, M. (2005). *Arrianus' un Karadeniz Seyahati: Arriani Periplus Ponti Euxini* (Vol. 1). Odin Yayıncılık.
- Aslan, E. (2014). Bithynia bölgesi Kalpe Limanı. *OLBA*, 22, 129-153.
- Âşıkpaşazâde. (1947). *Tevârih-i Âl-i Osman*. (Ed. N. Atsız). İstanbul.
- Atila, C. (2004), “Bandırma Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Ticari Amphora”, *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Araştırma Sonuçları Toplantıları*, 22.1.1, İstanbul
- Bakla, E. (2007). Tophane lüleciliği Osmanlı'nın tasarımıdaki yaratıcılığı ve yaşam keyfi, *Artam Antik A.Ş. Kültür Yayınları*. İstanbul
- Baldwin, M. W. (1985). Missions to the East in the Thirteenth and Fourteenth Centuries. *A History of the Crusades*, 5, 452-518.
- Bass, G. F., Van Doorninck, F. H., & Bryant, V. M. (1982). *Yassi Ada* (No. 1). Texas A & M University Press.
- Bezczky, T. (2004). Early Roman Food Import in Ephesus: Amphorae from the Tetragonos Agora, TATEM, *Monographs of the Danish Institute at Athens*, vol. 5, Denmark, 2004, 85-98.
- Bijişkyan, M. ve Andreasyan, H. D. (1969). *Karadeniz kıyıları tarih ve coğrafyası, 1817-1819*.
- Bingöl, O. (2004). *Arkeolojik Mimaride Taş*, Homer Kitap Evi, İstanbul.

- Blackman, D. J. (1982). Ancient harbours in the Mediterranean. Part 2. *International Journal of Nautical Archaeology*, 11(3), 185-211.
- Bonifay, M. (2004). *Etudes sur la céramique romaine tardive d'Afrique* (Vol. 1301). Oxford: Archaeopress.
- Brandon, C., Holfender, R.L., Oleson, J.P., Rauch, N.K. ve Yağcı, R., (2010). Soli / Pompeipolis'in Roma Dönemi Limanı: ROMACONS 2009 Arazi Çalışmaları, ANMED 2010-8, 195-198.
- Briese, M. B., & Vaag, L. E. (Eds.). (2005). *Trade Relations in the Eastern Mediterranean from the Late Hellenistic Period to Late Antiquity: The Ceramic Evidence*. University Press of Southern Denmark.
- Brodersen, K. (2004). Antik Dünya'yı haritalamak. *Roma Araştırmaları Dergisi*, Say.94, 185
- Casson, L. (2002). *Antik çağda denizcilik ve gemiler*. (Çev. Ergin, G.) Homer Kitabevi. İstanbul.
- Clavijo, R. G. D. (1993). Anadolu, Orta Asya ve Timur. *Çev. Ö. Rıza Doğrul) Ses Yayınları, İstanbul*.
- Cook, J. M. (1960). Henry S. Robinson: The Athenian Agora. Vol. v: Pottery of the Roman Period, Chronology. Pp. xiv+ 149; 76 plates. Princeton, NJ: American School of Classical Studies at Athens, 1959. Cloth, \$12.50. *The Classical Review*, 10(3), 267-268.
- Çetin, A. (1997). Osmanlı Arşiv Deryasından Damlalar: I, Zalime Aman Yok. *Tarih ve Medeniyet*. 43. (Temmuz 1997). 47-49
- Çördük, A. (2006). Yunan ve Roma mimarisindeki yapı teknikleri. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yüksek Lisans Tezi).
- De Clavijo, R. G. (2004). *Embassy to Tamerlane, 1403-1406* (Vol. 7). Psychology Press.
- De Graauw, A. (2016). Catalogue of potential ancient ports in the Black Sea. *Méditerranée. Revue géographique des pays méditerranéens/Journal of Mediterranean geography*, (126), 129-144.
- De Saint-Martin, L. V. (1852). *Description historique et géographique de l'Asie mineure. I. Paris*.

- Dellaporta, A.P., Dimitriadou, T., Kourkoumelis, D., Pipelia, E., Samiou, C., Simasi, A., Spondylis, I. ve Hadjidaki, E. (1999). *Amphoras The Sea*, Ministry of Culture, Ephorate of Underwater Antiquities, Neokastro Pylos
- Desy, P. (1989). *Les timbres amphoriques de l'Apulie R publicaine*, Oxford.
- Dinsmoor, W. B. (1950). The Architecture of Ancient Greece (London, 1950). Arsenal of the Piraeus, 251, 241-242.
- Doğancı, K. (2003). Bithynia Tarihi – I, Bithynia Krallığı (M  297 – Mö 74) (Yeni Bir Yüzyılın E iğinde İnegöl). *Bursa Defteri*, (Aralık 2003), 74-84.
- Doğ r, E. (1991). *Antik  ağda amphoralar*. Sergi Yayınevi. İzmir
- Dumankaya, O. (2013). Bodrum Yarımadası Antik Limanları, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Sualtı Arkeolojisi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Erkanal, H., Şahin, M. ve  niz, H. (2018) Sualtı Kültür Mirasının Korunması. Arkeoloji ve Sanat Yayınları. İstanbul
- Fıratlı, N. (1953). “Bithynia araştırmalarına birkaç ilave. *Belleten* 17, 15-25.
- Formenti, F., Hesnard, A. ve Tchernia, A. (1978). Note sur le contenu d'une amphore Lamboglia 2 de l'épave de la Madrague de Giens. *Archaeonautica*, 2(1), 95-100.
- Galt, J. (1813). Voyages and Travels in the Years 1809, 1810, and 1811: Containing Statistical, Commercial, and Miscellaneous Observations on Gibraltar, Sardinia, Sicily, Malta, Serigo, and Turkey. T. Cadell and W. Davies.
- Gianfrotta, P. A. ve Pomey, P. (1981). *L'Arch ologie sous la mer, histoire, technique, d couvertes et  paves*, Paris.
- Grace, V. (1961). Amphoras And The Ancient Wine Trade, Excavations Of The Athenian Agora Picture Book: No: 6, *American Schools Of Classical Studies at Athens*, Princeton, 1-27.
- Grace, V. (1973). Imports from Pamphylia. *Bulletin de Correspondance Hell nique*, 1(1), 183-208.
- Grace, V. (1979). *Amphoras and Ancient Wine Trade*, Excavations of the Athenian Agora, Picture Book, No.6 (2. edition). ASCSA.

- Grace, V. R. (1963). Notes on the Amphoras from the Koroni Peninsula. *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, 32(3), 319-334.
- Hannestad, L. (2007). Timber as a trade resource of the Black Sea. *The Black Sea Studies* 6, 84-99.
- Harmandar, C. S. (2015). Ptolemais Antik Kenti Limanı. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Sualtı Arkeolojisi Yüksek Lisans Programı, İzmir.
- Hayes, J. W. (2005). Late Hellenistic and Roman pottery in the eastern Mediterranean—an overview of recent developments. Trade relations in the eastern Mediterranean from the Late Hellenistic period to Late Antiquity: the ceramic evidence, *Halicarnassian Studies*, 3, 11-26.
- Hill, T. (2016). *A Guide to Late Roman and Byzantine Amphorae*. University of Arizona. 3
- Højte, J. M. (2008). The cities that never were: Failed attempts at colonization in the Black Sea. In *Meetings of cultures in the Black Sea region*. June. (149-162).
- Homer. (2010a). *İlyada*. (Çev. Azra Erhat, A. Kadir). Can Yayınları. 27. Basım. İstanbul.
- Homer. (2010b). *Odysseia*. (Çev. Azra Erhat, A. Kadir). Can Yayınları. 24. Basım. İstanbul.
- Irimia, M. (1968). Cuptoarele Romano-Bizantine de ars Ceramica de la Oltina Gud.Constanta. *Pontice, Studii Materiale de Istorie, Archeologie Muzografie*, Constanta. 379-407.
- Işık, A. (2001). *Antik kaynaklarda Karadeniz bölgesi* (Vol. 60). Türk Tarih Kurumu. Ankara.
- Johnston, A. W. (1987). Amasis and the vase trade. *Papers on the Amasis Painter and his World*, 125-140.
- Kartı, K. B. (2019). Yaşar Erdemir'e Armağan: Sanat Tarihi Yazıları.
- Khalvashi, M., & Inaishvili, N. (2012, January). Sinopean imports on the Black Sea littoral of south-west Georgia. In *Sinope, The Results of Fifteen Years of Research. Proceedings of the International Symposium, 7-9 May 2009* (pp. 487-509). Brill.
- Kocaeli Müze Müdürlüğü. 2020. Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu - 2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması Arşivi. Kocaeli, İzmit.
- Koehler, C.G. (1981). Corinthian developments in the study of trade in the fifth century bc, *Hesperia* 50, *The American School of Classical Studies at Athens*, 449-458.

Konukçu, E. (2008). Akçakoca'nın Kandıra'dan Sonra Osmanlı Topraklarına Kattığı Hisar Ermeni Bazarı mı? Yoksa Araman mı. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi (II)*, 125-139.

Ksenophon. (1974). *Anabasis, Onbinlerin dönüşü*. (T. Gökçöl, Çev.) Hürriyet Yayınları. İstanbul.

Lawall, M.L. (1995). *Transport amphoras and trade marks: imports to Athens and economic diversity in the fifth century b.c.* (Doktora Tezi), Classical Art and Archaeology, in the University of Michigan.

Lloyd, J. A. (Ed.). (1979). *Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice) Volume 2.* Department of Antiquities.

Lorenz, R. S. (2002). *Strabons Geographika* (Vol. 1). Vandenhoeck & Ruprecht.

Marrero, M. D. C. G., Barroso, V., Gutiérrez, Y. C., de Juan Ares, J., Marrero, C., & Quintana, P. (2018). Formas azucareras y otros repertorios cerámicos en el ingenio de Agaete: la industria del azúcar en Gran Canaria (Islas Canarias) entre los siglos XV y XVII. In *XIth Congress AIECM3 on Medieval and Modern Period Mediterranean Ceramics proceedings/XI. AIECM3 Uluslararası orta çağ ve modern Akdeniz dünyası seramik kongresi bildirileri. 19-24 October/Ekim 2015, Antalya. Vol. 2* (pp. 249-256). Koç Üniversitesi VEKAM.

Memiş, G. ve Yaşa, R. (2018). Kandıra - Araman köyü'nün Osmanlı tarihindeki yeri ve önemi. *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi – Kültürü Sempozyumu IV Bildirileri. Cilt 1.* 81,105

Miller, K. (1916). *Itineraria romana: römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana*. Strecker und Schröder. Stuttgart.

Morley, N. (2007). *Trade and the Ancient Economy, Trade in Classical Antiquity, Chapter I,* New York, s. 2, 5

Mowat, A. (2016). *The Late Roman amphoras of Thrace: the perspective from the Molyvoti Peninsula.*

Neşri, M. (1987). *Kitab-ı Cihannüma; Neşri Tarihi*, (Ed. K. Unat- M.A. Köymen). Ankara.

Nevett, T. ve Nevett, L. (1987). The origins of marketing: Evidence from classical and early Hellenistic Greece (500-300 BC). In *Marketing in Three Eras: Proceedings of the Third Conference on Marketing History*, Michigan State University East Lansing, MI. 7-22

- Nylander, C. (1966). Clamps and Chronology (Achaemenian Problems II), *Iranica Antiqua*, 6, 130-146.
- Nylander, C. (1970). *Ionians in Pasargadae: Studies in old Persian architecture*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Öniz, H. (2012). Konumlarına ve Kullanımlarına Göre Antalya İli Kıyılarında Antik Limanlar ve Demirleme Yerleri. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Sualtı Arkeolojisi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Öniz, H. (2016). Doğu Akdeniz’de Amphoralar. Arkeoloji ve Sanat Yayınları. İstanbul
- Özbay, F. (2019). Klazomenai fgt (Feride Gül Tarlası) sektöründen ele geçen ithal ticari amphoralar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (59), 74-94.
- Özbütev, G. (1994). MS 3. Yüzyıl Phokaia Kaba Mutfak Keramiği.
- Özdoğan, M. (1995). *Tarih öncesi dönemde İzmit Körfezi ve çevresi*, İzmit Körfezi Kuvaterner İstifi, Ed.: E. Meriç. Deniz Harp Okulu Komutanlığı Basımevi. Kocaeli.
- Peacock, D. P. S. ve Williams. D. F. (1986). *Amphorae and the Roman economy: an introductory guide*. New York: Longman.
- Plinius. (1847). *Pliny’s Natural History* (Thirty – Seven Books). (Çev. Ve Ed. Dr. Philemon Holland). Vol. 1. 1847- 1848. Leicester.
- Polybius. (1922). *The Histories*, (Trans. W.R. Paton I-VI. Cambridge, Mass). The Loeb Classical Library. London.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun tarihî coğrafyası*. (M. Pektaş, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Riley, J.A. (1975). Pottery from the Fisrt Session of Excavation in te Caesarea Hippodrome, *BASOR* 218, 25-63.
- Robinson, H. S. (1959). Pottery of the Roman period: chronology (Vol. 5). American School of Classical Studies at Athens.
- Scorpan, C. (1975). Ceramica romano-bizantina de la Sacidava. *Pontica*, 8, 263-313.
- Strabon, (1993). *Antik Anadolu coğrafyası* (Geographika KİTAP XII-XIII-XIV). (çev. A. Pekmen). Arkeoloji ve Sanat Yayınları. İstanbul.

- Strabon. (1917). *Geographika*. (H. L. Jones, Çev.) Londra: Harvard University.
- Strabon. (2000). *Geographika, antik Anadolu coğrafyası*. (Çev. A. Pekman). Arkeoloji ve Sanat Yayınları. İstanbul
- Strabon. (2005). *Antik Anadolu coğrafyası XII-XIV*. (Çev. A. Pekman). İstanbul. 2005.
- Şenol, A. K. (2000). *İskenderiye kazılarında ele geçen amphoralar ışığında kentin Roma dönemi şarap, zeytinyağı, salamura balık ve sos ticareti*, (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Şenol, A. K. (2003). Marmaris Müzesi ticarî amphoraları. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Şenol, A. K. (2009). Taşucu Arslan Eyce Müzesi'nde bulunan ticari amphoralar ve Akdeniz'de ticaretin izleri, Taşeli Matbaacılık. Mersin.
- Tchernia, A. (1986). *Le vin de l'Italie romaine. Essai d'histoire économique d'après les amphores* (Vol. 261, No. 1). Persée-Portail des revues scientifiques en SHS. Rome.
- Tekin, O. (2011). *Eski Yunan ve Roma tarihine giriş*. İstanbul.
- Tezgör, D. K., Lemaître, S., & Pieri, D. (2003). La collection d'amphores d'İsmail Karakan à Sinop. *Anatolia Antiqua*, 11, 169-200.
- Tomber, R. ve Williams, D. (1986). Late Roman amphorae in Britain and the Western provinces. *Journal of Roman Pottery Studies* 1, 42-54.
- Twede, D. (2002). Commercial amphoras: the earliest consumer packages. *Journal of Macromarketing*, 22(1), 98-108.
- Ulugün, F. Y. (2008). *Seyahatnamelerde Kocaeli ve çevresi*. İzmit.
- Ulugün, F. Y., Bakan, M. ve Aksoy, T. (2007). *Kocaeli ve Çevresi Tarihi II – Roma Dönemi Bithynia*. Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği (KYOD) Tarih Yayınları. Kocaeli. İzmit
- Umar, B. (2004). *Bithynia: bir tarihsel coğrafya araştırması ve gezi rehberi*. İnkılap Kitabevi.
- Varlık, N. (2018). Osmanlılarda veba salgınları. *Toplumsal Tarih*, 296, 30-36.
- Whitbread, I. K. (1995). *Greek transport amphorae, a petrological and archaeological study*. BSA Fitch Laboratory Occasional Paper 4. Exeter.
- Will, E. L. (1982). Greco-italik amphoras, *Hesperia*, Vol.51, 338–356.

Yağcı, R. (2011). Mersin'in antik dönem ticaret tarihinde Soli/Pompeiopolis limanı. *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu III. Mersin ve Doğu Akdeniz*, 54-66.

Zemer, A. (1977). *Storage jars in the ancient sea trade*, Haifa

İTERNET KAYNAKLARI

* Archaeology Data Service – Roman Amphorae: a digital resorce – University of Southampton (2005 / updated 2014) *Gauloise* 3. Erişim adresi: <https://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/gauloise3> (erişim tarihi: 10.09.2021)

* l' Anticopedie - Ressources pédagogiques sur l'archéologie méditerranéenne – (2014) *Amphores*. Erişim adresi: <https://anticopedie.fr/download/amphores.pdf> (erişim tarihi: 10.09.2021) S. 11

* Nancy Jenkins. (1980). Piramidin altındaki tekne: Kral Cheops'un kraliyet gemisi ISBN 0-03-057061-1 Khufu gemisi – Erişim adresi: https://tr.other.wiki/wiki/Khufu_ship (erişim tarihi: 20.02.2021)

* NCBI. (2018). *Hippokrates'ten İslam ve Bizans'a*. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK518576/> (erişim tarihi: 12.09.2021)

* Potsherd: Atlas Of Roman Pottery - Dressel 2 - 4. (2014). Erişim adresi: <http://potsherd.net/atlas/Ware/DR2-4> (erişim tarihi: 11.09.2021)

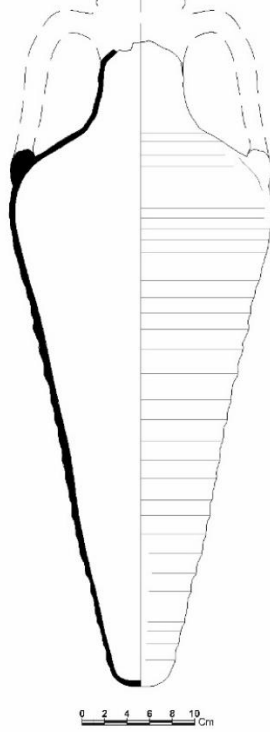
* T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Üsküdar Müftülüğü. (2016). *İstanbul Üsküdar İlçemizin Tarihçesi* Erişim adresi: <https://istanbul.diyanet.gov.tr/uskudar/Sayfalar/contentdetail.aspx?MenuCategory=Kurumsal2&ContentId=muftulugumuz> (erişim tarihi: 12.01.2021)

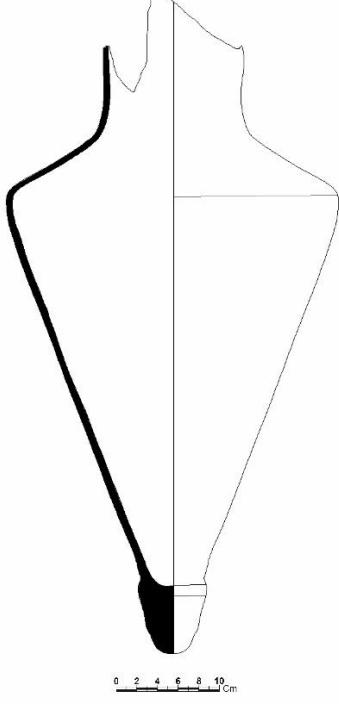
* T.C. Orman Genel Müdürlüğü. Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü. Kerpe Araştırma Ormanı. Erişim adresi: <https://kavakcilik.ogm.gov.tr/Sayfalar/ArastirmaOrmani/Kerpe-Arastirma-Ormani.aspx> (erişim tarihi: 10.01.2021).

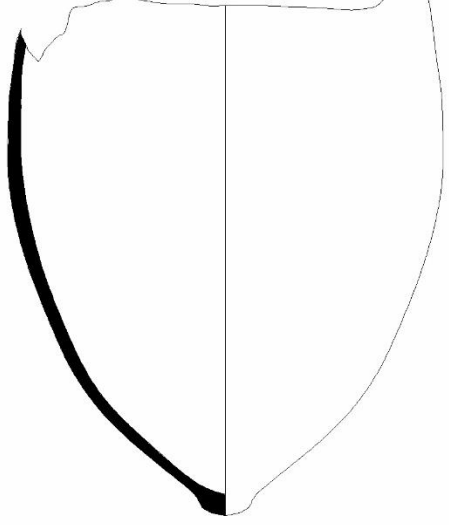
* Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı – K. V. Müdürlüğü. (2006). Kocaeli İl Çevre Durum Raporu. Erişim adresi: http://www.cedgm.gov.tr/icd_raporlari/ (erişim tarihi: 10.09.2021)

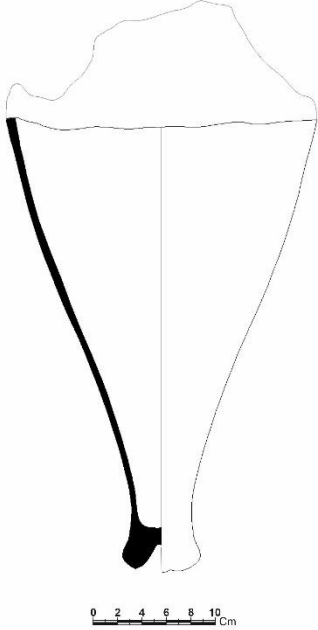
* Türkiye Kültür Portalı. (2013). Kültür Envanteri Anıt. Kandıra, Babadağ Akçakoca Anıtı–Kocaeli. Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/kulturenvanteri/babadag-akcakoca> (erişim tarihi: 11.09.2021)

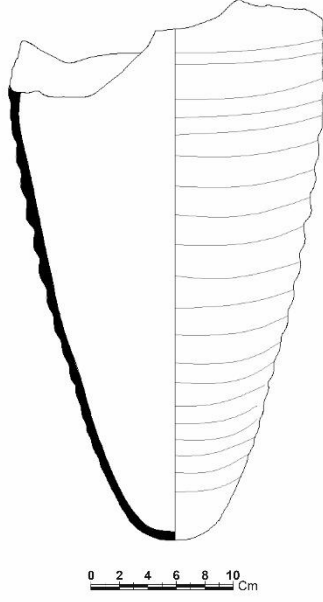
KATALOG

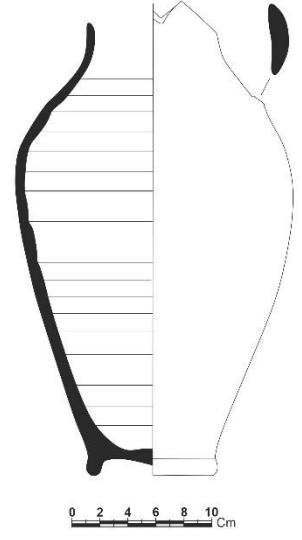
			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	1
Tip/ Form:	Sinope B/C1	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS1040-Y50R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	56 cm	Çap:	21,5 cm
Köken:	Üretim yerinin Sinop olduğu düşünülmektedir.		
Tarih:	MS VI. yy		
Tanım	Kaideye doğru daralan konik gövdeli amphora dip kısmı sivridir. Boyun, ağız ve kulpları kırılmış vaziyettedir.		
Referans:	Kassap Tezgör, 2003:178		

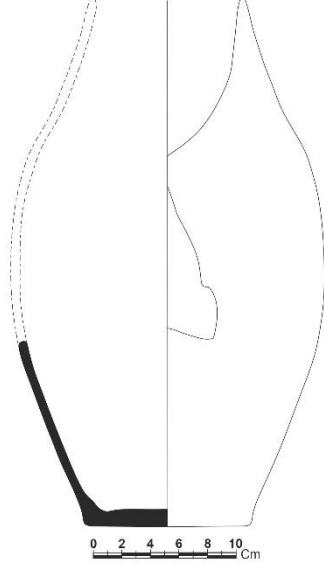
			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	2
Tip/ Form:	Khios Tip IVc	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2050-Y50R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	60 cm	Çap:	28 cm
Köken:	Bu tip Khios Amphoraları MÖ IV. yy boyunca üretilmiş olduğu yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda belgelenmiştir. Elimizdeki eser MÖ IV yüzyılın ilk yarısında üretilmiş olduğu düşünülmektedir (Atila, 2009: 69-80).		
Tarih:	MÖ IV. yy		
Tanım	Kaideye doğru daralan konik gövdeli amphora dip kısmı sivri, tutamağı bulunmaktadır. Boyun, ağız ve kulpları kırık ve eksiktir. Omuz kısma kadar yüksekliği 44 cm'dir.		
Referans:	Doğer, 1991: 117-119; Atila, 2009: 69-80; Atila,2004: 17-25		

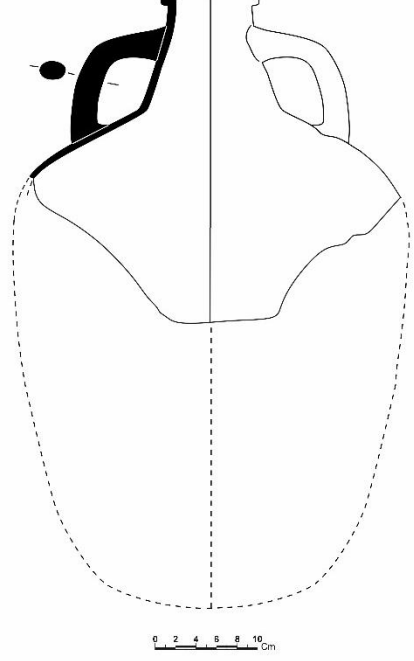
			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	3
Tip/ Form:	Pamphylia Tip 4	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS3030-Y3012	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	41 cm	Çap:	29,5 cm
Köken:	Pamphylia Bölgesi		
Tarih:	MS I. yy		
Tanım	Oval şişkin bir gövdeye sahip amphora; gövdenin üst kısmı kırık ve eksik vaziyettedir.		
Referans:	Grace, 1973: 195-199; Doğer, 1991: 118		

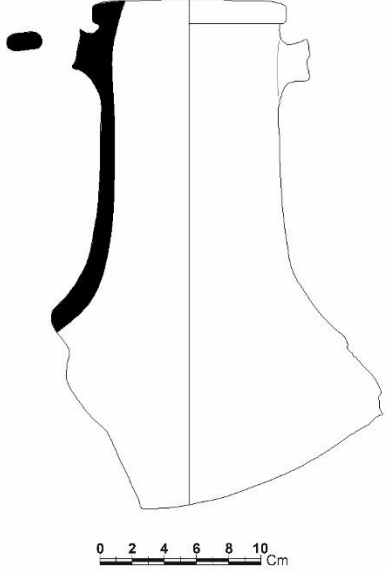
			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	4
Tip/ Form:	Herakleia Pontike Tip 3	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2060-Y40R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	46 cm	Çap:	24 cm
Köken:	Karadeniz Bölgesi, Karadeniz Ereğli		
Tarih:	MÖ III. yy		
Tanım	Sivri dipli amphora yukarıya doğru genişleyen konik bir forma sahiptir. Gövdeden yukarısı kırık ve eksiktir.		
Referans:	Doğer, 1991: 118		

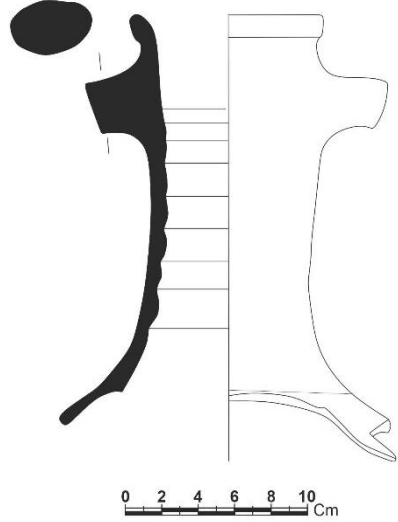
			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	5
Tip/ Form:	Sinope B (Tezgör); Tip D Sinop 1 (Inaishvili ve Khalvashi)	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2030-Y30R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	37 cm	Çap:	20 cm
Köken:	Sinop		
Tarih:	MS VI. yy		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan eser gövdeden yukarısı kırıktır. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen amphorada boydan boya yivler mevcuttur.		
Referans:	Tezgör vd., 2003:177-188; Inaishvili ve Khalvashi, 2010: 499		

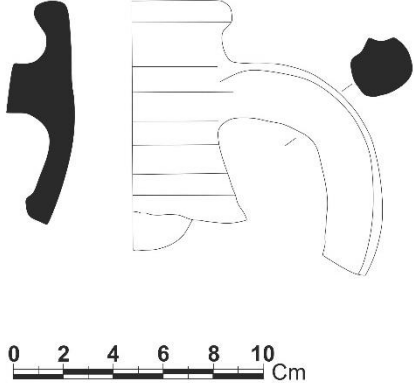
			
Eser Adı:	Tek Kulplu Testi	Kat. No:	6
Tip/ Form:	-	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2040-Y30R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	32 cm	Çap:	19,5 cm
Köken:	Bilinmemektedir		
Tarih:	Roma Dönemi?		
Tanım	Boyun ve ağız kısmı mevcut olmayan 32 cm yüksekliğe ve 19,5 cm gövde çapına sahiptir. Omuz kısmında tek kulbun olduğu yer kırık vaziyette bulunmaktadır. Başka bir kulba sahip olmadığı anlaşılabilmektedir. İç kısmında sıralı bir şekilde yivler mevcuttur.		
Referans:	-		

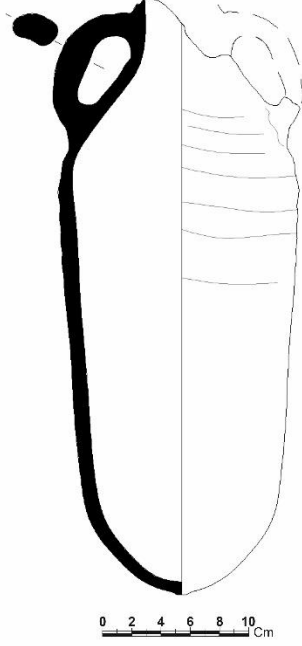
			
Eser Adı:	Testi?	Kat. No:	7
Tip/ Form:	-	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2060-Y60R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	37 cm	Çap:	22
Köken:	Bilinmemektedir		
Tarih:	Roma Dönemi?		
Tanım	Boyun, ağız ve gövde kısmının yarısı kırık ve mevcut olmayan 37 cm yüksekliğe ve 22 cm gövde çapına sahiptir. Omuz kısmının var olan bölümünde herhangi bir kulp izine rastlanılmamıştır. İç kısmında derin olmayan yivler mevcuttur.		
Referans:	-		

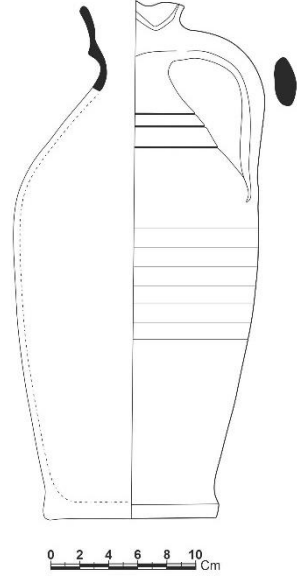
			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	8
Tip/ Form:	LR2	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2050-Y50R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	28 cm	Çap:	37 cm
Köken:	Ege ve çevresinde yoğun kullanım görmüştür (Öniz, 2016). Akdeniz'in Doğu kesimi, Suriye, Kuzey Afrika, Mısır, Kos, İtalya, Manş denizi çevresinde dağılım göstermektedir (Alpözen vd., 1995).		
Tarih:	MS V. – VII. yy		
Tanım	Kırık yuvarlatılmış içe dönük ağızlı ve kısa bir boyna sahiptir. Çift kulpludur, kulplar boyundan omza doğru uzanmakta olup kalın cidarlıdır. Omuzdan aşağısı kırık ve noksandır.		
Referans:	Öniz, 2016: 88; Alpözen vd., 1995: 115; Diamanti, 2010: 41.		

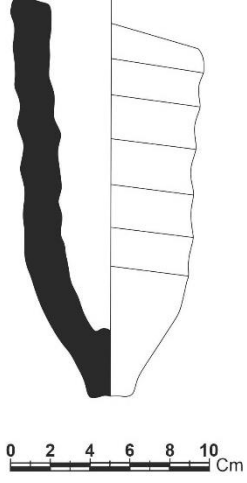
			
Eser Adı:	Amphora Boyun	Kat. No:	9
Tip/ Form:	Khios Tip 4	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS3030-Y30R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	27,6 cm	Ağız Çapı:	11-13 cm
Köken:	Khios Dağılım Alanı Batıda Fas, Karadeniz ve Doğu Akdeniz.		
Tarih:	MÖ 430/420- 400		
Tanım	Pişmiş toprak amphora parçası. Dar ağızlı, ince bilezik dudaklı, uzun dar boyunlu, boyundan omuza bağlanan çift uzun kulplu, keskin omuzlu, kulpları ve omuzdan alt kısmı mevcut değildir.		
Referans:	Doğer, 1990:86		

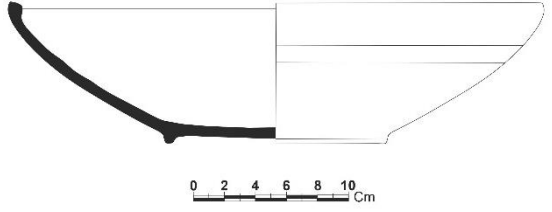
			
Eser Adı:	Amphora Boynu	Kat. No:	10
Tip/ Form:	Rhodos Amphorası	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS6010-G90Y	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	24,5 cm	Ağız Çapı:	10,2
Köken:	Köken Rhodos olup yayılım alanı Doğu Akdeniz, Ege, Rusya, Fransa, İspanya kıyıları		
Tarih:	MÖ III. yüzyıl sonu- MÖ II. başı		
Tanım	Kırık, dar ağızlı, ince bilezik dudaklı, uzun dar boyunlu, boynun üst kısmı hafif bombeli ve aşağı doğru daralan boyun yapısı boyundan omuza bağlanan çift kulplu, iç kısmında derin yivler mevcut. Fakat boyundan aşağı kısmı ve kulplar kırık ve mevcut değil.		
Referans:	Grace, 1963: 323-325; Alpözen vd., 1983: 92		

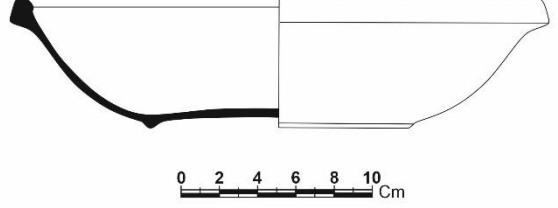
			
Eser Adı:	Amphora Boyun	Kat. No:	11
Tip/ Form:	LR1C?	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2050-Y50R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	11 cm	Ağız Çapı:	7,5
Köken:	Geç Roma, Bizans döneminde kullanılmış Geç Roma 1B (LR 1B) amphorası, 4. yüzyılın sonundan 7. yüzyılın geç dönemlerine dek üretim görmüştür. Erken Hristiyanlık dönemlerinde doğu Akdeniz’de görülen en yaygın türdür.		
Tarih:	MÖ V-VII. yy		
Tanım	LR1C? Amphora parçası, kırık ve eksin vaziyettedir. Bu amphorada asimetrik olarak, çıkıntılı iki kalın kulplu, gövdenin boyun ve dip kısmında daralan, orta kısmında ise genişleyen yivler yer almaktadır.		
Referans:	Hill, 2016: 10-12; Peacock ve Williams, 1986: 186; Bass, 1982: 155-157; Öniz, 2016: 126		

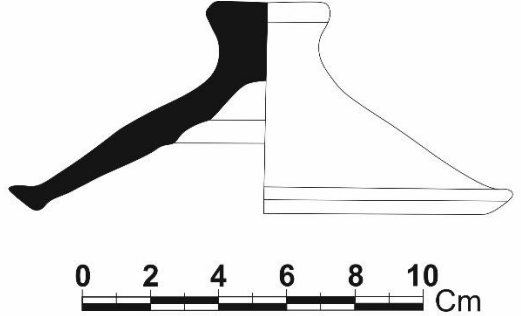
			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	12
Tip/ Form:	Erken dönem Sacidava Tip C ? Kuzmanov XIII, Sazanov Tip 28A, Hayes Tip 50, Sazanov- Romanchouk Tip 27	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2050-Y50R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	38 cm	Çap:	15 cm
Köken:	Geç Roma ve Erken Bizans özellikleri yansıtan özellikle Karadeniz'in Batı ve Kuzey kesimindeki kazılarda ele geçmiş birçok örneği bulunması nedeniyle Karadeniz kökenli olarak gösterilebilir.		
Tarih:	MS V. yy		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan eser ağız kısmı kırıktır. Düz kısa boyunlu, boyundan omza çift kulpludur. Torpido biçimli bir forma sahiptir. Gövde üzerinde yivler mevcuttur.		
Referans:	Scorpan, 1975: 275, 279; Peacock ve Williams, 1986: 186; Şenol, 2003: 100; Hill, 2016: 10-12.		

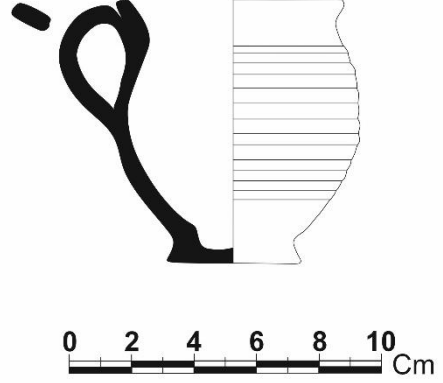
			
Eser Adı:	Yonca Ağızlı Testi	Kat. No:	13
Tip/ Form:	Osmanlı Testisi	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS5540-G40Y	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	35,5 cm	Çap:	17,2
Köken:	Çanakkale?		
Tarih:	19. yy Osmanlı Dönemi		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan eser yonca ağızlı dar kısa boyunludur, omuzdan şişkin omuzdan dibe doğru daralan düz bir dip yapısına sahiptir. Omuzdan ve gövde üzerinde yivler mevcuttur. Boyundan omza tek kulpludur. Ağız kısmı fırınlanmadan önce orta kısmından bastırılarak kontrollü akıtmak için dar bir akıtaç kısmı yapılmıştır.		
Referans:	Uçar, 2019: 520; Liaros, 2015: 205.		

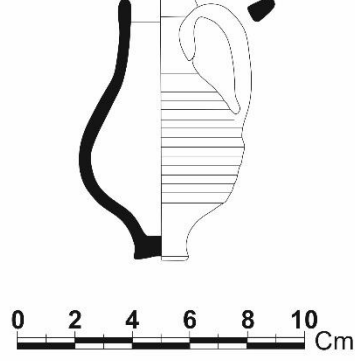
			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	14
Tip/ Form:	Spatheion 3 Tip B?	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2030-Y20R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	20 cm	Çap:	9,6 cm
Köken:	-		
Tarih:	Roma Dönemi		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan eser gövdeden yukarısı kırıktır. Üzerinde yivler mevcuttur. Kalın bir cidara sahiptir. Cidar ve yapı bakımından Spatheion 3 Tip B Amphorasını andırmaktadır. Fakat bu eserin üzerinde yivler mevcut dip kısmı daha kısa ve üst kısmı tamamen kırık ve yok vaziyettedir.		
Referans:	Bonifay, 2004: 124-129; Bass vd., 1982:181-182		

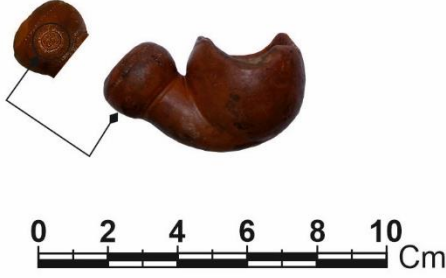
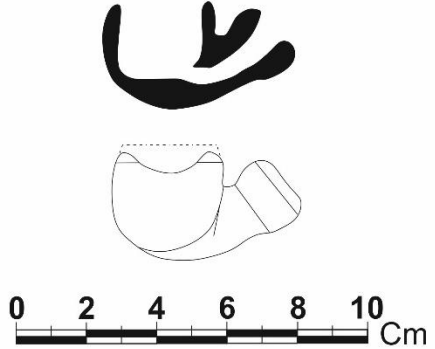
			
Eser Adı:	Tabak	Kat. No:	15
Tip/ Form:	-	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS3050-Y50R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	9,1 cm	Çap:	34
Köken:	-		
Tarih:	Roma Dönemi		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan eser geniş bir forma sahiptir. Eser kırık olarak ele geçmiştir. Yükseklik bir tarafında 9,1 iken diğer kısma doğru 7,4'e düşmektedir. Tabanın içerisinde rulet dekoru bezeme bulunmaktadır.		
Referans:	-		

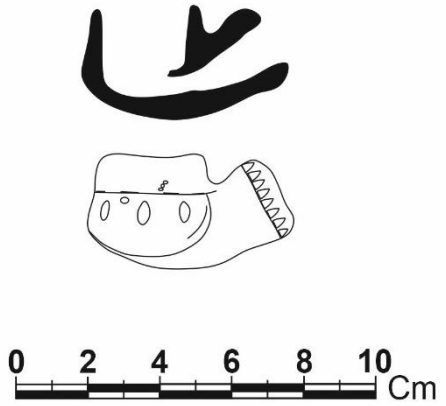
			
Eser Adı:	Tabak	Kat. No:	16
Tip/ Form:	Phokean Red Slip ware	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS3060-Y60R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	6,7 cm	Ağız Çapı:	30 cm
		Kaide Çapı:	14,6 cm
Köken:	Ege Bölgesi (Phokaian- Atina)		
Tarih:	MÖ VI. yy		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan eser ince bir cidara sahiptir. Eser kırık olarak ele geçmiştir. Orta iç kısmında mühür bulunmaktadır		
Referans:	Hayes, 2008: 243; Hayes, 2005: 130		

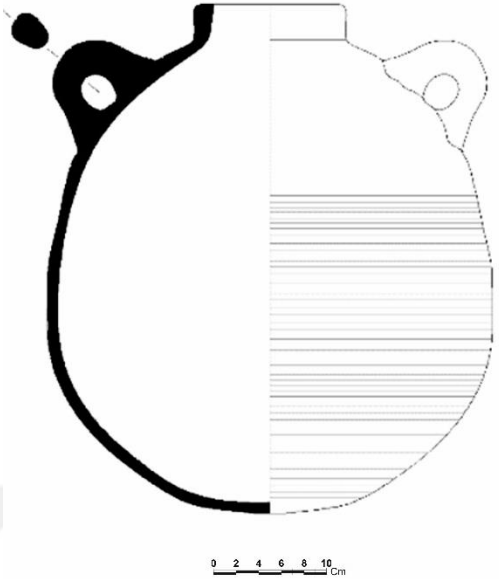
			
Eser Adı:	Kapak	Kat. No:	17
Tip/ Form:	-	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS4040-Y50R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	6,1 cm	Çap:	14,7 cm
Köken:	Benzerleri göz önüne alındığında Roma coğrafyasında yaygındır.		
Tarih:	Roma Dönemi		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan eser konik formludur. Tutamak yeri dışa taşkındır. İçten merkezden başlayarak dışa doğru yivlidir. Ağız kenarında yer yer kırık ve noksanlıklar mevcuttur.		
Referans:	Robinson, 1959: 84		

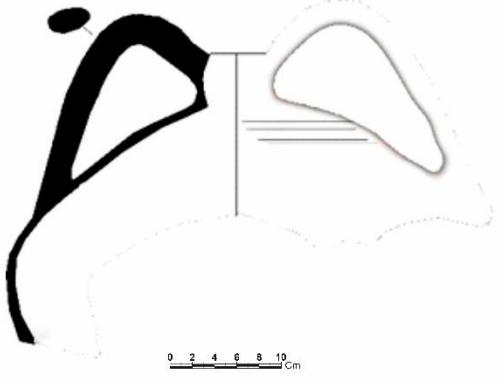
			
Eser Adı:	Testicik	Kat. No:	18
Tip/ Form:	Bilinmemektedir	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2050-Y50R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	9 cm	Ağız Çapı:	7 cm
Köken:	Ege, Karadeniz (Phocaeen)		
Tarih:	MS VI. yy (Hayes, 2005: 23-25) MS VII. yy (Bass vd., 1982:173)		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan eser, yuvarlak ağza ve dış bükey dudak yapısına sahip ağızdan karna geçiş yumuşak şişkin gövdeli bir forma sahiptir. Ağızdan gövdeye tek kulpludur. Gövde üzerinde paralel yivler mevcuttur. Kaide çapı 4,2 cm, ağız çapı 7 cm'dir.		
Referans:	Bass vd., 1982:173		

			
Eser Adı:	Testicik	Kat. No:	19
Tip/ Form:	Bilinmemektedir	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS2070-Y30R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	9 cm	Çap:	5,5 cm
Köken:	Phokaia? Kökeni bilinmemekle beraber, Phokaia' da bulunan formlarla benzer özelliklere sahiptir.		
Tarih:	MS III. yy		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan eser, yuvarlak ağza sahip düz bir boyunlu boyundan karna geçiş yumuşak şişkin gövdeli, bir forma sahiptir. Boyundan gövdeye tek kulpludur. Gövde üzerinde paralel yivler mevcuttur. Kaide çapı 2 cm, ağız çapı 2,4 cm'dir.		
Referans:	Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu; Özbütev,1994: 95-97		

			
Eser Adı:	Lüle	Kat. No:	20
Tip/ Form:	Halk Tipi Lüle	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS5040-Y40R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	3,4 cm	Uzunluk:	4,2 cm
Köken:	İstanbul ve Balkanlar?		
Tarih:	19. yy Osmanlı Dönemi		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan lüle Kerpe Limanı içinde sualtında bulunmuştur. Duman yolu kısmı silindirik şeklinde olup ağza yakın bombelidir. Çanağın ağız kısmında kırık ve eksikler mevcuttur. Ayrıca üzerinde bir mühür bulunmakta bu mühürde Osmanlıca “<i>Rahmi</i>” yazdığı ve kalıp yapımı olduğu düşünülmektedir. Ağız çapı 2,6 cm’dir.		
Referans:	Bakla, 2007: 130,131; Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu		

			
Eser Adı:	Lüle	Kat. No:	21
Tip/ Form:	Halk Tipi Lüle	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS3020-Y30R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	3,1 cm	Uzunluk:	5,8 cm
Köken:	İstanbul ve Balkanlar?		
Tarih:	19. yy Osmanlı Dönemi		
Tanım	Pişmiş topraktan yapılmış olan lüle Kerpe Limanı içinde sualtında bulunmuştur. Duman yolu kısmı silindirik şeklinde olup, duman yolunda kırık ve noksanlıklar vardır. Üzerinde çeşitli bezemeler yer almaktadır. Kalıp yapımı olduğu düşünülmektedir. Ağız çapı 2,7 cm'dir.		
Referans:	Bakla, 2007: 130,131; Kocaeli Müzesi Sualtı Raporu		

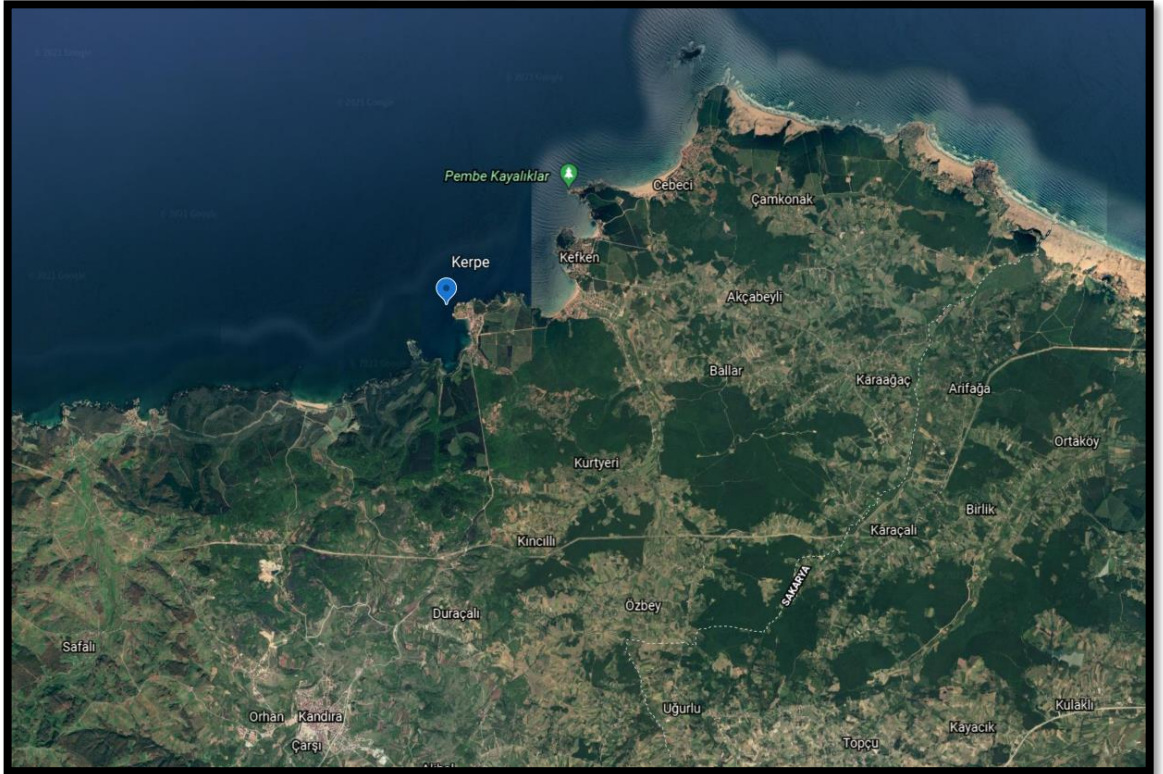
			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	22
Tip/ Form:	LR 5/6	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS3040-Y30R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	38 cm	Çap:	40 cm
Köken:	Kuzey Mısır-Filistin		
Tarih:	MS VI. – VII. yy		
Tanım	Pişmiş toprak malzemeli amphora küresel gövdesi tamamen yivlidir. Kulpları kulak biçimindedir. Boyun kısmı kısa ve dardır. Bizans Dönemine ait amphoranın gövdesinde küçük kırık ve noksanlıklar mevcuttur.		
Referans:	Hill, 2016: 20; Scorpan, 1975: 263-313; Pieri 1998: 103		

			
Eser Adı:	Amphora	Kat. No:	23
Tip/ Form:	Günsenin 4	Buluntu Yeri:	Kerpe Limanı
Kil Rengi:	NCSS0550-Y40R	Eserin Yapıldığı Madde:	Pişmiş Toprak
Yükseklik:	32 cm	Çap:	49,5 cm
Köken:	Köken olarak Karadeniz-Trabzon olarak düşünülmektedir. Yayılım alanı Marmara denizi, Karadeniz, Dalmaçya kıyıları ve Rusya'dır.		
Tarih:	MS XII. – XIV. yy		
Tanım	Omuzdan genişleyen bir gövdeye sahiptir. Ağız kısmı düz olup, boyun kısmı kısa tutulmuştur. Omuz ve gövde üzerinde yer yer yivler vardır. Gövde kısmının alt kısmı kırık ve eksik vaziyettedir.		
Referans:	Hill, 2016: 40; Günsenin, 1989: 274-276; Vroom,2014:100-101		

HARİTALAR

Harita 1: Türkiye Coğrafyası Üzerinde Kerpe'nin Konumu (Uydu Görünümü)

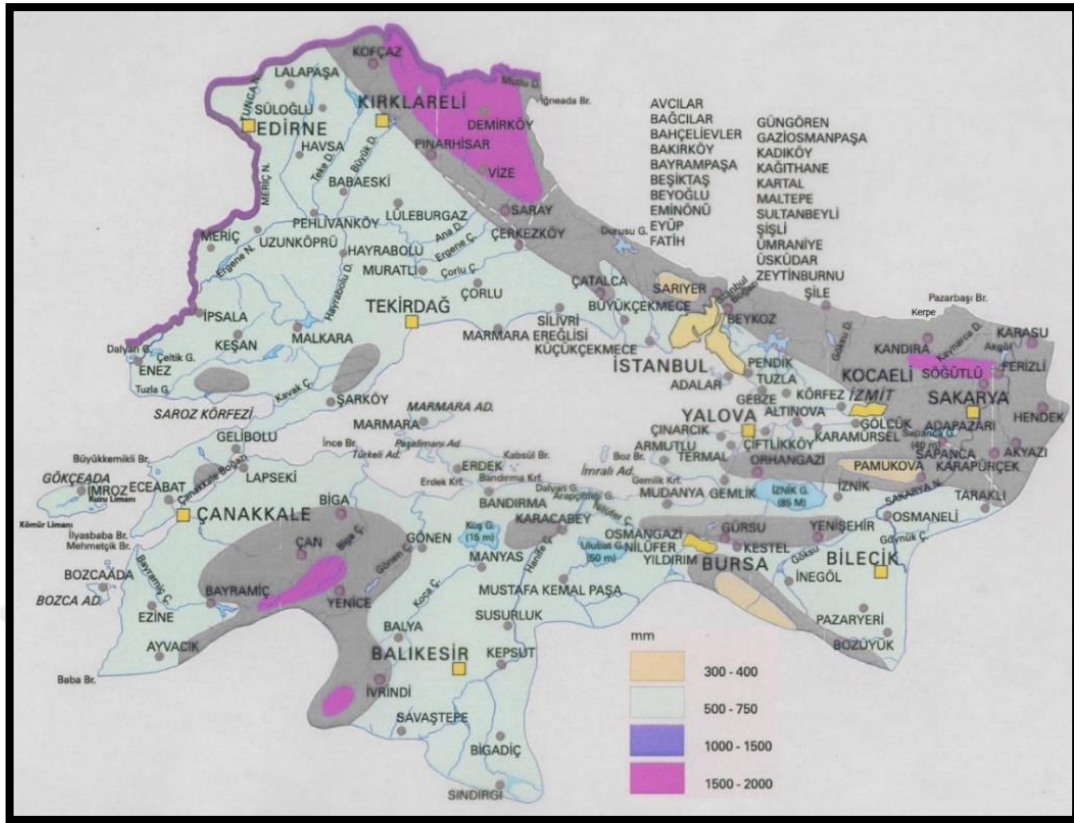
Harita 2: Kandıra / Kincilli / Kerpe ve Çevresi (Uydu Görünümü)

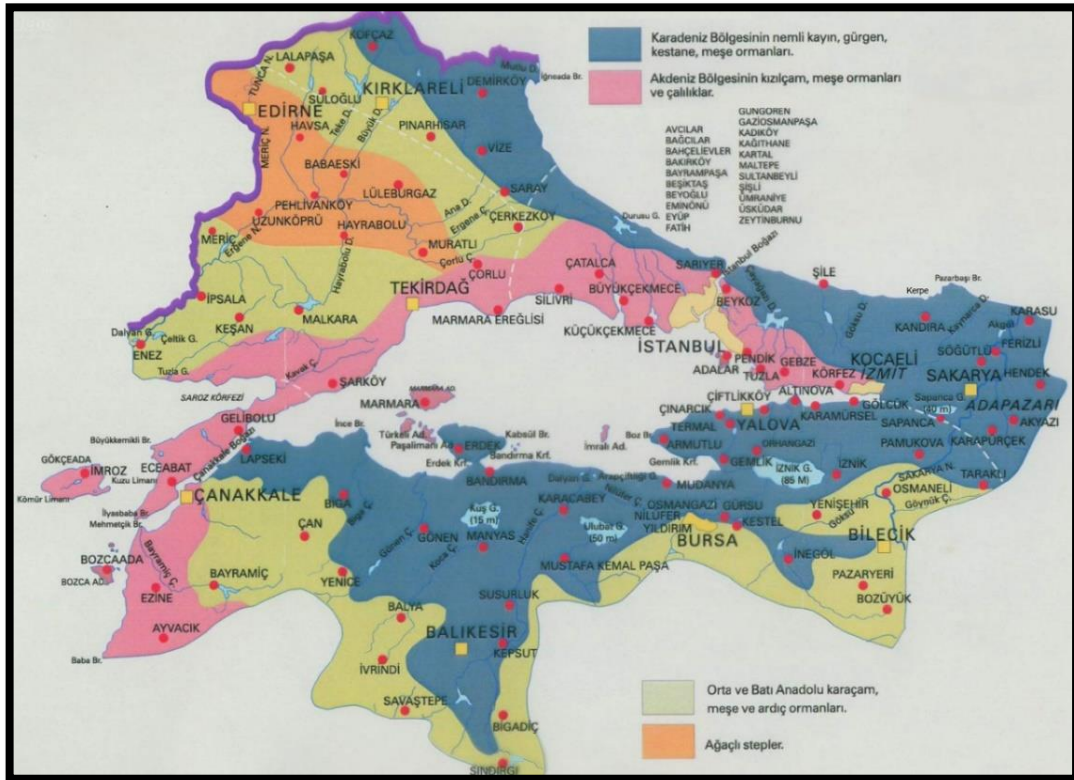
Harita 3: Ksenophon'un Anabasis'inde Kaleme Aldığı Onbinlerin Yolculuk Güzergâhları

Harita 4: Ruy Gonzales de Clavijo'nun Kerpe'ye de Uğradığı Seyahat Rotası

Harita 5: Marmara Bölgesi İklim Farklılık ve Yağış Haritası

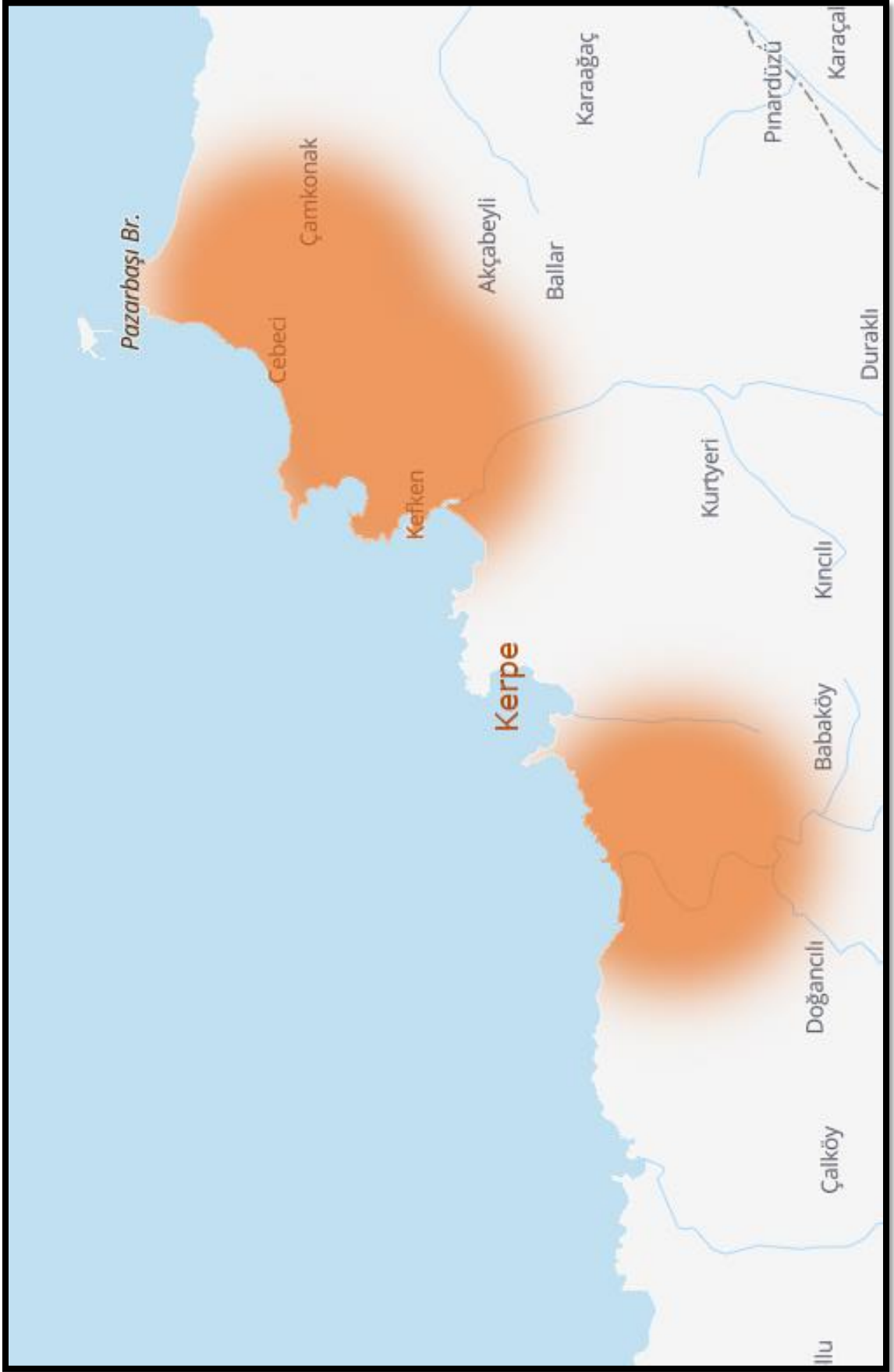
Harita 6: Marmara Bölgesi Bitki Örtüsü Haritası

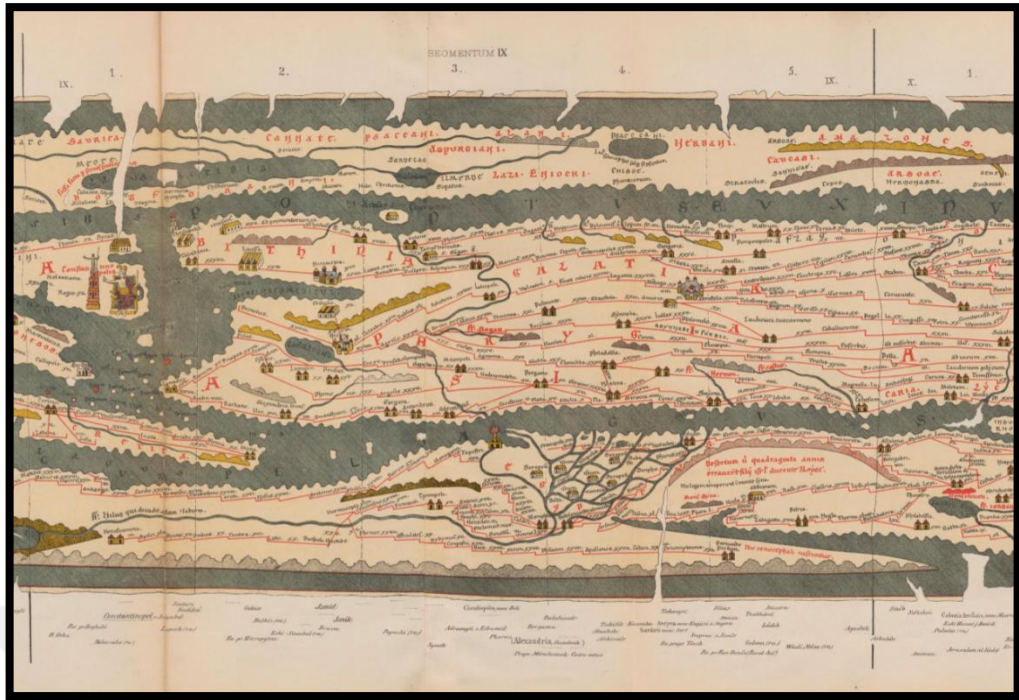
Harita 7: Kerpe Konum

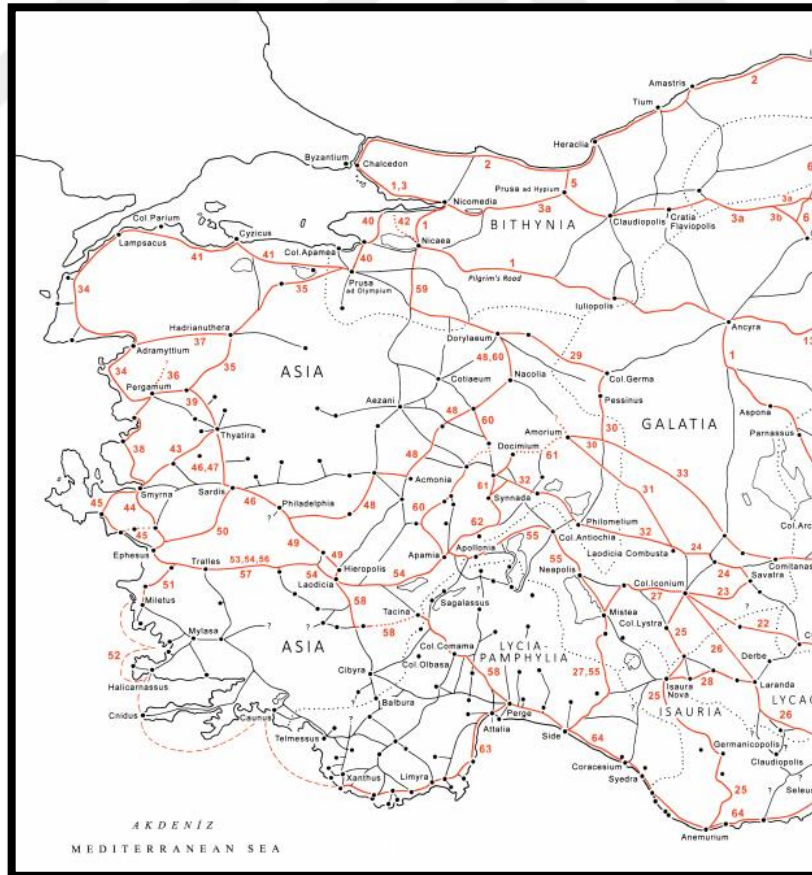
Harita 8: Bithynia Bölgesi, Calpe ve Çevresi

Harita 9: Sarısu (alt kısım) ve Kovanağı (üst kısım) - Prehistorik Buluntu Alanları

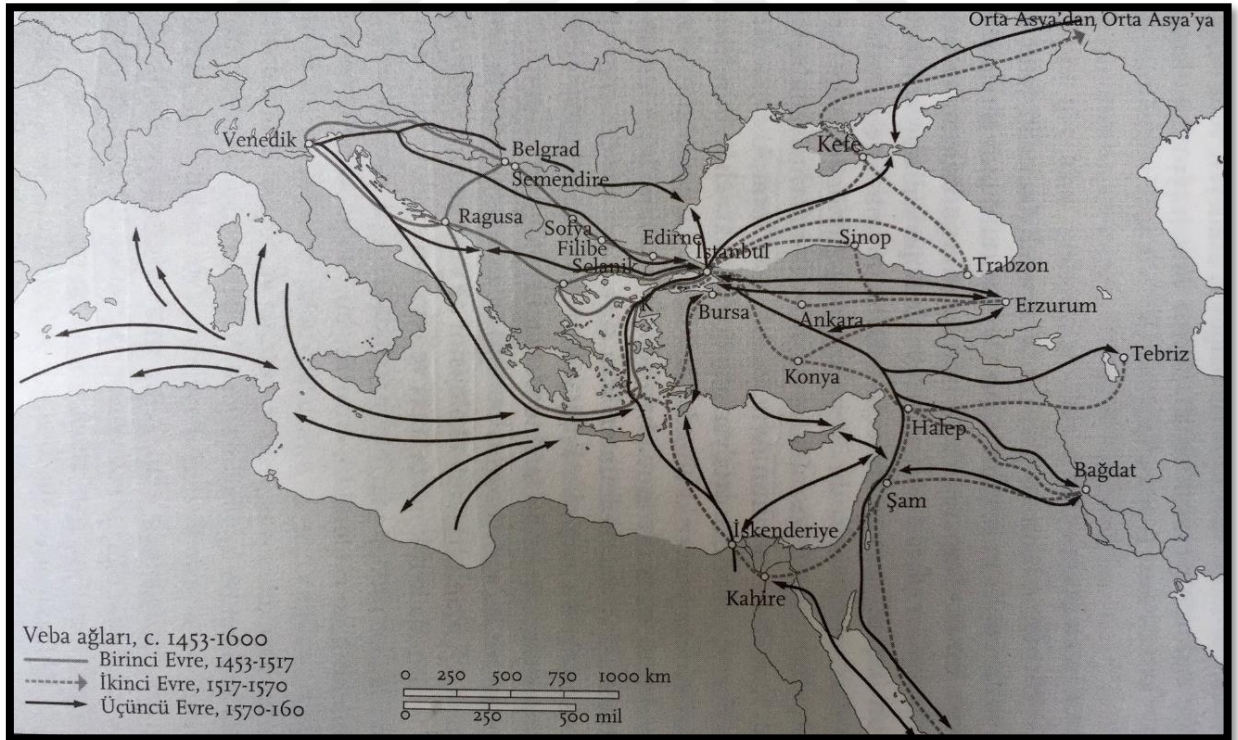
Harita 12: Tabula Peutingeriana / Bithynia ve Çevresi

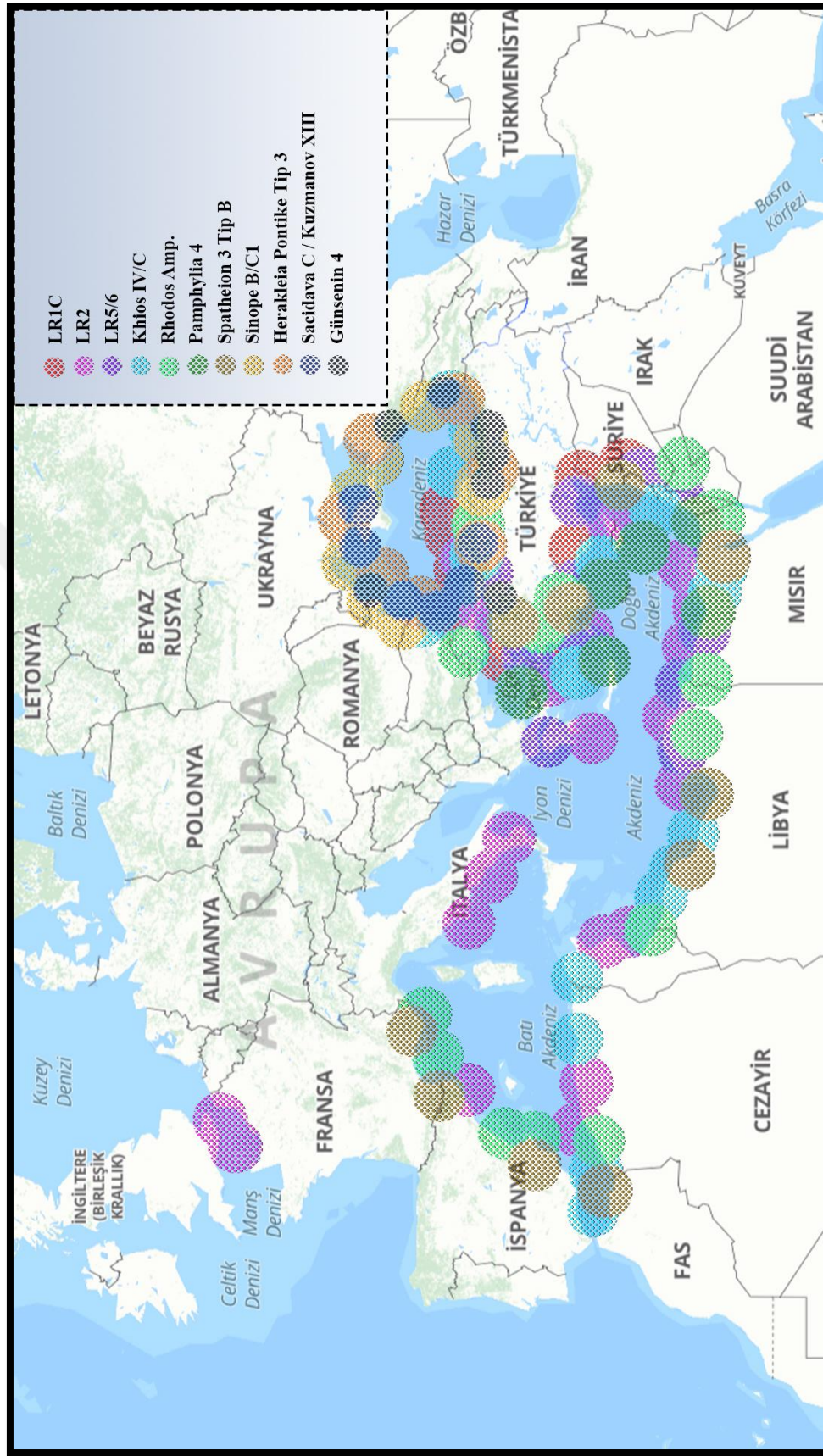
Harita 13: Tabula Peutingeriana / Bithynia ve Çevresi (Modern Harita)

Harita 14: Osmanlı Devleti, 14. yy Kocaeli ve Çevresi Fetih Haritası

Harita 15: 1453 – 1600 Veba Yayılım Haritası

Harita 18: Amphora buluntuların dağılım haritası (2020 Yılı Kocaeli'nin Karadeniz Kıyılarında Yapılan Sualtı Araştırması)

RESİMLER

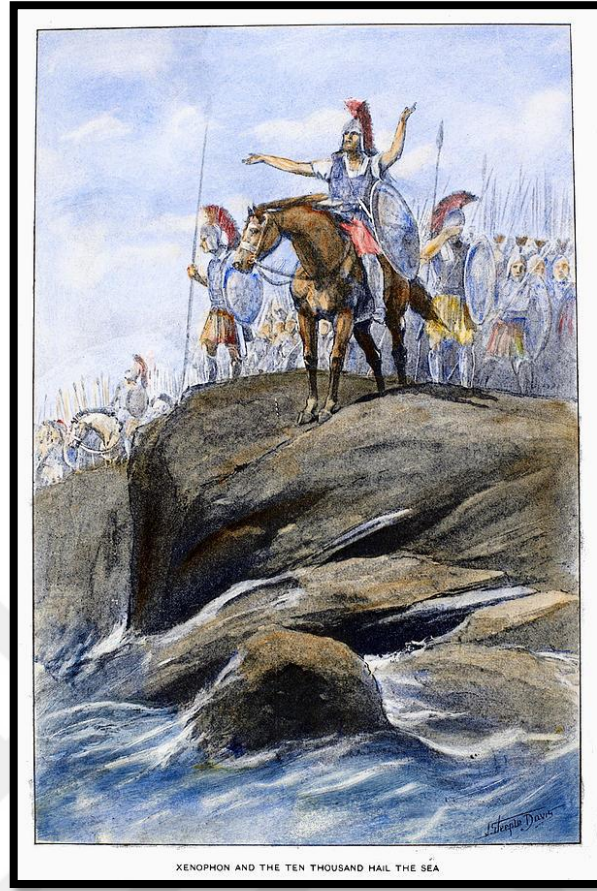
LEVHA I

Resim 1: Kerpe ve hakim olduğu Kerpe Koyu

Resim 2: Antik Kerpe Limanının bulunduğu kısım

Resim 3: Ksenophon ve Onbinler'den esinlenme resim

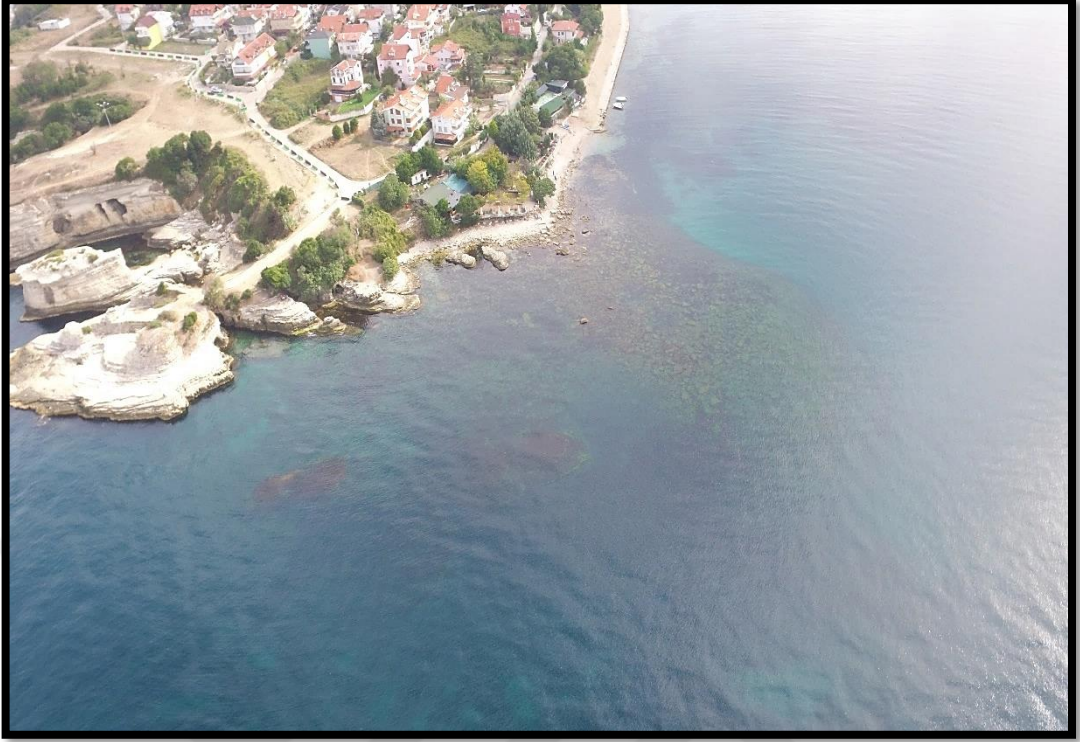
Resim 4: Kerpe Araştırma Ormanı – (Tek fotoğraf içerisinde farklı birçok tür görülebilmektedir.)

Resim 5: Baba Dağı tepesinde yer alan, Akçakoca Bey mezar anıtı

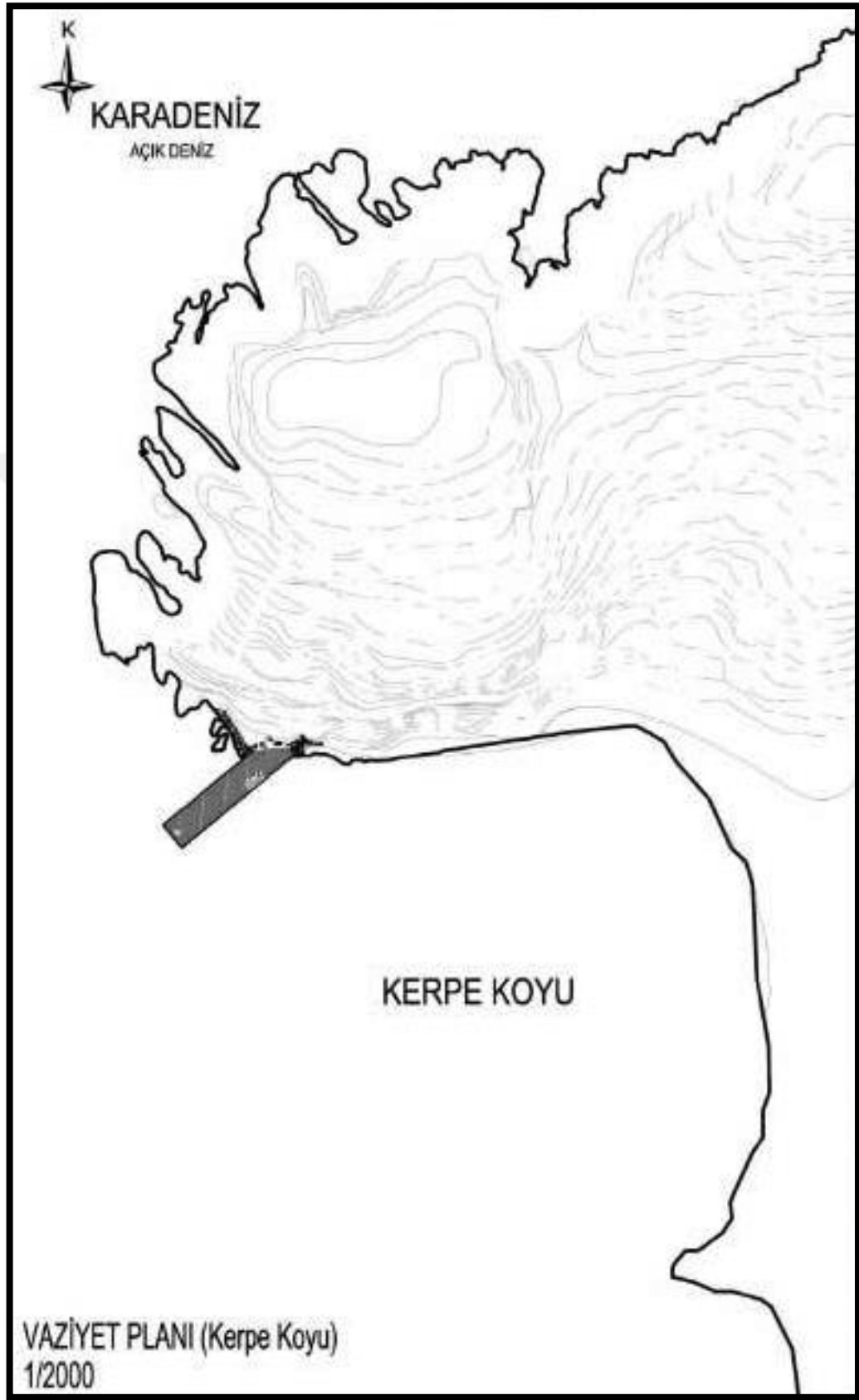
Resim 6: Kerpe / Antik Mendirek ve Liman Alanı

Resim 7: Kerpe Antik Mendirek Alanı

Resim 8: Kerpe Antik Mendirek Sualtı Görünümü

Resim 9: Kerpe Antik Mendirek ve Liman Alanı Planı (Aslan, E. 2014)

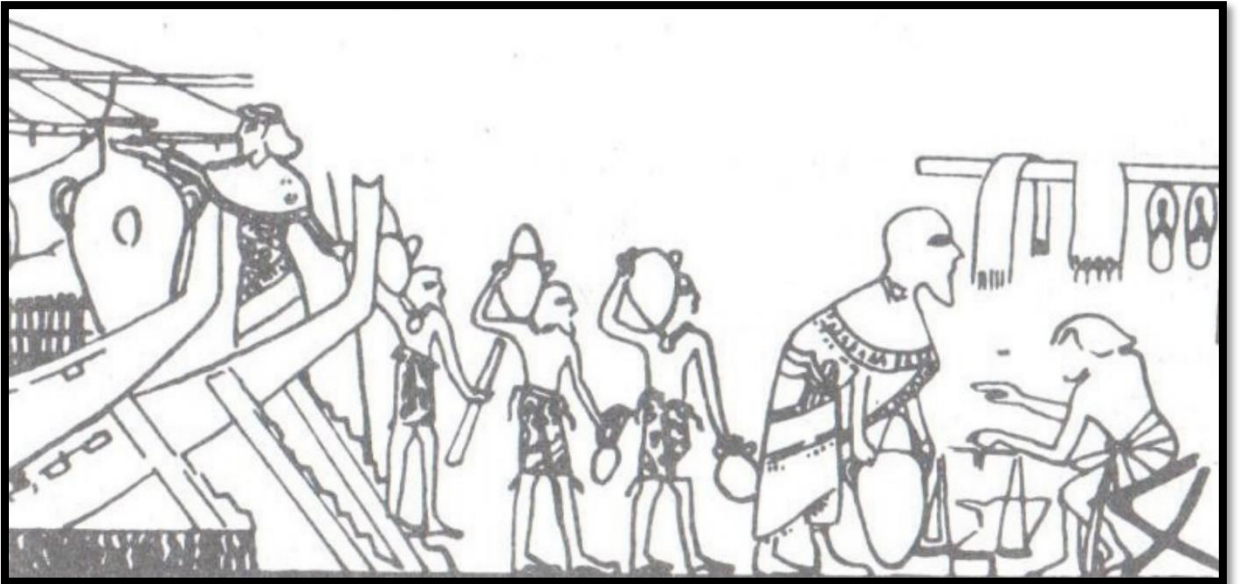
Resim 10: Kerpe Kale Alanı

Resim 11: Kerpe Kalesi'ne ait duvar yapısı

Resim 12: Khufu (Keops) Gemisi

Resim 13: MÖ 1400 – 1350 / Deniz Ticareti / Kenaan amphoraları Mısır'a getirilirken

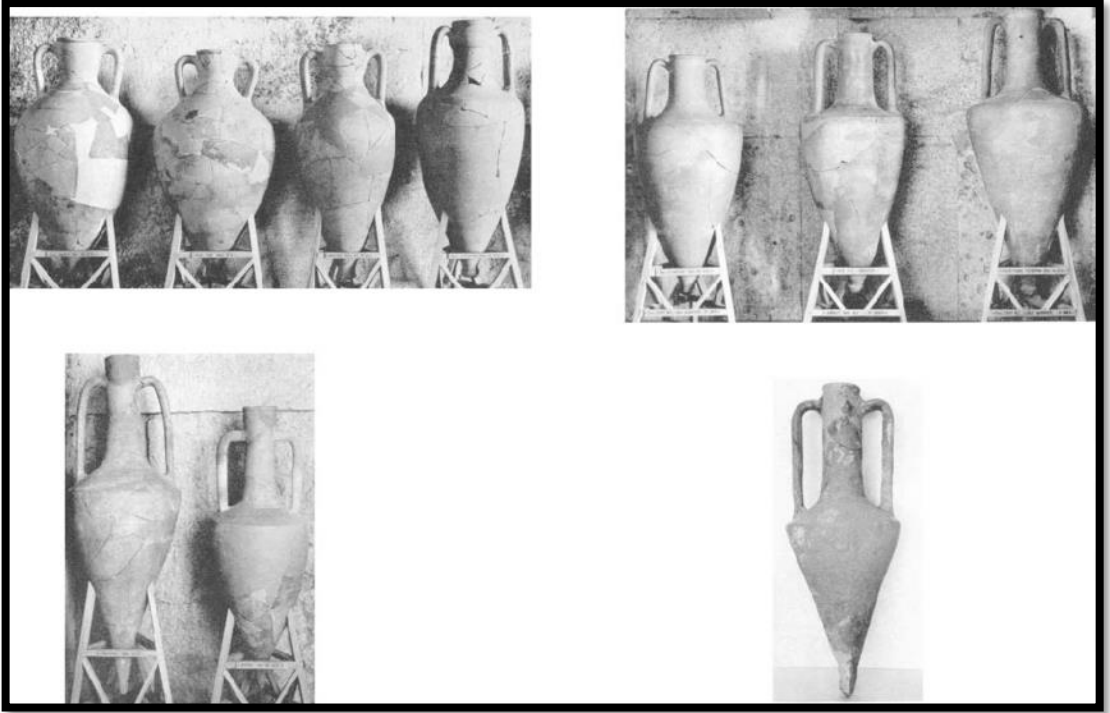
Resim 14: Gemi içi istif şekli canlandırması

Resim 15: Gemi içi istif şekli canlandırması

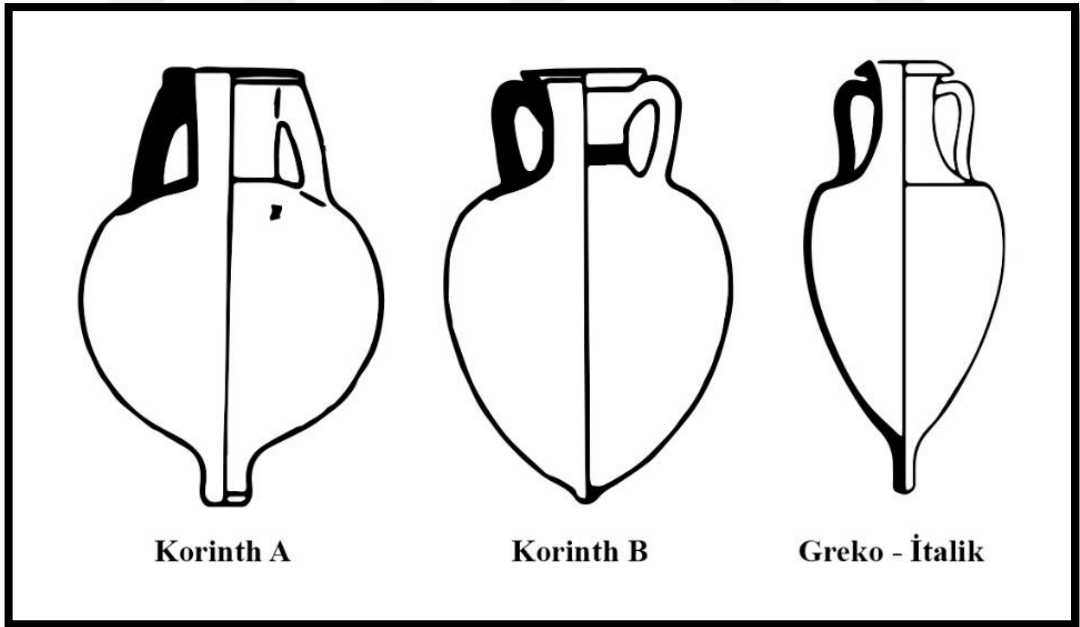
Resim 16: Amphora tiplerine örnekler

Resim 17: Üç ayaklı destekler üzerindeki amphora örnekleri

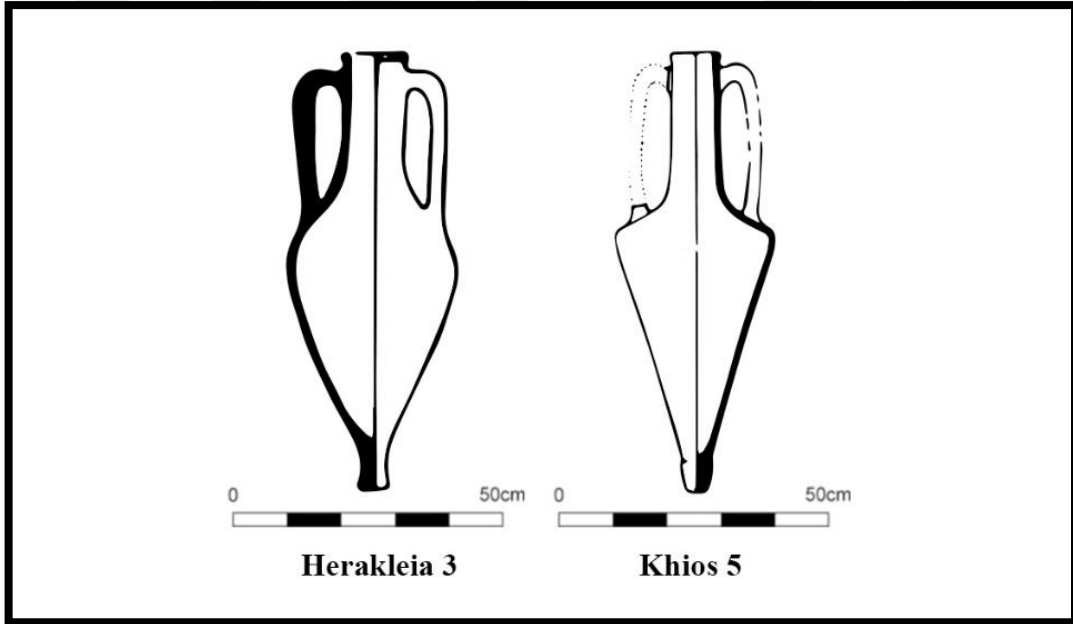
Resim 18: SOS amphorası çizimi, British Museum’da bulunan kırık boyun ve ağız parçası

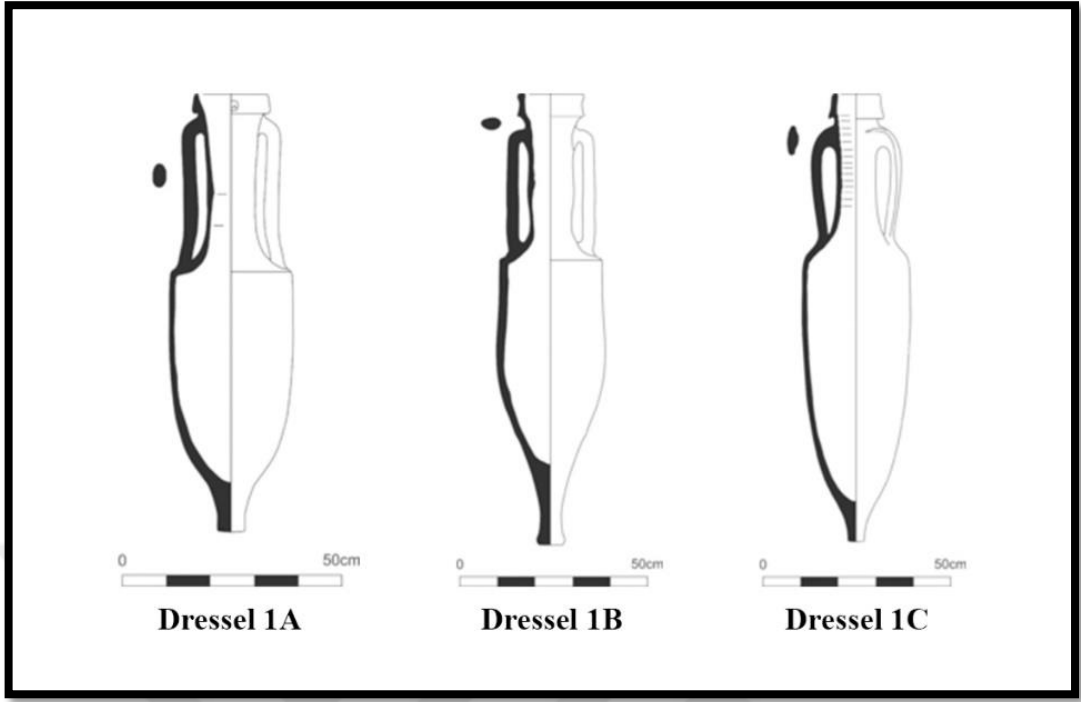
Resim 19: Korinth A, Korint B, Greko - İtalik amphoraları

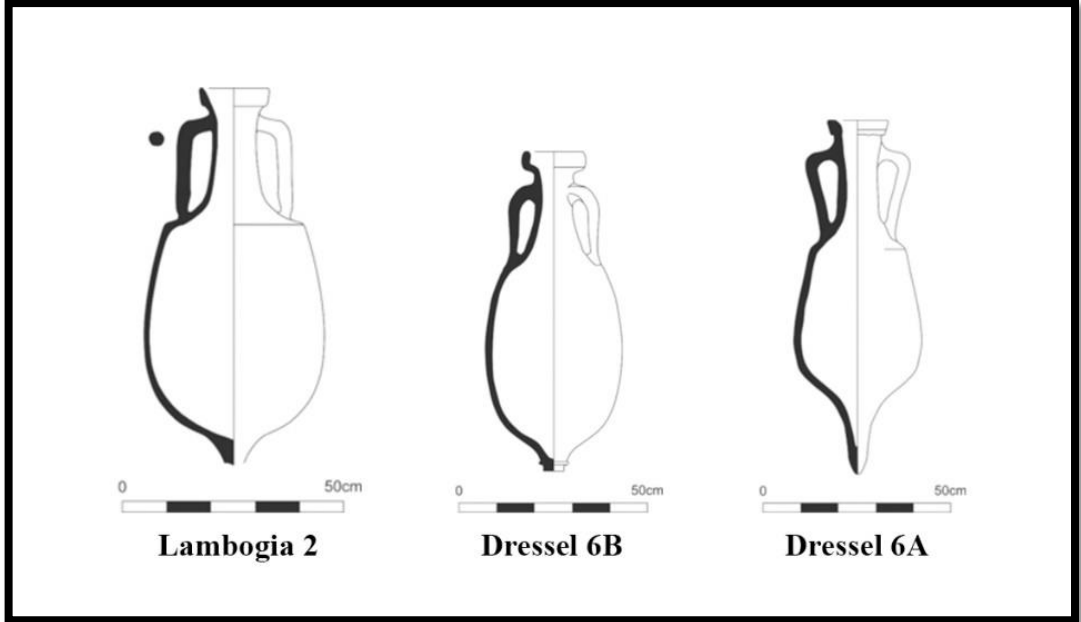
Resim 20: Rodos Mühürlü Amphora Parçası - The Jordan Museum, Amman, Ürdün

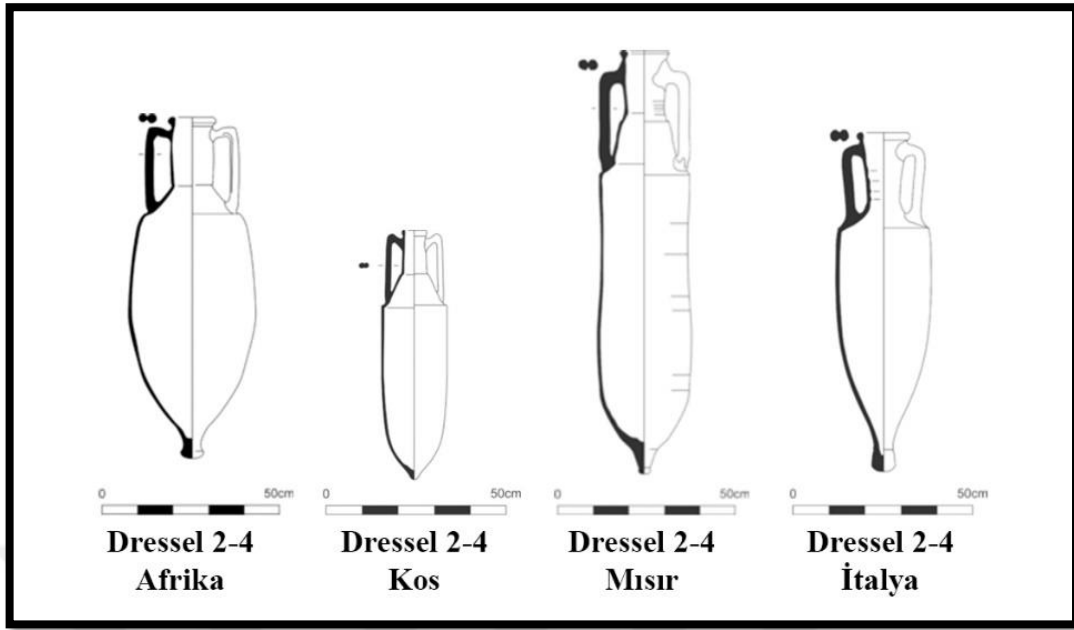
Resim 21: Mühür görmüş amphora tiplerine örnekler

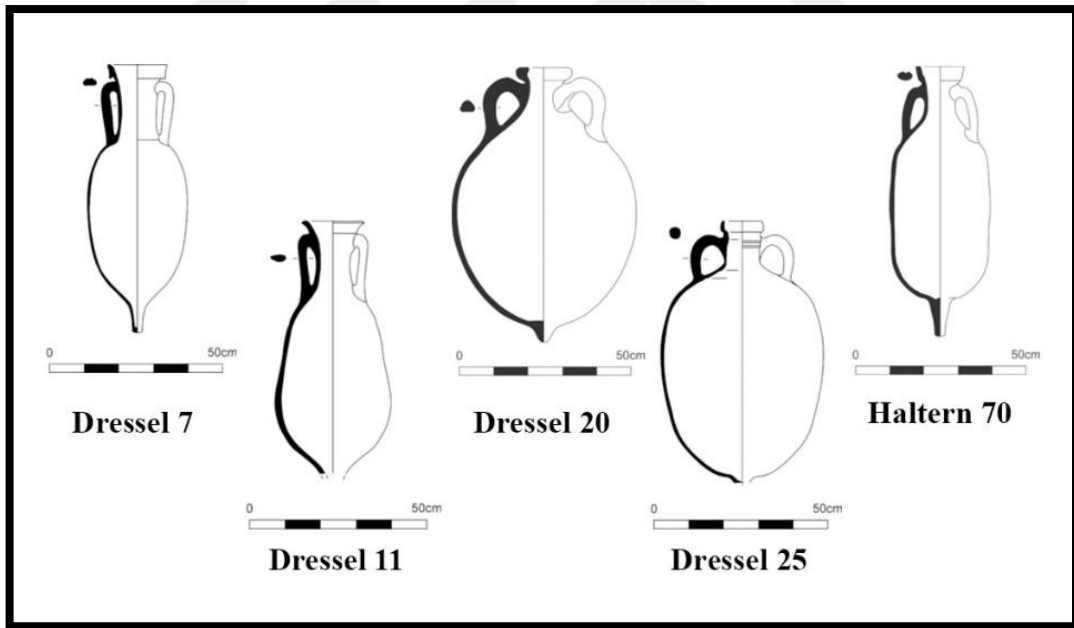
Resim 22: Dressel 1A, Dressel 1B ve Dressel 1C amphoraları

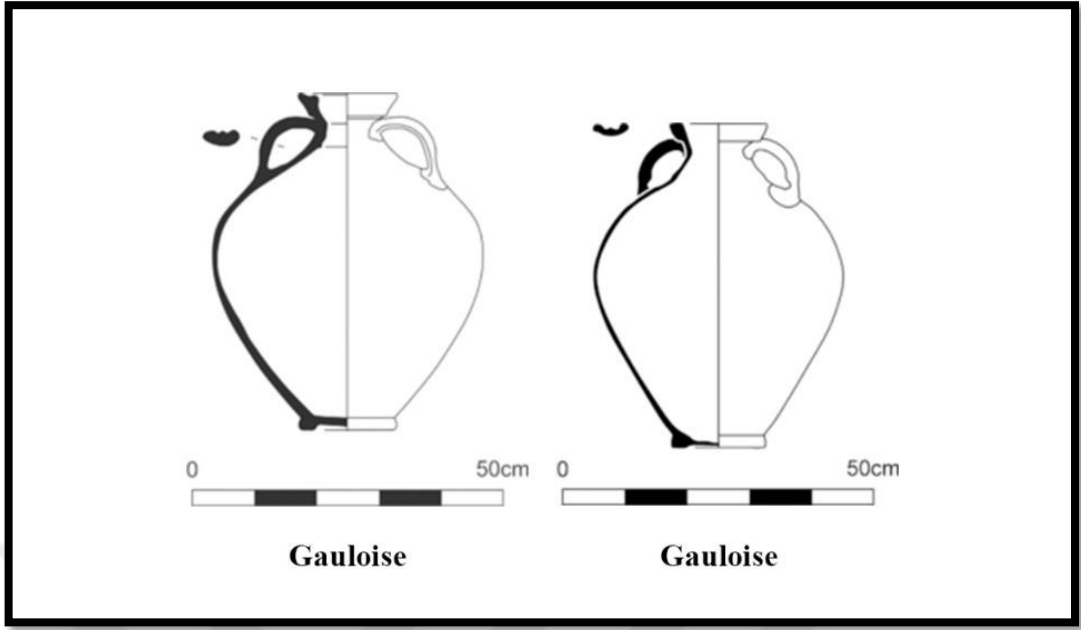
Resim 23: Lambogia 2, Dressel 6 amphoraları (Dressel 6 A-B farkı)

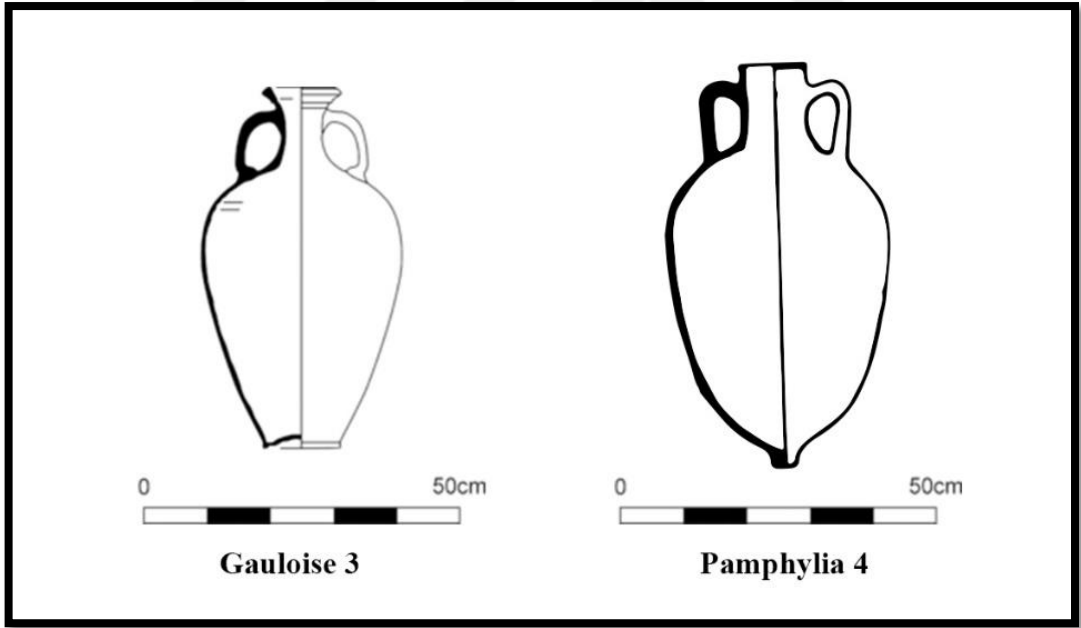
Resim 24: Dressel 2-4 amphora tipi örnek varyantları

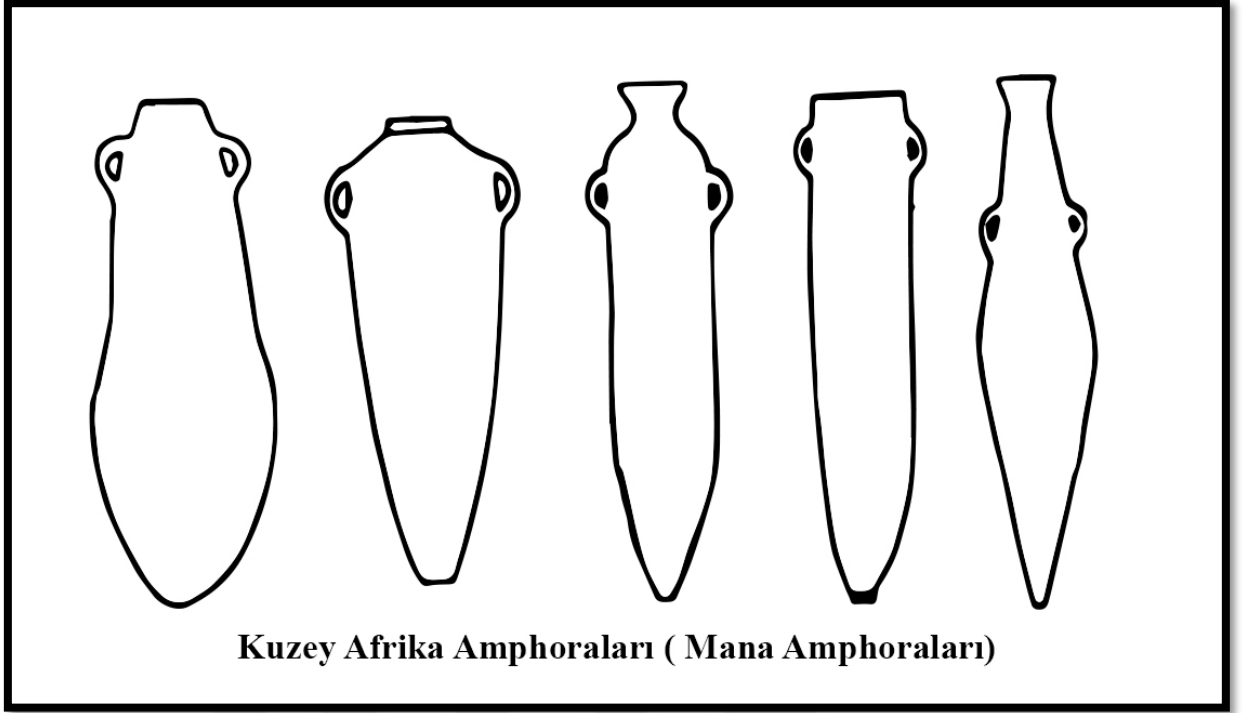
Resim 25: Batı Akdeniz'den farklı form tipleri

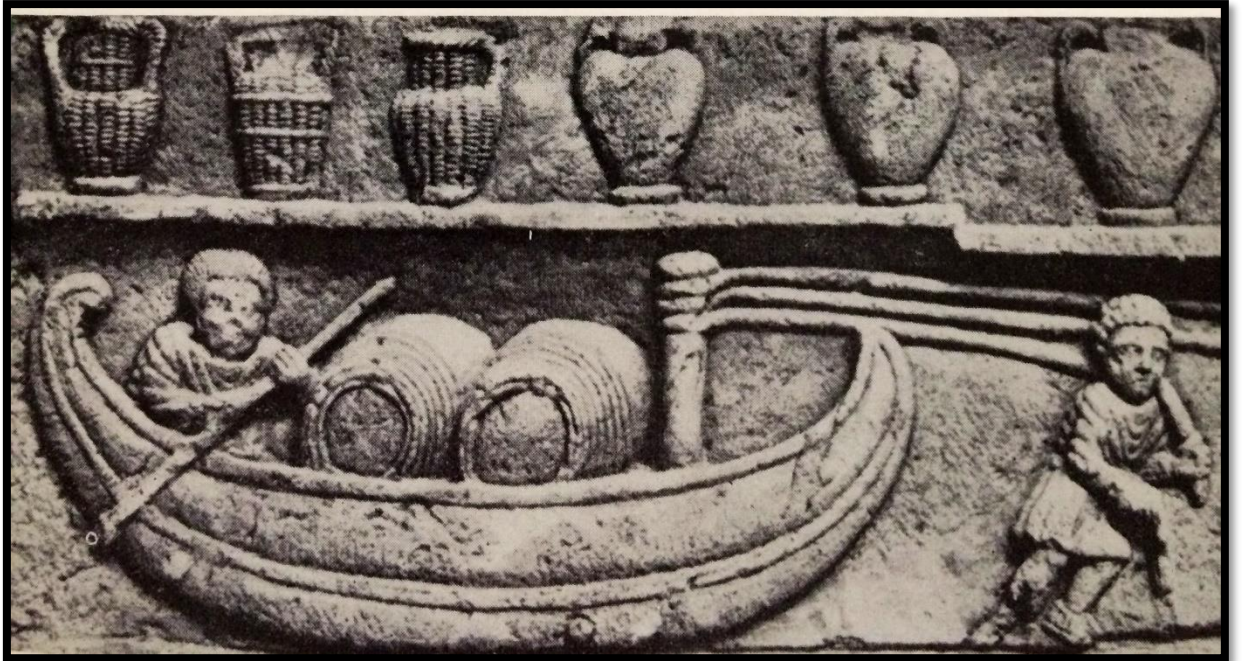
Resim 26: Gauloise amphora örnekleri

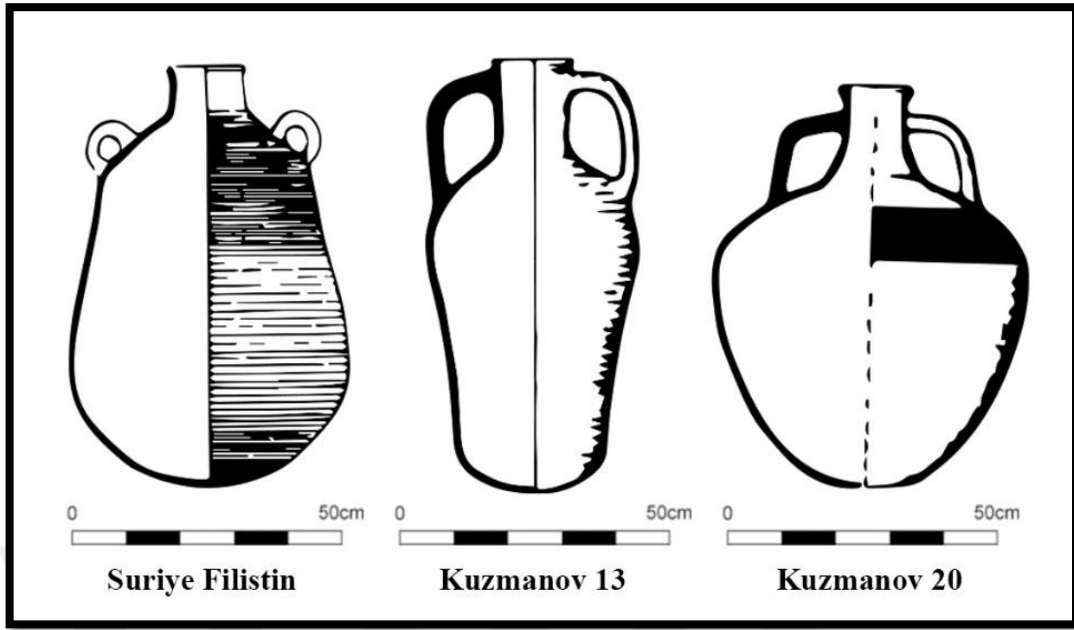
Resim 27: MÖ I. yy Akdeniz örnekleri

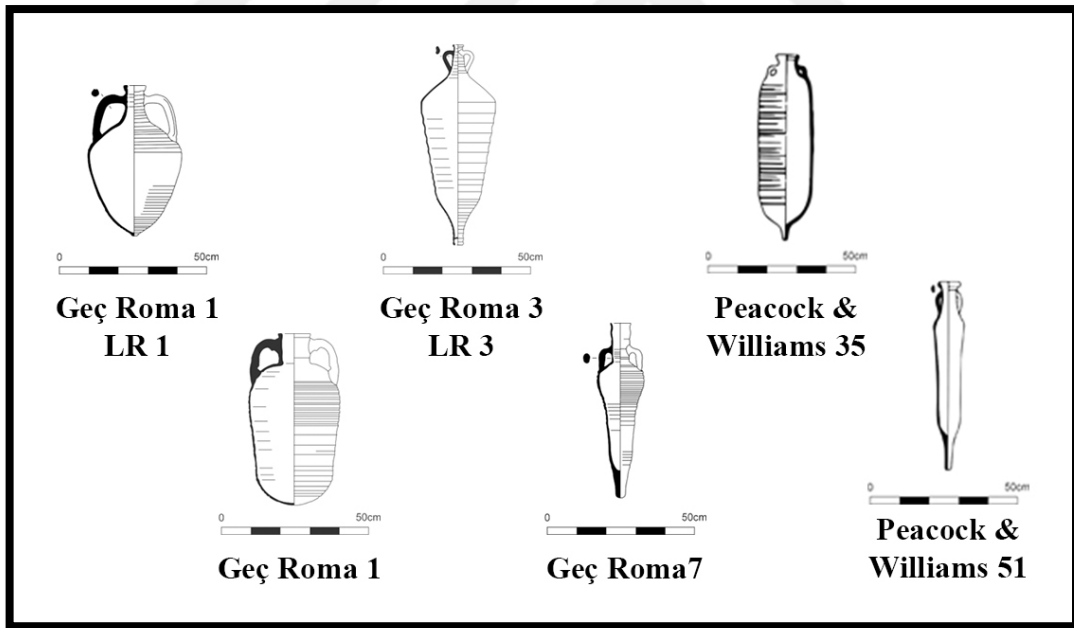
Resim 28: K. Afrika Amphora tiplerine örnekler

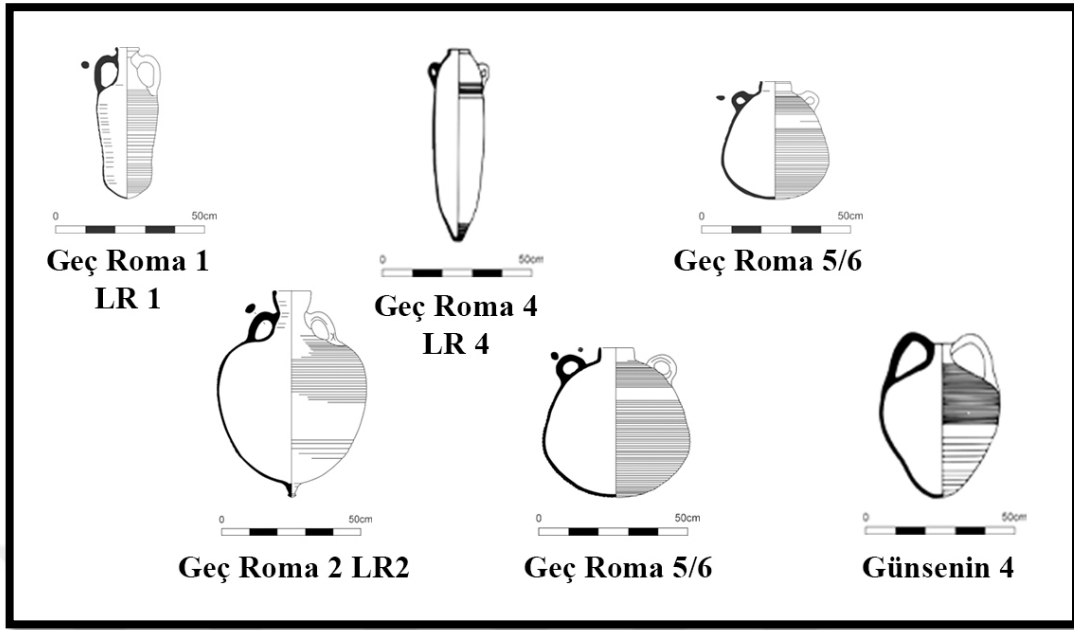
Resim 29: MS 2. yy sonrası varil kullanımı

Resim 30: MS 4. ile 7. yy arası Filistin, Ege ve Kuzey Afrika'da yaygın kullanım gören amphora tipleri

Resim 31: MS 4. ile 7. yüzyılda Küçük Asya'da üretilen bazı formlar

Resim 32: MS 4. ile 14. yüzyıl arası kullanım görmüş amphora örnekleri

Resim 33: Bul. No. 1 Sinop B/C1

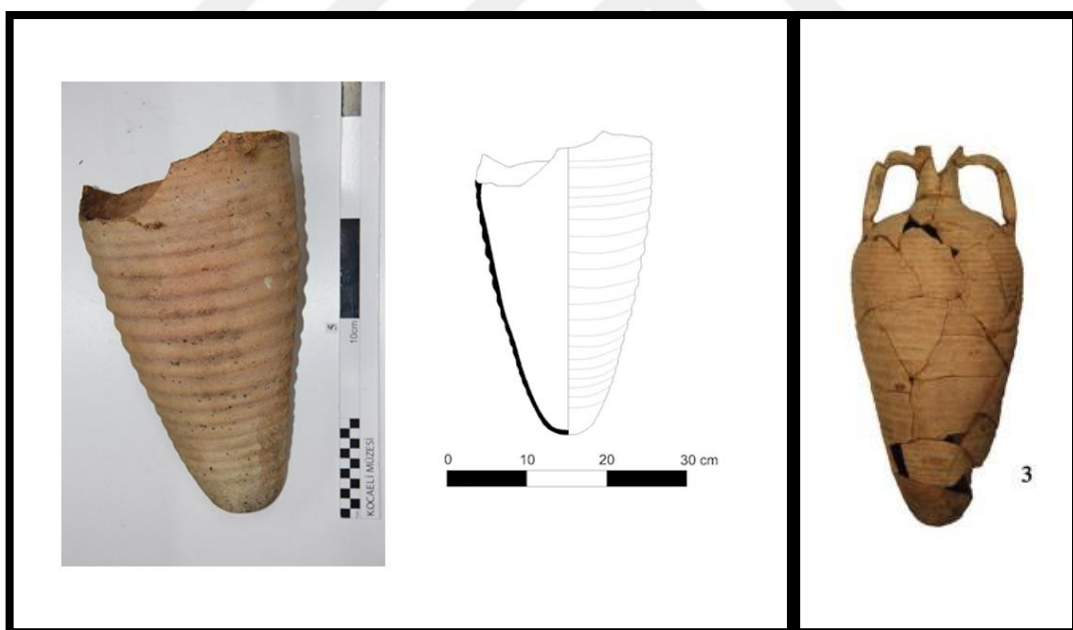
Resim 34: Bul. No. 2 / Khios tip 5

Resim 35: Bul. No. 3 / Pamphylia tip 4

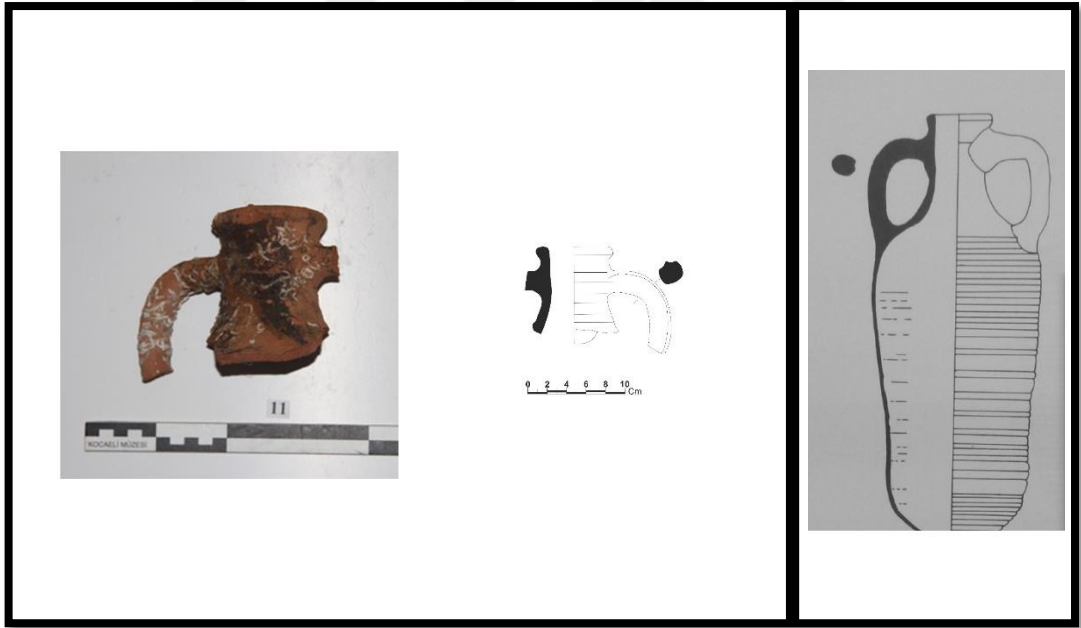
Resim 36: Bul. No. 4 / Herakleia tip 3

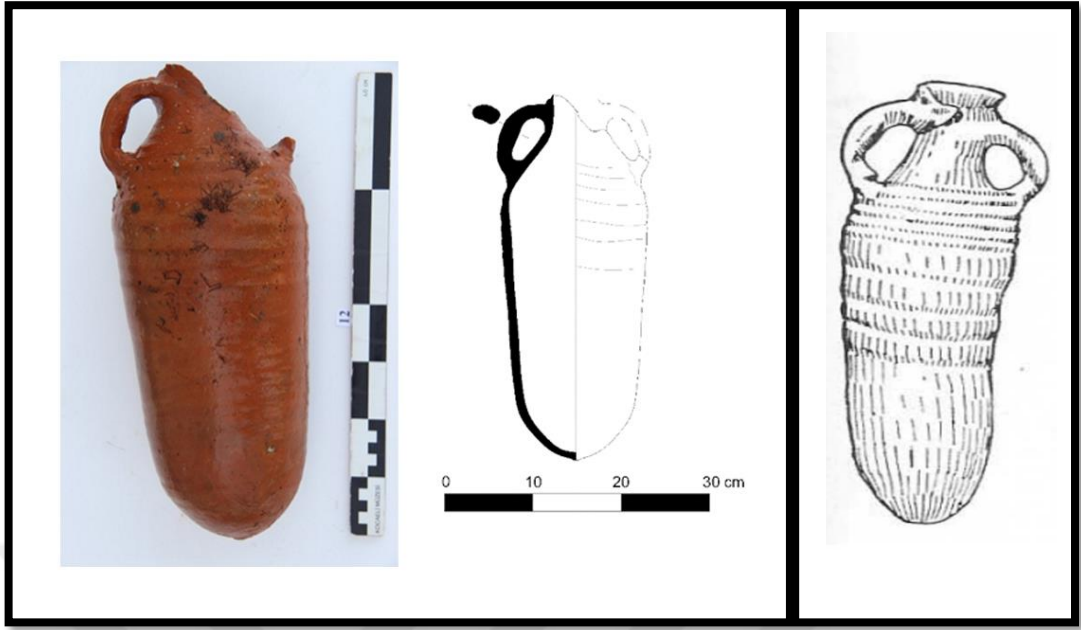
Resim 37: Bul. No. 5 / Tip D Sinop I (Sinope B)

Resim 38: Bul. No. 8 / Geç Roma 2 LR 2

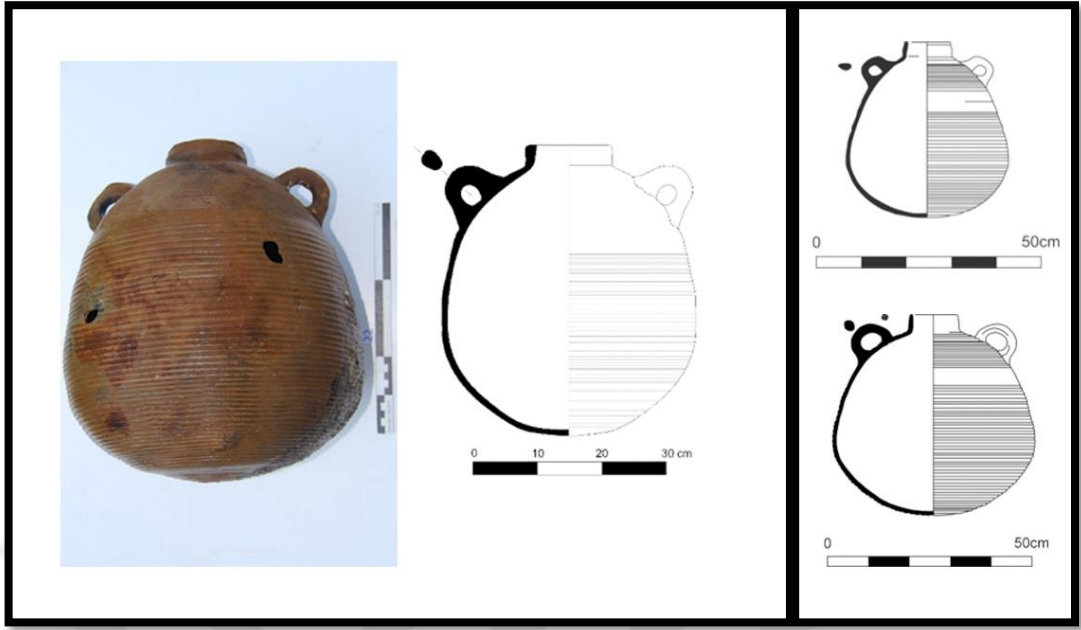
Resim 39: Bul. No. 11 / Geç Roma 1C? (LR 1C?)

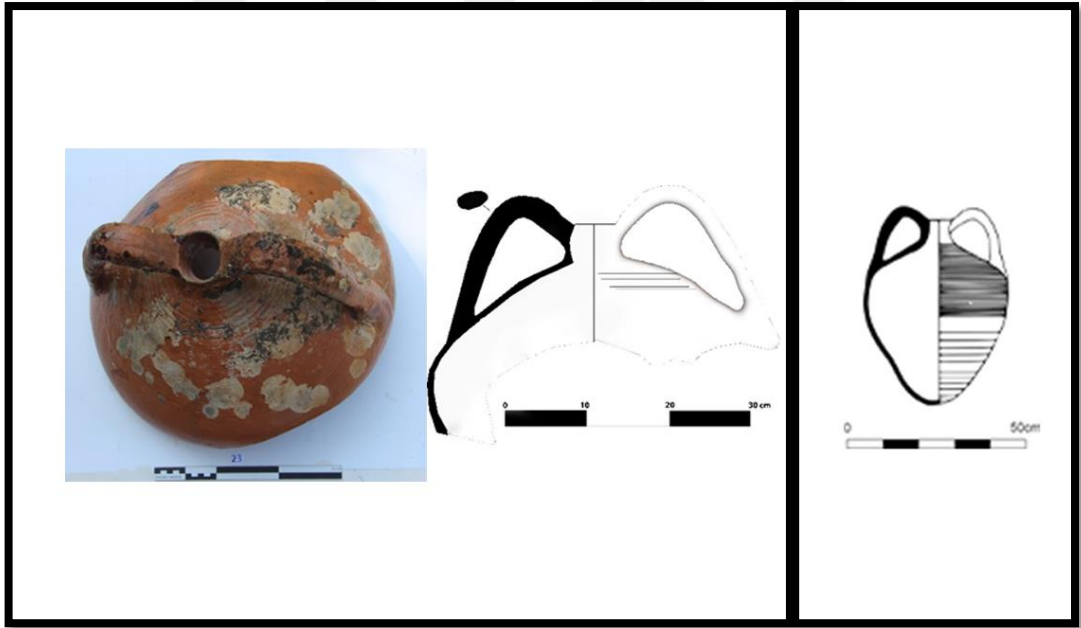
Resim 40: Bul. No. 12 / Erken dönem Sacidava Tip C? Kuzmanov XIII?

Resim 41: Bul. No. 14 / Tipi tam olarak bilinmemekle birlikte Spatheion 3 Tip B' yi cidar kalınlığı ve genişlik açısından andırmaktadır.

Resim 42: Bul. No. 22 / Geç Roma 5/6 (LR 5/6)

Resim 43: Bul. No. 23 / Günsenin 4

Resim 44: Sualtı Ekibi

Resim 45: Sualtı Ekibi

Resim 46: Sualtında Buluntuların Durumu

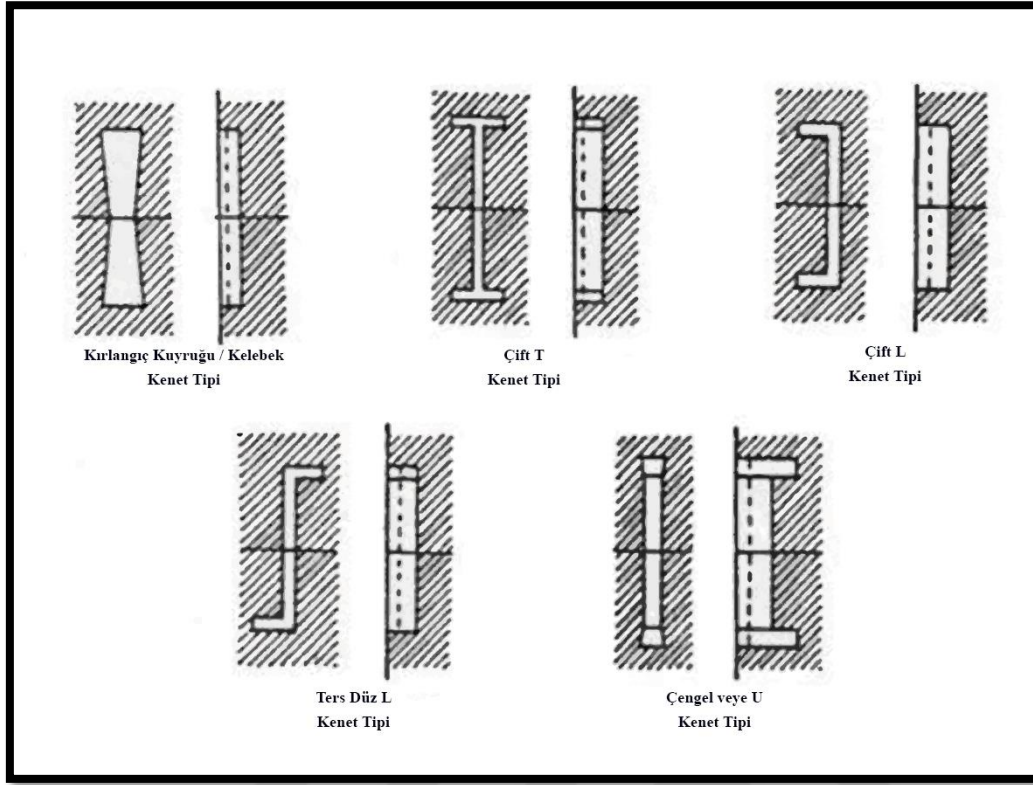
Resim 47: Sualtında Buluntuların Durumu

Resim 48: Sualtında Buluntuların Durumu

Resim 49: Çalışmalarda çevresel tahribata açık halde bulunan bir amphora

Resim 50: Antik Kerpe Limanı mendireğinde bulunan kenet yuvaları

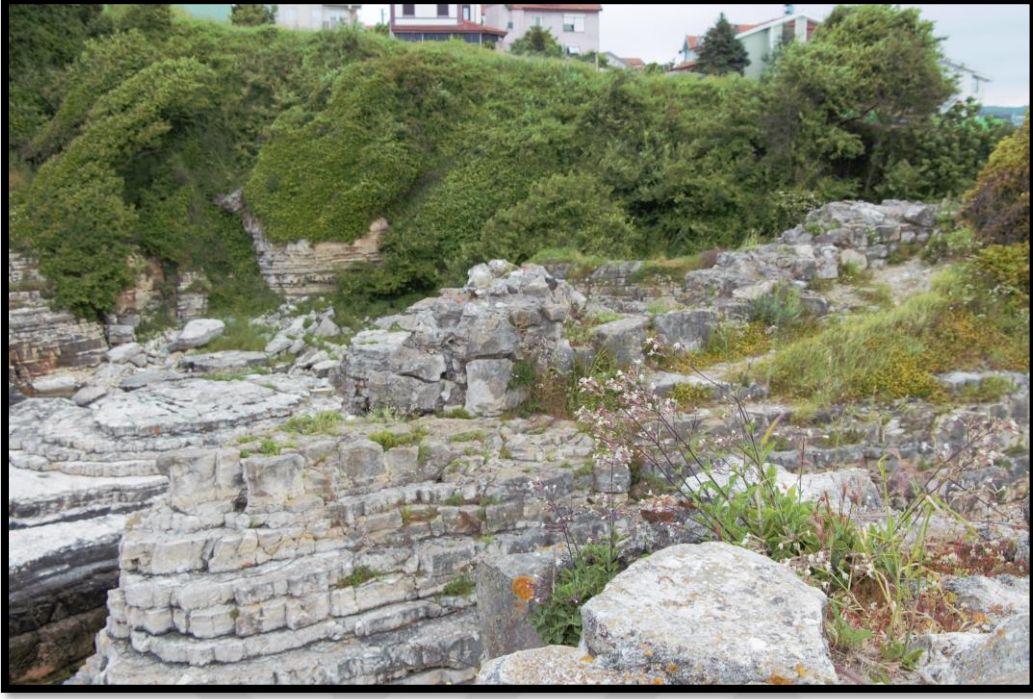
Resim 51: Antik Kerpe Limanı mendireğinde bulunan kenet yuvaları

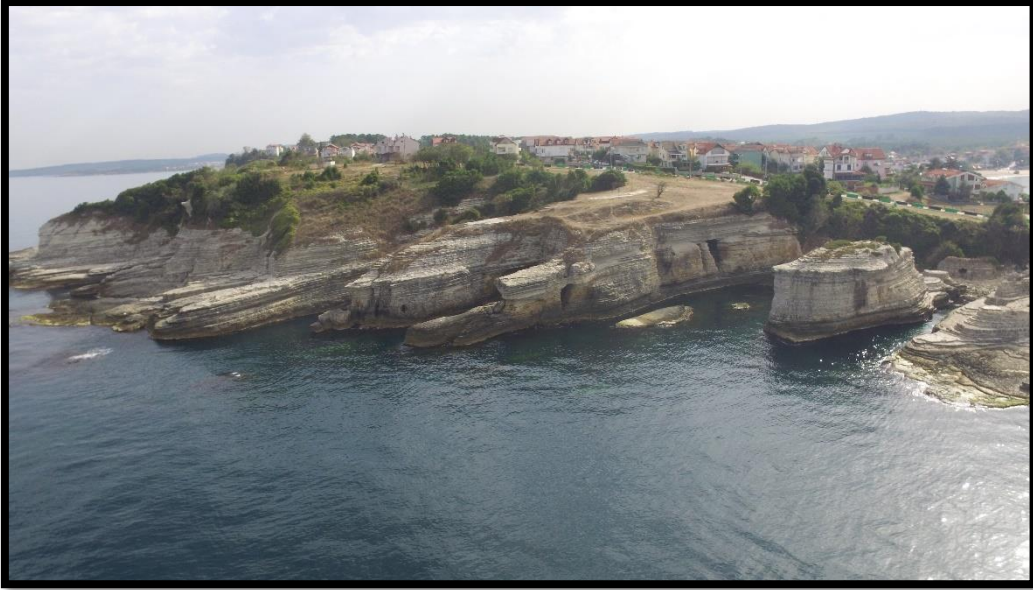
Resim 52: Ptolemais limanı örnek kenet yuvaları

Resim 53: Antik Kerpe Limanı'ndan Eski Kerpe Burnuna bakış

Resim 54: Kerpe Kalesi ve çevresinin görünümü

Resim 55: Kerpe Kalesi ve kayalıkların günümüz görünümü